

TURKEY TRIBUNAL

Because Silence is the Greatest Enemy of
Fundamental Human Rights

HET OPINIE VAN TURKIJE TRIBUNAL

GENEVA

24 SEPTEMBER 2021

Contents

I.	INLEIDING	3
1.	EEN OPINIETRIBUNAAL	3
2.	DE INSTELLING EN DE WERKING VAN HET TRIBUNAAL	3
3.	DE PROCEDURE VAN HET TRIBUNAAL	5
4.	NIET-DEELNEMING VAN TURKIJE	5
II.	VRAGEN	6
1.	HOOFDSTUK 1: FOLTERING	6
A.	TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER	6
B.	VERSLAG	9
C.	VERKLARINGEN VAN DE GETUIGEN	10
D.	HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL	12
2.	HOOFDSTUK 2: ONTVOERINGEN	14
A.	TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER	14
B.	VERSLAG	18
C.	VERKLARING VAN DE GETUIGEN	20
D.	HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL	21
3.	HOOFDSTUK 3: PERSVRIJHEID	24
A.	TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER	24
B.	VERSLAG	26
C.	VERKLARING VAN DE GETUIGEN	28
D.	HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL	29
4.	HOOFDSTUK 4: STRAFFELOOSHEID	33
A.	TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER	33
B.	VERSLAG	36
C.	VERKLARING VAN DE GETUIGEN	38
D.	HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL	39
5.	HOOFDSTUK 5: RECHTERLIJKE ONAFHANKELIJKHEID EN TOEGANG TOT DE RECHTER	41
A.	TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER	41
B.	VERSLAG	47
C.	VERKLARING VAN DE GETUIGEN	50
D.	HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL	52
6.	HOOFDSTUK 6: MISDADEN TEGEN DE MENSELIJKHEID	55
A.	TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER	55
B.	VERSLAG	57
C.	HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL	58
III.	CONCLUDERENDE OPINIE VAN HET TURKIJE TRIBUNAAL	60

I. INLEIDING

1. EEN OPINIETRIBUNAAL

1. Het Turkije-Tribunaal (hierna: "Tribunaal") is een adviestribunaal. Het is noch een gewone rechtbank die valt onder het rechtsstelsel van een staat, noch een rechtbank die is opgericht bij een verdrag of een internationale organisatie. Het is een tribunaal dat is opgericht door het maatschappelijk middenveld en dient als instrument en platform om erkenning, zichtbaarheid en een stem te geven aan mensen die naar verluidt te lijden hebben (gehad) van schendingen van hun grondrechten.

2. Een adviestribunaal wordt verzocht om, op basis van het specifieke toepasselijke rechtskader, uiterst problematische gebeurtenissen of situaties te onderzoeken die personen of groepen van personen, alsook de samenleving in haar geheel, rechtstreeks raken en ernstig zorgen baren. Een adviestribunaal is opgebouwd rond een internationaal netwerk van deskundigen, maatschappelijke actoren en geleerden met verschillende achtergronden en rechtstradities, die worden erkend om hun deskundigheid op hoog niveau.

3. De legitimiteit van een adviestribunaal vloeit enerzijds voort uit de onafhankelijkheid en de bekwaamheid van zijn rechters en rapporteurs en anderzijds uit de gewetensnoodzaak, waarbij wordt verwezen naar de bestaande instrumenten van internationaal recht en waarbij getuigen in ruime mate worden betrokken om te getuigen over de feiten waar zich flagrante schendingen van de mensenrechten en de rechten van volkeren voordoen.

3. Het Tribunaal heeft geen onderzoeksbevoegdheden en het advies is niet juridisch bindend.¹ Het advies dient als bron voor de bewustwording van de mensenrechtensituatie in Turkije en als informatiebron met een sterk moreel gezag.

2. DE INSTELLING EN DE WERKING VAN HET TRIBUNAAL

4. Het Turkije-Tribunaal werd opgericht door een non-profit organisatie², opgericht door Em. Prof. Dr. Marc Bossuyt³, Jan De Bock⁴, Christine Mussche⁵, Prof. Rik Van De Walle⁶ en Prof. Dr. Caroline Pauwels⁷. Haar statuten werden gepubliceerd in het Belgisch *Staatsblad* van 27 mei 2020.

5. Het Tribunaal heeft zijn openbare terechtzittingen van 20 tot en met 24 september 2021 te Genève gehouden.

Het Gerecht bestaat uit de volgende zes rechters, allen internationaal gerenommeerde

¹ Artikel 11, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering.

² Het tribunaal voor Turkije vzw.

³ Marc Bossuyt is professor emeritus aan de Universiteit Antwerpen, was voorzitter van de Grondwettelijke

Hof van België en voorzitter van de VN-Commissie voor de rechten van de mens.

⁴ Jan De Bock was hoofd van de Belgische Diplomatie en was Belgisch ambassadeur bij de Verenigde Naties en de Europese Unie.

⁵ Christine Mussche is advocaat in strafzaken en meer bepaald in gevallen van aanranding.

⁶ Rik Van De Walle is rector van de Universiteit Gent (België).

⁷ Caroline Pauwels is rector van de Universiteit van Brussel (België).

beoefenaars van juridische beroepen (de rechters):

- Prof. Em. Dr. Françoise Tulkens (België)⁸, handelend als voorzitter;
- Adj. prof. Angelita Baeyens (Colombia/België)⁹;
- Ass. Prof. Ledi Bianku (Albanië)¹⁰;
- Prof. Em. Dr. Giorgio Malinverni (Zwitserland)¹¹;
- Dr. John Pace (Australië)¹²;
- Justitie Johann Van Der Westhuizen (Zuid-Afrika)¹³.

Het Tribunaal wordt bijgestaan door de griffie, bestaande uit prof. dr. Clara Burbano Herrera, Yasmina El Kaddouri, Esther Theyskens, en drs. Martijn Vermeersch.

6. Het mandaat van het Tribunaal bestaat erin alle beschuldigingen van mensenrechtenschendingen die plaatsvinden onder de jurisdictie van Turkije, onafhankelijk te beoordelen en er verslag over uit te brengen.¹⁴ Het Tribunaal zal dit doen door vragen van het organisatiecomité te beantwoorden over zes onderwerpen die verband houden met de mensenrechtensituatie in Turkije: foltering; ontvoeringen; persvrijheid; straffeloosheid; en onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en toegang tot de rechter.

Het Gerecht wordt over deze onderwerpen geïnformeerd door de in artikel 6 van het Reglement voor de procesvoering aangewezen rapporteurs (de "deskundigen-rapporteurs"):

- Eric Sottas en Prof. Dr. Johan Vande Lanotte (onderwerp 1: foltering, maart 2021);
- Johan Heymans in samenwerking met de Orde van Advocaten te Ankara (onderwerp 2: Ontvoeringen, juli 2021);
- Philippe Leruth (onderwerp 3: Persvrijheid, juli 2021);
- Prof. Dr. Yves Haeck en Dr. Emre Turkut (onderwerp 4: Straffeloosheid, september 2020);
- Luca Perilli (onderwerp 5: Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en toegang tot de rechter, februari 2021);
- Prof. Dr. Johan Vande Lanotte (onderwerp 6: Misdaden tegen de menselijkheid onder het Statuut van Rome, augustus 2021).

De rapporteurs presenteerden hun bevindingen in een schriftelijk verslag (het Rapport) en

⁸ Françoise Tulkens is professor emeritus aan de UCLouvain en voormalig rechter en vice-voorzitter van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

⁹ Angelita Baeyens is Vice-President van International Advocacy and Litigation bij Robert F. Kennedy Human Rights, Adjunct Professor in de Rechten aan het Georgetown University Law Center, en voormalig Political Affairs Officer bij het VN Departement van Politieke Zaken.

¹⁰ Ledi Bianku is universitair hoofddocent aan de universiteit van Straatsburg, voormalig rechter in de Europese Hof voor de Rechten van de Mens en voormalig lid van de Commissie van Venetië.

¹¹ Giorgio Malinverni is professor emeritus aan de universiteit van Genève, voormalig rechter bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

¹² John Pace is een deskundige op het gebied van internationale mensenrechten en humanitair recht met meer dan 50 jaar praktijkervaring. Hij bekleedde verschillende hoge functies, onder meer bij de Verenigde Naties, onder meer als hoofd van het Bureau voor de mensenrechten van de VN-bijstandsmis­sie voor Irak, hoofd van de speciale procedures, en secretaris van de Commissie voor de rechten van de mens van 1978 tot 1994.

¹³ Johann Van der Westhuizen is emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Pretoria, voormalig rechter in de Constitutioneel Hof van Zuid-Afrika; en waarnemend rechter van het Hof van Beroep in Lesotho.

¹⁴ Artikel 2, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering.

mondeling tijdens de hoorzittingen.¹⁵

7. Het Tribunaal heeft 15 getuigen in het openbaar en één getuige *achter gesloten deuren gehoord*. De getuigen werden niet onder ede geplaatst en hun verklaringen werden niet aan een kruisverhoor onderworpen.

3. DE PROCEDURE VAN HET TRIBUNAAL

8. Het Reglement voor de procesvoering (bijlage 1), volgens hetwelk het Gerecht werkt, is vastgesteld op 8 april 2021.

Het Tribunaal wordt verzocht de vragen te beantwoorden in de vorm van een "advies van het Turkije-Tribunaal" (hierna: "advies").¹⁶

De normen waarop het Tribunaal dit advies baseert, zijn vervat in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) van 4 november 1950, andere door de Republiek Turkije geratificeerde internationale rechtsinstrumenten en de algemene beginselen van het internationale recht, waaronder zachte wetgeving.

De deskundigenverslagen zijn openbaar gemaakt op de website van het Tribunaal¹⁷ op maart 2021¹⁸, juli 2021¹⁹, september 2020²⁰, februari 2021²¹, en augustus 2021²².

4. NIET-DEELNEMING VAN TURKIJE

9. Op maandag 9 augustus 2021 is per aangetekende post een officieel afschrift van alle Verslagen en het tijdschema aan de Ambassadeur van Turkije in Genève gezonden, en is de Turkse regering verzocht haar opmerkingen over de Verslagen in te dienen (bijlage 2).²³ Op vrijdag 17 september 2021 werd de tweede brief in die zin aan de Ambassade van Turkije in Genève gezonden. Er werd echter geen antwoord ontvangen.

¹⁵ Artikel 9, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering.

¹⁶ Artikel 10, lid 4, van het Reglement voor de procesvoering.

¹⁷ <https://turkeytribunal.com/>

¹⁸ Onderwerp 1: foltering.

¹⁹ Onderwerp 2: Ontvoeringen en onderwerp 3: Persvrijheid.

²⁰ Onderwerp 4: Straffeloosheid.

²¹ Onderwerp 5: Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en toegang tot de rechter.

²² Onderwerp 6: Misdaden tegen de menselijkheid.

²³ Overeenkomstig artikel 8, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering

II. VRAGEN

1. HOOFDSTUK 1: FOLTERING

Vraag 1: Kunnen wij een patroon zien in de feiten die aan de (folter) getuigenissen ten grondslag liggen? Welke groepen zijn het doelwit en waarom? Wat is de motivatie, en wat is het hoogste niveau van staatsbetrokkenheid?

Vraag 2: Kan uit de getuigenissen over foltering worden geconcludeerd dat er in Turkije systematisch en georganiseerd wordt gefolterd?

A. TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER

Internationale mensenrechteninstrumenten

10. Het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), dat Turkije op 15 augustus 2000 heeft ondertekend en op 23 september 2003 heeft geratificeerd, bevat in artikel 7 het verbod op foltering en andere vormen van mishandeling:

"Niemand zal onderworpen worden aan folteringen of aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. In het bijzonder zal niemand zonder zijn vrije toestemming worden onderworpen aan medische of wetenschappelijke experimenten."

Artikel 10, lid 1, van het IVBPR bevestigt impliciet dit verbod voor alle personen die van hun vrijheid zijn beroofd:

"Een ieder die van zijn vrijheid is beroofd, moet met menselijkheid worden behandeld en met eerbied voor de inherente waardigheid van de menselijke persoon."

11. In het Verdrag van de Verenigde Naties tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (UNCAT), dat Turkije op 25 januari 1988 heeft ondertekend en op 2 augustus 1988 heeft geratificeerd, wordt het begrip foltering in artikel 1 gedefinieerd:

"Voor dit Verdrag betekent de term 'foltering' iedere handeling waardoor opzettelijk hevige pijn of hevig leed, lichamelijk dan wel geestelijk, wordt toegebracht aan een persoon met zulke oogmerken als om van hem of een derde inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen hem te bestraffen voor een handeling die hij of een derde heeft begaan of waarvan hij of een derde wordt verdacht deze te hebben begaan, hem of een derde te intimideren of te dwingen, of om enigerlei reden gebaseerd op discriminatie van welke aard dan ook, wanneer zulke pijn of zulk leed wordt toegebracht door of op instigatie van dan wel met de instemming of het gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt. Het omvat niet pijn of leed slechts voortvloeiend uit, inherent aan of samenhangend met wettige straffen". Artikel 1 moet worden gelezen in samenhang met artikel 16 UNCAT, dat de staten verplicht *"andere daden van wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, die niet foltering in de zin van artikel 1 vormen, te voorkomen"*.

Volgens artikel 2, lid 1, van het UNCAT dienen de staten doeltreffende wetgevende,

bestuurlijke, gerechtelijke en andere maatregelen te nemen om foltering op ieder onder hun rechtsmacht vallend grondgebied te voorkomen. Het UNCAT noemt op niet-uitputtende wijze bepaalde preventieve verplichtingen: het verbod op non-refoulement (artikel 3 UNCAT), de verplichtingen met betrekking tot de strafrechtelijke vervolging van plegers van foltering (artikelen 4 tot en met 9 UNCAT), de verplichting om onderwijs en opleiding te verstrekken aan rechtshandavings- en ander personeel (artikel 10 UNCAT), de verplichting om ondervragingsmethoden en detentieomstandigheden systematisch te herzien (artikel 11 UNCAT), de verplichting om *ambtshalve* een onderzoek in te stellen naar mogelijke folteringen en beschuldigingen van foltering (artikelen 12 en 13 UNCAT) en het verbod om in gerechtelijke procedures gebruik te maken van door foltering verkregen bewijsmateriaal (artikel 15 UNCAT).

Bovendien bepaalt artikel 12 UNCAT dat *"iedere staat er zorg voor draagt dat zijn bevoegde autoriteiten onverwijld een onpartijdig onderzoek instellen, indien er redelijke gronden bestaan om aan te nemen dat op een onder zijn rechtsmacht vallend grondgebied een daad van foltering is begaan"*.

Het verbod op foltering is absoluut en niet-ontkenbaar, zoals bevestigd in artikel 2, lid 2, van het UNCAT:

"Geen enkele uitzonderlijke omstandigheid, of het nu gaat om een oorlogstoestand of oorlogsdreiging, binnenlandse politieke instabiliteit of enige andere noodtoestand, mag worden aangevoerd als rechtvaardiging voor foltering."

General Comment No 2 relating to the implementation of article 2 UNCAT by State Parties affirms that UNCAT applies to *"public officials or other persons acting in an official capacity."*²⁴ Het Comité tegen Foltering heeft benadrukt dat Staten niet alleen verantwoordelijkheid dragen voor het handelen en nalaten van hun ambtenaren, maar ook voor anderen, zoals agenten, particuliere contractanten en anderen die handelen in een officiële hoedanigheid of namens de Staat, in samenwerking met de Staat onder zijn leiding of toezicht.²⁵

12. Artikel 3 EVRM, dat op 4 november 1950 door Turkije werd ondertekend en op 18 mei 1954 werd geratificeerd, luidt als volgt:

["Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen."]

Volgens artikel 15, lid 2, van het EVRM is geen afwijking van artikel 3 EVRM mogelijk.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft in zijn jurisprudentie bevestigd dat artikel 3 EVRM de plicht inhoudt om beschuldigingen van foltering daadwerkelijk te onderzoeken.²⁶

Binnenlands recht

13. Bovendien is foltering ook verboden krachtens de nationale Turkse wetgeving. De Turkse grondwet bepaalt in artikel 17.3:

²⁴ VN-Comité tegen foltering (CAT), General Comment no. 2: Implementation of Article 2 by States Parties, 24 januari 2008, CAT/C/GC/2, beschikbaar op: <https://www.refworld.org/docid/47ac78ce2.html>.

²⁵ Ibid., par. 15.

²⁶ Onder meer EHRM, Salikhov/Rusland, nr. 23880/05, 2 mei 2012, § 82.

"Niemand zal worden onderworpen aan foltering en mishandelingen; niemand zal worden onderworpen aan straffen of behandelingen die onverenigbaar zijn met de menselijke waardigheid."

Artikel 94, lid 1, van het Turkse wetboek van strafrecht stelt foltering strafbaar:

"Een overheidsfunctionaris die jegens een persoon een handeling verricht die onverenigbaar is met de menselijke waardigheid en waardoor deze persoon lichamelijk of geestelijk wordt gekweld, dan wel zijn waarnemingsvermogen of zijn vermogen om uit eigen wil te handelen wordt aangetast, of die hem beledigt, wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie tot twaalf jaar."

Artikel 95 van het Turkse wetboek van strafrecht heeft betrekking op foltering met verzwarende omstandigheden, die als volgt wordt omschreven:

(1) *Indien de daad van foltering (van het slachtoffer) veroorzaakt,*

- a) *blijvende aantasting van het functioneren van een van de zintuigen of een orgaan,*
- b) *een permanente spraakgebrek;*
- c) *een duidelijk en permanent litteken op het gezicht,*
- d) *een situatie die het leven van een persoon in gevaar brengt, of*
- e) *de vroegtijdige geboorte van een kind, waarbij het slachtoffer een zwangere vrouw is*

wordt de bij bovenstaand artikel vastgestelde boete met de helft verhoogd.

(2) *Wanneer de daad van foltering (van het slachtoffer) veroorzaakt:*

- a) *een ongeneeslijke ziekte of als het slachtoffer in een vegetatieve toestand is geraakt,*
- b) *het volledig verlies van het functioneren van een van de zintuigen of organen,*
- c) *Het verlies van het vermogen om te spreken of verlies van vruchtbaarheid,*
- d) *een blijvende misvorming van het gezicht, of*
- e) *het verlies van een ongeborn kind, wanneer het slachtoffer een zwangere vrouw is*

De overeenkomstig het bovenstaande artikel vastgestelde sanctie wordt verdubbeld.

(3) *Indien een daad van foltering het breken van een bot tot gevolg heeft, wordt de dader veroordeeld tot een gevangenisstraf van één tot zes jaar, naar gelang van de gevolgen van de botbreuk voor zijn vermogen om in het leven te functioneren.*

(4) *Indien een daad van foltering de dood van het slachtoffer veroorzaakt, is de op te leggen straf levenslange gevangenisstraf met verzwarende omstandigheden".*

Ten slotte stelt artikel 96 van het Turkse wetboek van strafrecht daden van foltering strafbaar:

"Een ieder die een handeling verricht waardoor een ander wordt gekweld, wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar."

B. VERSLAG

14. Het verslag is gebaseerd op een grondige analyse van de door de Turkse regering verstrekte gegevens (met name wat de statistische informatie betreft), op de verslagen van het CPT, het VN-Comité tegen foltering, de speciale VN-rapporteur inzake foltering, en de verslagen van het Bureau van de Hoge Commissaris voor de mensenrechten (OHCHR).

15. In de eerste plaats wordt in het verslag een korte geschiedenis gegeven van het gebruik van foltering in Turkije. Er worden drie - niet zo strikt afgebakende - fasen onderscheiden:

1) Het gebruik van foltering na de militaire *staatsgreep* van 1980: in de jaren negentig hebben het Europees Comité inzake de voorkoming van foltering (CPT) en het Comité tegen foltering (CAT) rapporten gepubliceerd waarin duidelijk en kritisch wordt gewezen op het algemene gebruik van brute foltering, met name in het kader van de activiteiten van de Turkse politie en veiligheidsdiensten.

2) In 2003 verklaarde de nieuwe regering-Erdogan dat zij een "nultolerantiebeleid inzake foltering" zou toepassen: tegen het begin van de 21^e eeuw werden positieve wetswijzigingen doorgevoerd. Verschillende publicaties van internationale instanties maakten melding van een verbetering en verklaarden dat wanneer foltering werd toegepast, dit minder gewelddadig gebeurde, maar wanneer het ging om de toepassing van foltering op de PKK en andere extreem linkse (Koerdische) organisaties was dit niet het geval.

3) In de laatste tien jaar verslechterde de situatie opnieuw: door verschillende factoren, waaronder de poging tot *staatsgreep* van juli 2016, werden verregaande uitzonderlijke wetgevende maatregelen ingevoerd (zoals de mogelijkheid tot langdurige hechtenis in politiebureaus zonder rechterlijke toetsing, de mogelijkheid om contact met een advocaat gedurende vijf dagen te ontzeggen, het weigeren van toegang tot advocaten, het verbieden van toegang tot het dossier met inbegrip van medische rapporten, straffeloosheid van veiligheidsagenten,...) die resulteerden in een sterke toename van beschuldigingen van gevallen van foltering. Deze toename is goed gedocumenteerd door de eerder genoemde internationale instanties.

In het rapport wordt erkend dat er - op dit moment - geen duidelijke cijfers zijn over het exacte aantal gevallen van foltering. Op basis van officiële statistieken²⁷ (en met de nadruk op de noodzaak dit aantal met de nodige voorzichtigheid te benaderen) wordt in het rapport evenwel gesteld dat gemiddeld ongeveer 3000 klachten wegens foltering per jaar worden ingediend. Hooguit 1% van deze klachten leidt uiteindelijk tot een veroordeling en een gevangenisstraf.

15. Ten tweede wordt in het rapport gesteld dat de Turkse regering deze beschuldigingen en klachten inzake foltering stelselmatig ontkent. Volgens het rapport verwijst de Turkse regering naar (1) het feit dat de klagers tegenstanders van de regering zijn en er dus belang bij hebben valse geruchten en beschuldigingen te verspreiden; (2) het gebrek aan medisch bewijs voor de meeste folterklachten; (3) het feit dat de door de rechterlijke macht onderzochte klachten zeer zelden tot een veroordeling leiden.

In het verslag staat echter dat het EHRM bijna voortdurend heeft geconcludeerd dat Turkije artikel 3 EVRM heeft geschonden omdat de staat zich niet inspant om een doeltreffend onderzoek in te stellen en rekening te houden met medische verslagen die overeenkomstig

²⁷ <http://www.adliscil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-vayin-arsivi>

de internationale normen zijn geredigeerd, en omdat de cultuur van het verliezen van cruciale tijd in de strafprocedure bijna alomtegenwoordig is.²⁸

16. Wat de eerste vraag betreft, komt het verslag tot de volgende conclusies.

- Op basis van de verschillende rapporten van de VN-verdragsorganen en andere internationale organisaties kunnen vijf doelgroepen worden onderscheiden: (1) Koerdische mensen; (2) mensen van wie wordt aangenomen dat zij banden hebben met of steun verlenen aan de Gulen-beweging; (3) verdachten van "gewone" misdrijven en in het bijzonder van zware en seksuele misdrijven; (4) minderjarigen; en (5) mensen die zijn gearresteerd met de bedoeling hen "over te halen" politie-informant te worden.
- De beweegredenen achter het gebruik van foltering - overeenkomstig de definitie van foltering in artikel 1 UNCAT - kunnen zijn: (1) het verkrijgen van een bekentenis; (2) het verkrijgen van informatie; (3) bestraffing; (4) intimidatie of dwang, of (5) het discrimineren van het slachtoffer van foltering.

17. Wat de tweede vraag betreft, kwam het verslag tot de volgende conclusies.

- Op basis van de frequentie, het consistente patroon en de getuigenissen van de slachtoffers waarin de aanwezigheid van "gespecialiseerde personen (vaak M.I.T.-ambtenaren) die het heft in eigen handen namen, wordt bevestigd - zonder enige twijfel en met absolute duidelijkheid - dat het frequente gebruik van foltering van bepaalde groepen mensen geen spontane reactie van bepaalde politieambtenaren is, maar een georganiseerde praktijk binnen de veiligheidsdiensten vormde.
- Met alle voorzichtigheid, gezien het ontbreken van precieze cijfers, wordt in het verslag geconcludeerd dat - zeker in de afgelopen vijf jaar - systematisch gebruik is gemaakt van foltering ten aanzien van²⁹ leden van geïdentificeerde doelgroepen.
- Voor het systematische en georganiseerde gebruik van foltering in Turkije is er bijna geen vervolging en bestraffing, hetgeen in strijd is met het geldende internationale recht en het officiële standpunt van de Turkse regering dat zij een nultolerantiebeleid voert ten aanzien van foltering.

C. VERKLARINGEN VAN DE GETUIGEN

Mehmet ALP

²⁸ EHRM, Kavala vs. Turkije, nr. 28749/18, 10 december 2019, §229; EHRM, Rahmi Şahin v. Turkije, nr. 39041/10, 5 juli 2016, §47; EHRM, Alpar v. Turkije, nr. 22643/07, 21 januari 2016, §48; EHRM, Şakir Kaçmaz v. Turkije, nr. 8077/08, 10 november 2015, §88

²⁹ "Systematisch" in de zin van het rapport van het VN-Comité tegen foltering voor de 48e zitting van de Algemene Vergadering: "(...) wanneer blijkt dat de gemelde foltergevallen zich niet toevallig op een bepaalde plaats of op een bepaald tijdstip hebben voorgedaan, maar als gewoonte, wijdverspreid en opzettelijk worden beschouwd in ten minste een aanzienlijk deel van het grondgebied van het land in kwestie" en "inadequate wetgeving die in de praktijk ruimte laat voor het gebruik van foltering kan eveneens bijdragen tot het systematische karakter van deze praktijk."

18. De getuige, die vroeger onderwijzer was in Cizre (in de Koerdische regio), getuigde dat hij op 18 april 2015 werd ontvoerd door personen die zeiden dat zij een politieagent waren. De getuige getuigde dat deze personen hem vragen stelden over vier van zijn leerlingen, van wie zij zeiden dat één zich had aangesloten bij de PKK en de anderen bij de Gulen-beweging. Zij zouden hem hebben gevraagd een verklaring te ondertekenen waarin dit werd bevestigd, onder bedreiging met een pistool en represailles voor hem en zijn familie.

De getuige verklaarde voorts dat de politie op 20 april 2015 een inval heeft gedaan in zijn huis en zijn echtgenote voor vier dagen in hechtenis heeft genomen. De getuige verklaarde dat hij een maand voor de poging tot *staatsgreep* in 2016 werd gearresteerd op basis van strafrechtelijke aanklachten in verband met valsheid in geschrifte. Later werden de aanklachten gewijzigd in lidmaatschap van een gewapende organisatie.

De getuige verklaarde dat hij voortdurend van de ene gevangenis naar de andere werd overgebracht (vaak door mannen in burger), dat hij gedurende een niet-opeenvolgende periode van 24 dagen werd gefolterd, dat hij werd blootgesteld aan mensonterende omstandigheden in de gevangenis en dat hem medische verzorging werd geweigerd (die noodzakelijk was vanwege de toegebrachte folteringen). De getuige ging nader in op het feit dat hem de toegang tot zijn advocaat werd ontzegd en dat tijdens de rechtszittingen ook de politieagenten aanwezig waren die hem hadden gefolterd en dreigden dat hij opnieuw zou worden gefolterd indien hij aan de rechtbank zou vertellen dat hij was gefolterd. Hij werd ook gedwongen een verklaring te ondertekenen waarin hij erkende dat hij verantwoordelijk was voor het niet innemen van zijn medicijnen en dat hij de bijstand van zijn advocaat had afgewezen. De getuige verklaarde dat hij de rechtbank over de folteringen had ingelicht, maar dat er geen maatregelen werden genomen.

Erhan DOGAN

19. De getuige, die vroeger geschiedenisleraar was, verklaarde dat hij na de poging tot *staatsgreep* van 15 juli 2016 gedurende 9 dagen werd vastgehouden. Hij verklaarde dat hij door zijn collega's werd opgeroepen om naar de school te komen omdat politieagenten naar hem vroegen. Hij getuigde dat hij op de school werd mishandeld en werd gedwongen de namen van de mensen die hij had ontmoet bekend te maken, omdat de politie hen beschouwde als onderdeel van een terroristische organisatie. Als hij deze namen zou geven, zou hij worden vrijgelaten.

De getuige verklaarde dat de politie van Ankara hun computers en mobiele telefoons in beslag had genomen en dat zij met niemand contact mochten hebben. Daarna werden hij en zijn collega's naar de antiterreurafdeling van de politie in Ankara gebracht. Daar getuigde de getuige dat hij door mannen in burger werd bedreigd met marteling. Hij werd naar een sportzaal gebracht, waar hij werd geboeid en tegen de muur geplaatst. De getuige verklaarde dat er overal bloedvlekken op de muur zaten, wat voor hem het bewijs was dat daar mensen waren gemarteld, wat hem nog meer angst inboezemde.

Daarna verklaarde de getuige dat hem was gevraagd tien namen bekend te maken en schriftelijk te erkennen dat hij deel uitmaakte van een terroristische organisatie.

De getuige getuigde van verschillende vormen van foltering en mishandeling. Hij verklaarde dat ze koud water op hem spotten en hem daarna met een stok sloegen, dat ze gedurende verschillende uren de zogenaamde "Palestijnse ophangingstechniek" gebruikten, dat hij

mensen hoorde martelen in andere kamers, dat hij vrouwen hoorde schreeuwen "*verkracht ons alstublieft niet*", dat hij bedreigd werd dat als hij geen informatie over andere mensen onthulde, zijn vrouw en dochter op dezelfde manier zouden eindigen als de vrouwen die hij had horen schreeuwen, ... Na deze bedreiging verklaarde de getuige dat hij besloot zelfmoord te plegen (wat hij uiteindelijk niet deed omwille van zijn religieuze overtuigingen).

De getuige verklaarde dat hij uiteindelijk (en eindelijk) naar de gevangenis werd gebracht en voor een rechter werd gebracht. De politieagenten die hem martelden waren echter ook in de kamer en de rechter keek hem niet eens aan. Hij werd veroordeeld tot 7,5 jaar gevangenisstraf. In afwachting van zijn hoger beroep verklaarde de getuige dat hij onder voorwaarden werd vrijgelaten. Toen hij terugkeerde in de maatschappij, werd de getuige verklaarde dat hij volledig geïsoleerd was van zijn familie en vrienden sinds hij als terrorist werd bestempeld - dit is het moment waarop hij besloot dat hij niet langer in Turkije kon blijven en het land ontvluchtte.

Eren KESKIN

20. De getuige, die al meer dan dertig jaar mensenrechtenadvocaat is in Turkije, getuigde dat foltering wordt gebruikt tegen politieke tegenstanders maar ook tegen mensen die van gewone misdrijven worden beschuldigd. De getuige verklaarde dat niet alleen de daden van foltering op zich problematisch waren, maar ook het gebrek aan onderzoek naar beschuldigingen van foltering.

De getuige verklaarde voorts dat de rechtbanken geen onafhankelijke medische rapporten als bewijs van foltering aanvaardden, maar alleen rapporten die zijn opgesteld door de forensische dienst, die door de regering wordt gecontroleerd en uitsluitend uit ambtenaren bestaat.

Zij getuigde ook dat sinds de AKP het land regeert, advocaten van het rechtssysteem worden uitgesloten en vaak worden vervolgd omdat zij hun werk doen. Zij verklaarde dat zij tweemaal is aangevallen en eenmaal is gearresteerd. Zij werd veroordeeld tot 29 jaar gevangenisstraf en verwacht elke dag naar de gevangenis te worden gestuurd.

D. HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL

21. Op basis van de aan het Tribunaal voorgelegde documenten, verslagen en getuigenissen is het Tribunaal tot de volgende conclusie gekomen. In de eerste plaats is het Tribunaal van oordeel dat er in Turkije sprake is van een stelselmatig³⁰ en georganiseerd gebruik van foltering³¹, in het bijzonder tegen personen van wie wordt aangenomen dat zij banden hebben met of steun verlenen aan de Gulen-beweging, Koerdische personen, alsmede personen die worden verdacht van gewone misdrijven.

22. Het Tribunaal herinnert eraan dat Turkije gebonden is aan het internationale verbod op foltering. Hoewel het erkent dat Turkije na de poging *tot staatsgreep de noodtoestand heeft*

³⁰ Voor de betekenis van het woord "systematisch" verwijst het Tribunaal naar het rapport van het VN-Comité tegen foltering voor de 48ste zitting van de Algemene Vergadering, waarin staat dat foltering als "systematisch" kan worden beschouwd: "(...) when /t is apparent that the to/tore cases reported have not occurred fortuitously in a particular place or at a particular time, but are seen to be habitual, widespread and deliberate in at least a considerable part of the territory of the country in question" en "inadequate legislation which in practice allows room for the use of torture may also add to the systematic nature of this practice."

³¹ Het Tribunaal verwijst in dit verband onder meer ook naar de volgende zaken van het EHRM: III "umur Ozan e.a. v. Turkije, nr. 38949/09, 16 februari 2021; Akin v. Turkije, no. 58026/12, 17 november 2020; Yavuz (elik v. Turkije, nr. 34461/07, 26 juli 2011; Sagilik e.a. tegen Turkije, nr. 43044/05, 5 juli 2011; Ilhan v. Turkije, nr. 22277/93, 27 juni 2000; Aydin v. Turkije, nr. 23178/94, Rep. 1997-VI, 25 september 1997; Aksoy v. Turkije, nr. 21987/93, Rep. 1996-VI, 18 december 1996.

afgekondigd en de Raad van Ministers op 20 juli 2016 in kennis heeft gesteld van zijn afwijking van het EVRM, herhaalt het dat het in de toepasselijke internationale rechtsdocumenten neergelegde verbod op foltering absoluut is en dat dit verbod niet kan worden opgeheven (artikel 2 UNCAT; artikel 4 ICCPR en artikel 15.2 EVRM).

23. Het Tribunaal erkent dat er in het nationale Turkse recht een onderscheid bestaat in termen van drempel en sanctie tussen "foltering" en "kwellend", terwijl zowel "foltering" als onmenselijke en vernederende behandeling" vallen onder het verbod waarin het toepasselijke internationale rechtskader voorziet. Het Tribunaal neemt nota van de beweringen dat in sommige gevallen de medische staf onder druk is gezet om de fysieke bewijzen van het lijden dat de slachtoffers is aangedaan in hun medische rapporten naar beneden bij te stellen om te voorkomen dat dit naar nationaal recht als foltering zou worden gekwalificeerd. In zijn advies heeft het Tribunaal echter de definitie van foltering van artikel 1 UNCAT toegepast en spreekt het zich niet uit over vermeende aantallen gevallen van foltering.

24. De getuigenverklaringen stroken met de overige informatie die aan het Tribunaal is voorgelegd over het systematische en georganiseerde gebruik van foltering en bevestigen het overheersende patroon in de folterpraktijken. In dit verband herhaalt het Tribunaal dat het niet geroepen is zich uit te spreken over individuele gevallen van foltering, maar een oordeel te formuleren over de algemene mensenrechtensituatie in Turkije.

Het Tribunaal merkt in het bijzonder op dat de dreiging van foltering van familieleden, in het bijzonder de verkrachting van echtgenote en dochter, sommige slachtoffers meer heeft getroffen dan de fysieke folteringen van henzelf. In dit verband sluit het Tribunaal zich aan bij de erkenning door sommige internationale instanties dat het geestelijk lijden van personen die gedwongen worden toe te zien hoe anderen een ernstige mishandeling wordt aangedaan, kan oplopen tot het niveau van ernst dat wordt vereist door het internationale misdrijf foltering.

Voorts erkent het Tribunaal dat willekeurige arrestatie, detentie - met name op verdenking van terrorisme - en foltering ernstige en langdurige gevolgen hebben voor de slachtoffers, niet alleen op lichamelijk en geestelijk, maar ook op sociaal vlak. Het Tribunaal stelt vast dat sommige mensen na hun vrijlating uit de gevangenis door hun familie en gemeenschap zijn verstoten. Deze sociale afwijzing kan voor hen ondraaglijk worden, wat hun besluit om het land te ontvluchten beïnvloedt.

25. Het Tribunaal wijst nogmaals op de verplichting van de Turkse Staat om maatregelen te nemen ter voorkoming van en onderzoek naar beschuldigingen van mishandeling. Het Tribunaal verwijst naar de getuigenis van mevrouw Eren Keskin, die al meer dan dertig jaar actief is als mensenrechtenadvocaat in Turkije, en merkt op dat zij het ontbreken van onafhankelijk onderzoek naar foltering heeft bevestigd. Het Tribunaal neemt voorts nota van haar verklaring dat de rechtbanken geen onafhankelijke medische rapporten inzake foltering aanvaarden, maar alleen medische rapporten die zijn opgesteld door de forensische dienst die onder controle staat van de regering. Deze verklaring strookt met de informatie die aan het Tribunaal is voorgelegd en die ook is opgenomen in hoofdstuk 4 over straffeloosheid.

26. Gelet op het voorgaande is het Tribunaal van oordeel dat de handelwijze van Turkije niet in overeenstemming is met de verplichtingen die krachtens het volkenrecht op dit land rusten.

2. HOOFDSTUK 2: ONTVOERINGEN

Vraag 3: Kunnen wij, rekening houdend met de verslagen en de getuigenissen die voor het tribunaal zijn afgelegd, concluderen dat ontvoeringen opnieuw deel uitmaken van het optreden van de staat jegens tegenstribbelende personen en dat er geen serieus onderzoek naar deze feiten wordt georganiseerd?

A. TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER

Internationale mensenrechteninstrumenten

27. Volgens de Verklaring van de Verenigde Naties inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen (VN-verklaring) is er sprake van³² gedwongen verdwijning wanneer -

*"(...) personen tegen hun wil worden gearresteerd, vastgehouden of ontvoerd of anderszins van hun vrijheid worden beroofd door ambtenaren van verschillende regeringsposten of -niveaus, of door georganiseerde groepen of particulieren die handelen namens of met de steun, direct of indirect, instemming of gedogen van de regering, gevolgd door een weigering om het lot of de verblijfplaats van de betrokkenen bekend te maken of een weigering om de vrijheidsberoving te erkennen, waardoor deze personen buiten de bescherming van de wet worden geplaatst."*³³

Een gedwongen verdwijning is een ernstig misdrijf naar internationaal recht, zoals wordt benadrukt in artikel 1, lid 1, van de VN-Verklaring:

*"Elke daad van gedwongen verdwijning is een aanslag op de menselijke waardigheid. Zij wordt veroordeeld als een ontkenning van de doelstellingen van het Handvest van de Verenigde Naties en als een ernstige en flagrante schending van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden die in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zijn afgekondigd en in de internationale instrumenten op dit gebied zijn herbevestigd en ontwikkeld."*³⁴

Daarom mag, volgens artikel 7 van de VN-Verklaring,³⁵ geen enkele omstandigheid, of het nu oorlogsdreiging, terrorisme of een andere noodtoestand is, worden aangevoerd om gedwongen verdwijningen te rechtvaardigen. In dit verband zijn verscheidene algemene opmerkingen aangenomen.³⁶

³² VN-Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen, Algemene Vergadering De resolutie, 18 december 1992, VN Doc. A/Res./47/133.

³³ *Ibid.*, derde alinea van de preambule.

³⁴ VN-Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen, Algemene Vergadering De resolutie, 18 december 1992, VN Doc. A/Res./47/133.

³⁵ VN-Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen, Algemene Vergadering De resolutie, 18 december 1992, VN Doc. A/Res./47/133.

³⁶ Algemeen commentaar op vrouwen die het slachtoffer zijn van gedwongen verdwijningen (A/HRC/WGEID/98/2); Algemeen commentaar op kinderen en gedwongen verdwijningen (A/HRC/WGEID/98/1); Algemeen commentaar op het recht op erkenning als persoon voor de wet in de context van gedwongen verdwijningen (A/HRC/19/58/Rev.1.) Algemeen commentaar op het recht op de waarheid in verband met gedwongen verdwijningen (A/HRC/16/48, § 39); Algemeen commentaar op gedwongen verdwijning als permanent misdrijf (A/HRC/16/48, par. 39.); Algemeen commentaar op

Bovendien heeft dit verbod op gedwongen verdwijningen volgens het Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens³⁷ en de studie van het ICRC over het internationale humanitaire gewoonterecht een *jus cogens*-status³⁸ gekregen.³⁹

28. Ook andere internationale instrumenten verbieden het gebruik van gedwongen verdwijningen. Hoewel noch in het IVBPR noch in het EVRM de term "gedwongen verdwijning" expliciet in een van de artikelen wordt gebruikt, wordt gedwongen verdwijning beschouwd als "een unieke en geïntegreerde reeks handelingen die een voortdurende schending vormen van diverse rechten"⁴⁰ die in het IVBPR⁴¹ en het EVRM worden⁴² erkend. De rechten waar het om gaat zijn onder meer het recht op erkenning als persoon voor de wet (artikel 16 IVBPR); het recht op vrijheid en veiligheid van de persoon (artikel 9 IVBPR en artikel 5 EVRM); het recht om niet te worden onderworpen aan foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (artikel 7 IVBPR en artikel 3 EVRM) en het recht op leven (artikel 6 IVBPR en artikel 2 EVRM).

29. Turkije is weliswaar gebonden door de eerder genoemde instrumenten, maar is geen partij bij het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen.

Verbod op gedwongen verdwijningen

gedwongen verdwijning als misdaad tegen de menselijkheid (A/HRC/13/31, par. 39); Algemeen commentaar op de definitie van gedwongen verdwijning (A/HRC/7/2, par. 26); Algemeen commentaar op artikel 18 van de Verklaring betreffende de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (E/CN.4/56/56, § 49); Algemeen commentaar op artikel 17 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning; (E/CN.4/2001/68, par. 25-32); Algemeen commentaar op artikel 19 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (A/HRC/7/2, § 26); Algemeen commentaar op artikel 18 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (E/CN.4/56, § 49) (E/CN.4/1998/43, r.o. 68-75); Algemeen commentaar op artikel 10 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (E/CN.4/1997/34, r.o. 22-30); Algemeen commentaar op artikel 4 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (E/CN.4/1996/38, r.o. 54-58); Algemeen commentaar op artikel 3 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (E/CN.4/1996/38, r.o. 48-58).1996/38, par. 54-58); Algemeen commentaar op artikel 3 van de Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (E/CN.4/1996/38, par. 48-53).

³⁷ IACtHR, *Goiburú v. Paraguay*, 22 september 2006, § 84; Bevestigd in IACtHR, *Tiu Tojin v. Guatemala*, 26 november 2008, § 91; IACtHR, *Castro v. Peru*, 22 september 2009, § 59; IACtHR, *Radilla-Pacheco v. Mexico*, § 139.

³⁸ ICRC-studie over internationaal humanitair gewoonterecht, regel 98.

³⁹ IACtHR, *Goiburú v. Paraguay*, 22 september 2006, § 84. Bevestigd in IACtHR, *Tiu Tojin v. Guatemala*, 26 november 2008, § 91; IACtHR, *Castro v. Peru*, 22 september 2009, § 59; IACtHR, *Radilla-Pacheco v. Mexico*, 23 november 2009, § 139.

⁴⁰ VN-mensenrechtencomité, *Sabita Basnet v. Nepal*, 22 november 2016, CCPR/C/117/D/2164/2012, punt 10.4.

⁴¹ Zie mededelingen nr. 2658/2015, *Bolakhe v. Nepal*, standpunten aangenomen op 19 juli 2018, §§ 7.7 en 7.18; nr. 225972013, *El Boathi v. Algerije*, standpunten aangenomen op 17 maart 2017, §§ 7.4 en 7.10 (zie de oorspronkelijke tekst in de Franse taal); 2164/2012, *Sabita Basnet v. Nepal*, standpunten aangenomen op 12 juli 2016, paras. 10.4 en 10.9; en nr. 2134/2012, *Serna en anderen v. Colombia*, standpunten aangenomen op 9 juli 2015, §§ 9.4 en 9.5. Zie daarentegen eerdere jurisprudentie Communicatie nr. 2031/2011, *Bhandari v. Nepal*, 29 oktober 2014, § 8.8; 1924/2010, *Boudehane v. Algerije*, standpunten aangenomen op 24 juli 2014, § 8.9; 1328/2014, *Kimouche v. Algerije*, standpunten aangenomen op 10 juli 2007, § 7.8.

⁴² Onder andere: EHRM, *El-Masri V. De Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië*, nr. 39630/09, 13 december 2012; EHRM, *Al Nashiri v. Polen*, nr. 28761/11, 27 juli 2014; EHRM, *Nasr, en Ghali v. Italië*, nr. 44883/09, 23 februari 2016; EHRM, *Abu Zubaydah v. Litouwen*, nr. 46454/11, 31 mei 2018; EHRM, *Mahmut Kaya v. Turkije*, nr. 22535/93, 28 maart 2000; EHRM, *Gongadze v. Oekraïne*, nr. 34056/02, 8 november 2005; EHRM, *Cyprus v. Turkije*, nr. 25781/94, 10 mei 2001; EHRM, *Kud v. Turkije*, 15/1997/799/1002, 25 mei 1998; EHRM, *Tab v. Turkije*, nr. 24396/94, 14 november 2000.

30. Voor een gedwongen verdwijning zijn drie "cumulatieve minimumelementen" vereist om te kunnen worden herenigd:⁴³

- een vrijheidsberoving tegen de wil van de betrokkene⁴⁴, met andere woorden, een ontvoering
- een betrokkenheid van regeringsambtenaren, althans indirect door berusting⁴⁵
- een weigering om het lot en de verblijfplaats van de betrokkene bekend te maken⁴⁶.

Wat het tweede criterium betreft, moet worden verwezen naar de algemene regels inzake de toerekening van handelingen aan de staat, vervat in de ontwerp-artikelen inzake de verantwoordelijkheid van staten voor internationaal onrechtmatige daden, die in 2001 door de Commissie voor Internationaal Recht zijn aangenomen.⁴⁷ Artikel 4 van de ontwerp-artikelen luidt als volgt

"[het] gedrag van enig staatsorgaan wordt naar internationaal recht beschouwd als een handeling van die staat, ongeacht of het orgaan wetgevende, uitvoerende, rechterlijke of enige andere functie uitoefent, welke positie het in de staatsorganisatie inneemt en ongeacht zijn hoedanigheid van orgaan van de centrale regering of van territoriale eenheid van de staat."

In dit verband heeft de Commissie voor Internationaal Recht in haar commentaar op de ontwerp-artikelen het volgende verklaard

*"Het gedrag van bepaalde instellingen die openbare taken vervullen en openbare bevoegdheden uitoefenen (bijvoorbeeld de politie) wordt toegerekend aan de staat, ook al worden deze instellingen in het interne recht beschouwd als autonoom en onafhankelijk van de uitvoerende regering."*⁴⁸

Wat het derde criterium betreft, wordt in artikel 17, lid 1, van de VN-Verklaring betreffende de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen benadrukt dat "[daden] die een gedwongen verdwijning vormen, worden beschouwd als een voortdurend strafbaar feit zolang de daders het lot en de verblijfplaats van verdwenen personen blijven verzwijgen en deze feiten onopgehelderd blijven". Met andere woorden, een gedetineerde blijft het slachtoffer van een gedwongen verdwijning zolang zijn verblijfplaats niet bekend is gemaakt.

Positieve verplichtingen van staten in dit verband

31. Voorts heeft een staat in gevallen van ontvoering en verdwijning van personen twee positieve verplichtingen.

⁴³ Commissie voor de rechten van de mens, Verslag van de Werkgroep gedwongen of onvrijwillige verdwijningen van 15 januari 1996, E/CN.4/1996/38, Algemeen commentaar op artikel 4 van de Verklaring, blz. 15.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Commissie voor Internationaal Recht, ontwerp-artikelen inzake de verantwoordelijkheid van staten voor internationaal onrechtmatige daden, november 2001, supplement nr. 10 (A/56/10), hfdst. IV.E.1.

⁴⁸ Commissie voor Internationaal Recht, commentaar bij de ontwerp-artikelen inzake de verantwoordelijkheid van staten voor Internationaal onrechtmatige daden, november 2001, supplement nr. 10 (A/56/10), hfdst. IV.E.1.

Ten eerste heeft hij een positieve verplichting, zoals neergelegd in artikel 2 EVRM en artikel 6 IVBPR, om passende maatregelen te nemen ter bescherming van het recht op leven van de verdwenen persoon.⁴⁹ Een staat voldoet niet aan deze verplichting wanneer de autoriteiten wisten of hadden moeten weten - op dat moment - van het bestaan van een reëel en onmiddellijk risico voor het leven van een geïdentificeerd individu en wanneer zij hebben nagelaten alle maatregelen te nemen redelijke maatregelen binnen het kader van hun bevoegdheden om dat risico te voorkomen.⁵⁰ Een dergelijk risico voor het leven wordt geacht te bestaan wanneer er een patroon van verdwijningen is. Het EHRM heeft een dergelijk patroon bevestigd in het licht van het grote aantal verdwijningen in Zuidoost-Turkije tussen 1992 en 1996. Dit werd gekwalificeerd als een levensbedreigende gebeurtenis.⁵¹

Ten tweede moet een staat een doeltreffend onderzoek instellen.⁵² Dit betekent dat een staat gevallen van vermeende gedwongen verdwijning onverwijld moet onderzoeken om het lot en de verblijfplaats van de verdwenen personen vast te stellen en de verantwoordelijken te identificeren en te vervolgen. Gedwongen verdwijning is een doorlopend misdrijf en duurt voort totdat het lot en de verblijfplaats van het slachtoffer met zekerheid zijn vastgesteld. Ook moet worden gezorgd voor genoegdoening in de vorm van schadevergoeding, restitutie, rehabilitatie, genoegdoening, of garanties dat de verdwijning niet zal plaatsvinden. Deze verplichting houdt in dat de autoriteiten alle redelijke maatregelen moeten nemen om het bewijsmateriaal betreffende het betrokken incident veilig te stellen.⁵³

Binnelands recht

32. Vóór 8 november 2016 was artikel 91 van het Turkse wetboek van strafvordering van kracht, waarin stond:

(1) Indien de persoon die overeenkomstig bovenstaand artikel is aangehouden, niet door het parket in vrijheid wordt gesteld, kan hij met het oog op de voltooiing van het onderzoek in hechtenis worden genomen. De hechtenis mag niet langer duren dan vierentwintig uur te rekenen vanaf het tijdstip van de aanhouding, met uitsluiting van de verplichte tijd om hem naar de dichtstbijzijnde rechter of rechtbank te zenden. De verplichte termijn om hem naar de dichtstbijzijnde rechter of rechtbank van de plaats van aanhouding te zenden, kan niet meer dan twaalf uur bedragen.

(2) Een persoon wordt alleen in hechtenis genomen indien deze maatregel noodzakelijk is voor het onderzoek en indien er indirecte aanwijzingen zijn dat hij een strafbaar feit heeft gepleegd.

⁴⁹ Zie EHRM, Koku tegen Turkije, verzoekschrift nr. 27305/95, 31 mei 2005, punt 132; EHRM, Osmanoglu tegen Turkije, verzoekschrift nr. 48804/99, 24 januari 2008, punt 75; VN-Comité voor de rechten van de mens, Algemeen commentaar nr. 6 bij het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten: artikel 6 (Recht op leven), 30 april 1982, § 4.

⁵⁰ EHRM, Koku v. Turkije, Application No. 2730/95, 31 mei 2005, 128; EHRM, Osmanoglu v. Turkije, Aanvraag nr. 48804/99, 24 januari 2008.

⁵¹ EHRM, Meryem gelijk e.a./Turkije, 16 april 2013, Application No. 3598/03, at 58; EHRM, Enzile Ozdemir t. Turkije, 8 januari 2008, 54169/00, r.o. 45.

⁵² Raad van Europa, Vermiste personen en slachtoffers van gedwongen verdwijning in Europa, maart 2016, p. 5. Zie ook EHRM, Varnava e.a./Turkije, nr. 6064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90, 16073/90, 18 september 2009.

⁵³ EHRM, Mustafa Tung en Fecire Tung v. Turkije, nr. 24014/05, 14 april 2015, § 173.

(3) Bij een collectief misdrijf kan de officier van justitie wegens de moeilijkheid om bewijsmateriaal te verzamelen of wegens het grote aantal verdachten schriftelijk bevelen de inhechtenisneming te verlengen met drie dagen, met een maximum van één dag per keer. Het bevel tot verlenging van de hechtenis wordt onverwijld aan de gedetineerde betekend."

33. Op 8 november 2016 zijn Noodwet nr. 6755 en Noodwet⁵⁴ nr. 29957 in werking getreden, waarbij artikel 91 van het Turkse Wetboek van Strafvordering is gewijzigd. Artikel 3 van noodwet nr. 6755 luidt:

(1). De misdrijven omschreven in het Tweede Boek, vierde, vijfde, zesde en zevende hoofdstuk van het Turkse Wetboek van Strafrecht van 26/9/2004 en genummerd 52J7, misdrijven binnen de werkingssfeer van de anti-terreurwet van 12/4/1991 en genummerd 3713 en misdrijven collectief gepleegd, gedurende de voortduring van de noodtoestand;

(a) Een aanhoudingsbevel kan ook door de officier van justitie worden uitgevaardigd in gevallen waarin het uitstel bezwaarlijk is. De hechtenis van de verdachte die is aangehouden op grond van een door de rechter of de officier van justitie uitgevaardigd aanhoudingsbevel, mag niet langer duren dan dertig dagen."

Artikel 10 van noodwet nr. 29957 luidt:

"Onderdeel a) van het eerste lid van artikel 6 van de wet tot vaststelling van het wetsbesluit inzake de maatregelen die zijn genomen in het kader van de noodtoestand van 18/10/2016 en met nummer 6749, is als volgt gewijzigd:

a) De aanhouding mag niet langer duren dan zeven dagen vanaf het ogenblik van de aanhouding, exclusief de verplichte periode voor de toezending van de verdachte aan de rechter of het gerecht die het dichtst bij de plaats van de aanhouding is gelegen. Als gevolg van moeilijkheden bij het verzamelen van bewijsmateriaal of een groot aantal verdachten, kan de officier van justitie schriftelijk gelasten de aanhoudingstermijn met zeven dagen te verlengen"

B. VERSLAG

Interne en internationale ontvoeringen

34. In het verslag wordt onderscheid gemaakt tussen, enerzijds, de ontvoeringen binnen Turkije zelf en, anderzijds, de ontvoeringen van Turkse burgers in het buitenland om hen naar hun vaderland terug te brengen. Wat het eerste betreft ontkent Turkije consequent elke betrokkenheid. In het laatste geval erkent Turkije openlijk deze ontvoeringen te hebben uitgevoerd.

Het rapport onderzoekt en concludeert dat in beide gevallen de gang van zaken identiek is: tegenstanders van de regering worden ontvoerd en verdwijnen daardoor van de radar. Voor sommigen gaat deze situatie tot op de dag van vandaag onverminderd voort. De meesten echter duiken na een paar maanden weer op in bepaalde Turkse politiebureaus. In het rapport wordt

⁵⁴ Artikel 9, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering.

uitgelegd dat deze personen vaak werden gemarteld en gedwongen om belastende verklaringen af te leggen. Voor deze personen begint een tweede fase van voortdurende vrijheidsberoving - ditmaal in een Turkse gevangenis - waarin hun mensenrechten vaak sterk worden beperkt. Het rapport geeft verschillende voorbeelden - waaronder het feit dat de ontvoerders hun situatie niet openlijk met hun familieleden mogen bespreken en over het algemeen hun advocaat niet kunnen kiezen. In dezelfde geest duurt het onwettig lang voordat deze personen voor het eerst aan een rechter worden voorgelegd die moet beslissen over de noodzaak om hun detentie te verlengen. In het verslag staat ook dat ontvoerders onder druk worden gezet om zich niet volledig te verdedigen en worden gedwongen om klachten over foltering en mishandeling in te trekken. Ook wordt hun belet onafhankelijke artsen te raadplegen om te getuigen van hun verwondingen.

Interne ontvoering van zijn vermeende tegenstanders

35. In het verslag wordt geconcludeerd dat, hoewel de Turkse regering consequent elke betrokkenheid van de staat bij binnenlandse ontvoeringen ontkent, er geen redelijke twijfel over lijkt te bestaan dat er in Turkije een toenemend aantal gedwongen verdwijningen plaatsvindt. Ooggetuigen, verklaringen van ontvoerders die uiteindelijk weer opdoken, en camerabeelden tonen duidelijk aan dat dit te wijten is aan de Turkse politie en inlichtingendiensten die actief tegenstanders van de Turkse regering onderscheppen om hen illegaal naar verborgen locaties te vervoeren waar zij vaak worden gemarteld. Volgens het rapport zijn deze praktijken belangrijke voorbeelden van gedwongen verdwijningen en zijn zij unaniem verboden door het internationaal recht.

In het verslag wordt benadrukt dat, wanneer de slachtoffers weer opduiken, hun situatie van wetteloosheid voortduurt en zij verstoken blijven van hun meest fundamentele mensenrechten - het recht om niet willekeurig van zijn vrijheid te worden beroofd, het recht op een eerlijk proces, het recht om niet te worden onderworpen aan foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing en zelfs het recht op leven.

Extra-territoriale ontvoering van zijn vermeende tegenstanders

36. In het rapport wordt uitgewerkt dat Turkije, in schril contrast met de binnenlandse ontvoeringen, veel opener is over zijn verantwoordelijkheid op het gebied van extraterritoriale ontvoeringen. Hoewel de rapporteur bij zijn onderzoek van de publiekelijk bekende gevallen slechts 63 gevallen van dergelijke ontvoeringen heeft kunnen vaststellen, hebben Turkse functionarissen herhaaldelijk en openlijk beweerd dat Turkije betrokken was bij meer dan 100 internationale ontvoeringen. Zo bevestigde de Turkse minister van Buitenlandse Zaken Mevlut gavuşoglu dat 104 Gulenisten uit 21 landen waren ontvoerd en teruggebracht naar Turkije als onderdeel van de wereldwijde klopjacht van de Turkse regering. Evenzo verklaarde vice-minister van Buitenlandse Zaken Yavuz Selim Kiran dat dit met meer dan 100 Gulenisten is gebeurd.

Veel extraterritoriale ontvoeringen beginnen met de arrestatie van Turkse burgers aan buitenlandse grensovergangen, aangezien de paspoorten van deze burgers, zonder dat zij het weten, door Turkije zijn geannuleerd. Dergelijk gedrag is door het VN-Mensenrechtencomité en het EHRM onwettig verklaard. Ook de actieve betrokkenheid van Turkse inlichtingendiensten bij de ontvoering van tegenstanders van de regering met of soms zelfs zonder toestemming van het gastland is, zo benadrukt het rapport, zonder enige twijfel in strijd met het internationaal recht en is reeds veroordeeld door de Europese Commissie en het EHRM.

Doet Turkije doeltreffend onderzoek naar klachten en beschuldigingen van gedwongen verdwijningen?

37. In het verslag staat dat er in Turkije momenteel geen effectieve bescherming bestaat van het recht op leven van politieke tegenstanders van de regering en dat er geen effectief onderzoek wordt verricht naar gevallen van gedwongen verdwijningen. In het rapport wordt uitgewerkt dat een grondig onderzoek naar dergelijke klachten op alle mogelijke manieren wordt verhinderd. De autoriteiten weigeren eenvoudigweg essentiële onderzoekshandelingen te verrichten. Wanneer cruciaal bewijsmateriaal wordt verzameld en ingediend door de familieleden van de ontvoerden, verkiezen de autoriteiten het te negeren. Het rapport concludeert dat dit in strijd is met de positieve verplichtingen van Turkije uit hoofde van het internationaal recht om dergelijke beschuldigingen en klachten te onderzoeken.

38. In het licht van het voorgaande wordt in het verslag geconcludeerd dat ontvoeringen - zowel intern als internationaal - kunnen worden beschouwd als onderdeel van doelbewuste actie en strategie van de Turkse staat om tegenstanders van de regering als doelwit te kiezen en dat er in Turkije zelf geen effectief onderzoek naar deze ontvoeringen plaatsvindt.

C. VERKLARING VAN DE GETUIGEN

Mustafa OZBEN

39. De getuige getuigde dat hij op 9 mei 2017 werd ontvoerd en 92 dagen lang verdween. Hij was advocaat en academicus aan een aan Gulen gelieerde universiteit. Na de gebeurtenissen van juli 2016 dook hij onder omdat hij merkte dat collega's en vermeende leden van de Gulen-beweging het doelwit waren. Op 9 mei 2017 ging hij geld pinnen bij de bank. Bij terugkeer naar zijn auto werd hij door minstens 3 personen in een zwarte of donkerkleurige bestelwagen geduwd. Hij werd onmiddellijk geboeid en geblinddoekt.

Na een rit van 30 minuten werd hij vastgehouden in een kleine cel zonder ramen en bekleed met isolatiemateriaal. In de periode na zijn vrijheidsberoving werd hij ondervraagd door personen die hun identiteit trachtten te verbergen. De getuige was van mening dat zij voor de MIT werkten aangezien hij tijdens zijn verhoren foto's te zien kreeg die door inlichtingendiensten waren verzameld van personen die zich bij de douane presenteerden, zittend op terrassen. De ondervragers vroegen hem de personen op deze foto's te identificeren en er informatie over te verstrekken. Zij verzochten hem ook om als agent voor hen te werken. Omdat de getuige niet meewerkte met zijn ontvoerders, werd hij onderworpen aan elektroshocks, hard lawaai, voedselonthouding en bedreigingen aan het adres van zijn familie (met name zijn vrouw).

De getuige verklaarde dat hij zijn ontvoerders vroeg waar hij was. Hem werd verteld dat hij op een plaats was die "noch bestaat, noch niet bestaat". Op een dag was hij niet geblinddoekt toen hij zijn cel mocht verlaten om een douche te nemen en hij merkte dat hij zich in een detentiefaciliteit bevond met verschillende cellen en verhoorkamers.

Na alle informatie te hebben verstrekt die hij bezat, werd hij achtergelaten om te genezen van de toegebrachte verwondingen en uiteindelijk vrijgelaten. De ontvoerders zeiden hem naar huis te gaan, maar een paar dagen later naar een bepaald park te komen waar hij hun instructies moest opvolgen. Hij wenste deze instructies niet op te volgen en dook onder - eerst in Turkije en daarna door naar het buitenland te vluchten.

Tijdens zijn verdwijning was zijn echtgenote zeer luidruchtig in het informeren van de

autoriteiten over zijn verblijfplaats. Zij werd door de politie en de openbare aanklager onder druk gezet om haar klachten in te trekken en werd bevolen niet langer naar haar man te zoeken.

De getuige vertoont de symptomen van een ernstig psychologisch trauma. Hij krijgt op dit moment geen psychologische behandeling.

Gokhan GUNES

40. De getuige werd vertegenwoordigd door zijn advocaat, aangezien hij zich niet in staat achtte zich tot het grote publiek te richten. De getuige verklaarde dat hij elektricien was, vakbondsafgevaardigde, en socialistische ideeën had. Hij werd op 20 januari 2021 ontvoerd door hem in een auto te duwen. Hij verdween zes dagen en werd naar verluidt vrijgelaten vanwege de vele klachten die zijn advocaat en familie bij de autoriteiten hadden ingediend en de ophef die zijn verdwijning in de media had veroorzaakt.

Tijdens zijn verdwijning werd de getuige met name gemarteld met elektroshocks en door hem te slaan. Tot op de dag van vandaag lijdt hij aan fysieke en mentale trauma's, maar hij wordt behandeld.

De advocaat van de getuige ging ook in op de druk die op advocaten wordt uitgeoefend. Zij legde uit dat veel advocaten aan processen werden onderworpen. De advocate heeft zelf enige tijd in hechtenis gezeten en wordt nog steeds geconfronteerd met lopende procedures die verband houden met haar werk als advocaat. Volgens haar heeft met name de aanneming van de nooddecreten geleid tot een verslechtering van de positie van advocaten.

Mesut en Meral KACMAZ

41. De getuigen zijn een echtpaar dat in Pakistan heeft gewoond. Zij hebben verklaard dat zij op 27 september 2017 met hun twee minderjarige kinderen in Pakistan zijn ontvoerd. Hun huis werd overvallen door Pakistaanse agenten die werden bijgestaan door twee leden van de Turkse inlichtingendienst.

De familie werd 17 dagen lang in geheime en incommunicado-detentie in Pakistan vastgehouden. Op 14 oktober 2017 werden zij allen overgebracht naar een militaire luchthaven in Pakistan waar een Turks privévliegtuig op hen stond te wachten. Het personeel van het vliegtuig sprak Turks. Tijdens hun vlucht terug naar Turkije werd de echtgenoot geslagen en bedreigd met verkrachting van zijn familie waar hij bij was.

Na een vlucht van vijf uur kwam het vliegtuig aan op de civiele luchthaven Ataturk in Istanbul. Zij en hun kinderen werden gedwongen door de paspoortcontrole te gaan, waar hun werd gevraagd hun paspoorten te tonen. De getuigen konden de vereiste documenten niet aan de autoriteiten voorleggen. Zij werden overgedragen aan de luchthavenpolitie en vastgehouden in de detentiefaciliteit. Terwijl hun kinderen na 20 uur werden vrijgelaten, werden zij verder vastgehouden en verschenen zij in februari 2018 voor het eerst voor een rechter.

D. HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL

42. Enigszins geherformuleerd luidt de vraag die als vraag 3 aan dit Tribunaal wordt gesteld:

"Kan het Tribunaal, rekening houdend met het verslag en de getuigenissen die

aan hem zijn voorgelegd, concluderen dat ontvoeringen deel uitmaken van het optreden van de staat jegens vermeende politieke tegenstanders;- en dat die klachten en beschuldigingen van ontvoeringen niet naar behoren worden onderzocht?

Zoals vermeld in het toepasselijke rechtskader is Turkije weliswaar geen partij bij het Internationaal Verdrag ter bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen, maar heeft het niettemin verplichtingen uit hoofde van *het jus cogens*.

43. Op basis van de verslagen en de begeleidende documentatie en getuigenissen is het Tribunaal van mening dat ontvoeringen deel uitmaken van het optreden van de staat jegens vermeende politieke tegenstanders en dat klachten en beschuldigingen van ontvoeringen niet naar behoren worden onderzocht.

Er zijn redelijke gronden om aan te nemen dat: de vermeende slachtoffers willekeurig van hun vrijheid zijn beroofd; Turkse overheidsambtenaren ten minste indirect door gedogen bij hun vrijheidsberoving betrokken zijn, en de Turkse autoriteiten weigeren het lot en de verblijfplaats van de betrokken personen bekend te maken. Derhalve komen de ontvoeringen in de zin van het internationale recht neer op gedwongen verdwijningen.

44. Het Tribunaal constateert voorts een terugkerend patroon bij de uitvoering van de gedwongen verdwijningen. Wat de binnenlandse gedwongen verdwijningen betreft, ten eerste lijken de daders zich geen zorgen te maken over een optreden van de wetshandhavingsautoriteiten, aangezien de gedwongen vrijheidsberovingen op klaarlichte dag worden uitgevoerd, in aanwezigheid van ooggetuigen of bewakingscamera's; ten tweede worden de ontvoeringen op soortgelijke wijze uitgevoerd, namelijk met hetzelfde soort voertuigen, vaak door een auto-ongeluk uit te lokken en door een zak over het hoofd van de vermeende slachtoffers te trekken, waarna zij in een zwarte transportwagen worden geduwd.

45. Wat de extraterritoriale gedwongen verdwijningen betreft, constateert het Tribunaal de volgende steeds terugkerende situaties. De extraterritoriale ontvoering wordt ofwel door Turkije uitgelokt door het annuleren van het paspoort van de ontvoerde waardoor hij op reis wordt gearresteerd, ofwel uitgevoerd door de Turkse Nationale Inlichtingenorganisatie (*Milli Istihbarat Teskilati* - MIT) zonder de formele toestemming van het gastland of wordt uitgevoerd met de formele toestemming van het gastland. Wat de laatste situatie betreft, verwijst het Tribunaal met name naar de oprichting van het Bureau voor ontvoering en executie van mensen van het MIT in 2017.

Het Tribunaal is van oordeel dat de daaropvolgende verdwijning voor langere tijd en de willekeurige hechtenis niet in overeenstemming zijn met het internationale recht.

46. Op basis van de informatie die aan het Tribunaal is gepresenteerd, zijn er redelijke gronden om te concluderen dat binnenlandse gedwongen verdwijningen worden uitgevoerd door functionarissen van het MIT of andere personen die werken met of voor de Turkse Staat. Het Tribunaal merkt op dat Turkije openlijk zijn betrokkenheid erkent - met enige klaarblijkelijke trots - en dus ook zijn verantwoordelijkheid met betrekking tot gedwongen verdwijningen in andere landen dan Turkije zelf.

Bovendien is het Tribunaal van mening dat de klachten en beschuldigingen van deze gedwongen verdwijningen niet doeltreffend worden onderzocht. Een opvallend en terugkerend

element dat het Tribunaal opmerkt is dat de familieleden van de verdwenen personen zeer actief zijn in het verzamelen van bewijsmateriaal en het indienen van klachten, maar zonder enig succes. Meer nog, het Tribunaal stelt vast dat de familieleden vaak onder druk lijken te worden gezet om hun klachten in te trekken en de zoektocht naar hun vermiste verwanten te staken.

47. Het Tribunaal concludeert dat Turkije niet handelt in overeenstemming met zijn positieve onderzoeksplicht krachtens het internationale recht en dat er geen effectieve bescherming bestaat van het recht op vrijheid, persoonlijke integriteit en leven van vermeende tegenstanders van de regering.

Het Tribunaal vestigt in het bijzonder de aandacht op het feit dat de getuigenverklaringen die tijdens de hoorzittingen zijn afgelegd, betrekking hebben op zeer wrede gebeurtenissen. Het geeft uiting aan zijn bezorgdheid over de psychologische toestand van veel van de vermeende slachtoffers. Aanbevolen wordt dat zij dringend een passende psychologische en medische behandeling krijgen.

3. HOOFDSTUK 3: PERSVRIJHEID

Vraag 4: Kan Turkije in dit stadium worden beschouwd als een land waarin een voldoende mate van persvrijheid en vrijheid van meningsuiting is gewaarborgd, zodat het kan voldoen aan de normen van een goed functionerende democratie?

Vraag 5: Kunnen de besluiten van de Turkse regering (nog steeds) worden beschouwd als een reactie in verband met de "*staatsgreep d'Etat*" of moeten zij worden beoordeeld als een manier om de stemmen en/of organisaties die kritisch staan tegenover de regering in Turkije "te vernietigen"?

A. TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER

48. Een vrije pers wordt sinds lang erkend als een van de hoekstenen van een democratische samenleving en is essentieel om de vrijheid van mening en meningsuiting en het genot van andere grondrechten te waarborgen⁵⁵. Meer in het algemeen wordt de vrijheid van meningsuiting beschermd door het internationaal recht, met name door de Verenigde Naties en de Raad van Europa. Hoewel sommige van de desbetreffende instrumenten niet als volledig juridisch bindend worden beschouwd, zijn zij door hun hoge morele gezag en wijdverspreide aanvaarding onmisbaar geworden voor het toezicht op de eerbiediging van de mensenrechten.

49. In de eerste plaats zijn de vrijheid van meningsuiting en de daarmee samenhangende plichten vastgelegd in artikel 19 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.⁵⁶ Voorts is Turkije partij bij het IVBPR, dat dit recht in artikel 19 omschrijft als de "(...) *vrijheid* om inlichtingen en denkbeelden van allerlei aard, ongeacht grenzen, te zoeken, te ontvangen en door te geven, hetzij *mondeling, schriftelijk of in de vorm van een advertentie, hetzij via andere media van zijn keuze*".⁵⁷ Het is van belang op te merken dat de artikelen 19 en 20 (het verbod op het aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld) van het IVBPR verenigbaar zijn met en een aanvulling vormen op elkaar, en dat zij alle onderworpen zijn aan beperkingen overeenkomstig artikel 19.

Als leidraad voor staten die partij zijn bij het Verdrag inzake de rechten van de mens met betrekking tot de reikwijdte van artikel 19 van het IVBPR, heeft het VN-Mensenrechtencomité bovendien algemeen commentaar 34 aangenomen, waarin bepaalde kenmerken van de vrijheid van meningsuiting worden belicht die van cruciaal belang zijn voor een interpretatie die verenigbaar is met het voorwerp en doel van het Verdrag.⁵⁸ Ook wordt de beperkende reikwijdte van beperkingen van de vrijheid van meningsuiting benadrukt, waarbij wordt aangegeven dat "(...) *alle publieke figuren, met inbegrip van diegenen die het hoogste politieke gezag uitoefenen, zoals staatshoofden en regeringsleiders, legitiem blootstaan aan kritiek*".⁵⁹ Elke

⁵⁵ Zie <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/qc34.pdf>, punt 13 (onder verwijzing naar mededeling nr. 1128/2002, Marques v. Angola, standpunten aangenomen op 29 maart 2005).

⁵⁶ Artikel 19, Algemene Vergadering van de VN, Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, 10 december 1948.

⁵⁷ Artikel 19, Algemene Vergadering van de VN, Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, 16 december 1966.

⁵⁸ Bv. de notie dat "Een vrije, ongecensureerde en ongehinderde pers of andere media is in elke samenleving essentieel om de vrijheid van mening en meningsuiting en het genot van andere Verdragsrechten te waarborgen." Mensenrechtencomité, Algemeen commentaar nr. 34 van 12 september 2011. Artikel 19, p. 3, §13.

⁵⁹ Ibid., p. 9, § 38.

beperking van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting moet immers in overeenstemming zijn met de beginselen van rechtszekerheid, voorspelbaarheid, transparantie, legitimiteit, noodzakelijkheid en evenredigheid.⁶⁰

Het VN-Mensenrechtencomité hecht zoveel waarde aan ongeremde meningsuiting dat het heeft benadrukt dat "(...) *het nooit noodzakelijk kan worden om daarvan af te wijken tijdens een noodtoestand*."⁶¹ Krachtens artikel 4 van het IVBPR en artikel 15 van het EVRM kan de Staat in een staat van "openbare noodtoestand die het leven van een natie bedreigt" "maatregelen nemen die afwijken van hun verplichtingen krachtens het Verdrag, voorzover de noodwendigheden van de situatie zulks strikt vereisen".⁶² De vrijheid van meningsuiting is een van de vrijheden die aan dit soort afwijking kunnen worden onderworpen, mits aan de voorwaarden voor de afwijking is voldaan. Meer bepaald gaat het om "een uitzonderlijke situatie van crisis of noodtoestand die de gehele bevolking treft en een bedreiging vormt voor het georganiseerde leven van de gemeenschap waaruit de Staat bestaat".⁶³ Zoals het EHRM heeft geoordeeld, is de beoordelingsmarge waarover een Staat in dit verband beschikt niet onbeperkt en mogen dergelijke noodsituaties niet als voorwendsel dienen om de vrijheid van het politieke debat te beperken.⁶⁴

In verscheidene resoluties hebben de Raad voor de mensenrechten⁶⁵ en de Algemene Vergadering van de VN⁶⁶ hun gehechtheid aan de vrijheid van meningsuiting bevestigd, en meer in het bijzonder hun bezorgdheid over de veiligheid van journalisten bij de uitoefening van hun beroep. Daarbij heeft de Algemene Vergadering van de VN staten opgeroepen om "*in de wet en in de praktijk een veilige omgeving te scheppen en te handhaven waarin journalisten hun werk onafhankelijk en zonder onnodige inmenging kunnen doen*".⁶⁷ In dezelfde geest heeft de Mensenrechtenraad het belang erkend van het waarborgen van toegang tot informatie, en benadrukt dat "(...) *het publiek en individuele personen recht hebben op toegang, voor zover praktisch mogelijk, tot informatie betreffende de acties en besluitvormingsprocessen van hun regering*".⁶⁸

50. Het EVRM heeft de vrijheid van meningsuiting vastgelegd in artikel 10, dat bepaalt dat het recht "(...) *de vrijheid [omvat] een mening te uiten en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen*".⁶⁹ Net als het IVBPR staat deze bepaling de staten die partij zijn toe de uitoefening van dit recht te beperken zoals voorgeschreven door de wet, bij het nastreven van een legitiem doel, voor zover noodzakelijk in een democratische samenleving en met inachtneming van het evenredigheidsvereiste.⁷⁰ De correctiemechanismen van de artikelen

⁶⁰ Ibid., p. 9-12, §§37-52.

⁶¹ Ibid., p. 2, §5.

⁶² Artikel 4 IVBPR en artikel 15 EVRM.

⁶³ EHRM, *Lawless v. Ierland* (nr. 3), Application no. 332/57, 1 juli 1961, § 28.

⁶⁴ EHRM, *Mehmet Hasan Altan v. Turkije*, Application no. 13237/17, 20 maart 2018, § 91, §210; *Jahin Alpay tegen Turkije*, Application no. 16538/17, 20 maart 2018, § 75, §180.

⁶⁵ Resolutie 21/12 van de Mensenrechtenraad van 9 oktober 2012; Mensenrechtenraad, resolutie 27/5 van 2 oktober 2014; Mensenrechtenraad, resolutie 33/2 van 6 oktober 2016; Mensenrechtenraad, resolutie 39/6 van 5 oktober 2018.

⁶⁶ Algemene Vergadering, resolutie 68/163 van 21 februari 2013; Algemene Vergadering, resolutie 69/185 van 18 december 2014; Algemene Vergadering, resolutie 70/162 van 17 december 2015; Algemene Vergadering, resolutie 74/157 van 18 december 2019; Algemene Vergadering, resolutie 75/101 van 10 december 2020.

⁶⁷ Algemene Vergadering, resolutie 70/162 van 17 december 2015. p. 4, §9.

⁶⁸ Resolutie 12/12 van de Mensenrechtenraad van 1 oktober 2009, blz. 2.

⁶⁹ Artikel 10, Raad van Europa, Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en Fundamentele vrijheden, zoals gewijzigd bij de Protocollen nrs. 11 en 14, 4 november 1950.

⁷⁰ Raad van de Europese Unie, EU-richtsnoeren voor de mensenrechten betreffende de vrijheid van

17 en 18 van het EVRM verbieden misbruik van rechten en beperken de reikwijdte van beperkingen, en dwingen de lidstaten het Verdrag te interpreteren in overeenstemming met zijn voorwerp en doel.

Als lidstaat van de Raad van Europa moet Turkije niet alleen een effectieve binnenlandse wetgeving ten uitvoer leggen die de beginselen van het EVRM in acht neemt, maar ook voldoen aan bepaalde positieve verplichtingen inzake de preventie en vervolging van geweld tegen journalisten, volgens de Aanbeveling CM/Rec(2016)4 van het Comité van Ministers aan de lidstaten inzake de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten en andere mediaspelers.⁷¹

B. VERSLAG

51. Het rapport schetst een verontrustend beeld van de persvrijheid in het land, waarbij veel van de problemen teruggaan tot enkele decennia geleden,⁷² met name met de goedkeuring door Turkije van de terrorismewet (2000) en het verkillende effect dat de verstrekkende bepalingen daarvan hebben gehad. In het rapport wordt gewezen op talrijke schendingen van de persvrijheid, vaak als onderdeel van een bredere aanval op de vrijheid van meningsuiting en een reeks andere schendingen van de mensenrechten. De belangrijkste punten van zorg zijn de volgende de langdurige voorlopige hechtenis of opsluiting van journalisten en mediaspelers; het voortduren van juridische procedures, zelfs wanneer journalisten worden vrijgelaten (fungerend als het "zwaard van Damocles"); de oneigenlijke toepassing van dubbelzinnige wetgeving door de rechterlijke macht; het gebruik van smaadwetten tegen journalisten die de president of de staat "beledigen"; het misbruik van noodbevoegdheden om mediakanalen en omroepen te sluiten; censuur (ook digitaal), en de directe inmenging van haar autoriteiten in de interne aangelegenheden van de journalistieke beroepsgroep; onder andere.

52. Journalisten uit het hele mediaspectrum worden gearresteerd en vervolgd. Zij zijn vaak het doelwit van geweld vanwege hun berichtgeving over kwesties die door de regering als gevoelig worden beschouwd.⁷³ Aanvallen op journalisten omvatten fysiek geweld, zoals gewapend en vuurwapengeweld, maar ook (online) pesterijen en verbale aanvallen door overheidsfunctionarissen, naast doodsbedreigingen.⁷⁴ Voorlopige hechtenis, vaak voor langere periodes, wordt gebruikt als een middel om journalisten te intimideren en te straffen.

53. In het verslag wordt erop gewezen dat de bescherming van de staatsbelangen kan worden bereikt met middelen die geen inbreuk maken op de vrijheid van meningsuiting, met name door een open dialoog tussen de regering en de vrije pers in stand te houden, in plaats van de huidige antagonistische sfeer die constructieve hervormingen in de weg staat. Een voorbeeld is de arrestatie van zes journalisten in maart 2020 wegens het "onthullen van de naam van een agent van de nationale inlichtingendienst", nadat zij verslag hadden uitgebracht over de dood van de agent in Libië. De journalisten werden maandenlang vastgehouden en

meningsuiting online en offline, PC-SHDM. DEL/10/14 (2014).

⁷¹ Comité ministers, aanbeveling 2016/4 van 13 april 2016.

⁷² EHRM, Tulsap v. Turkije, Application nos. 32131/08 en 41617/08, 21 februari 2012; EHRM, Surek, en Ozdemir v. Turkije, Applications nos. 23927/94 en 24277/94, 8 juli 1999, §61; EHRM, S0rek v. Turkije (No. 4), Application no. 24762/94, 8 juli 1999, §58.

⁷³ In het bijzonder: militaire operaties, economische achteruitgang, Koerdische kwesties, en die van de andere minderheidsgroepen in Turkije. In 2020 omvatte dit ook de berichtgeving over de Covid-19-pandemie. Zie Turkey's Journalists on the Ropes: Joint International Press Freedom Mission to Turkey (6-9 oktober 2020), missierapport, International Press Institute (IPI), 12-13.

⁷⁴ Ibid., 12.

vijf van hen werden schuldig bevonden voordat zij in afwachting van hun hoger beroep werden vrijgelaten, ondanks het feit dat de identiteit van de agent al voor de arrestatie van de journalisten in het parlement bekend was gemaakt.⁷⁵ Volgens het rapport is een dergelijke behandeling ook duidelijk in strijd met het evenredigheidsvereiste, aangezien het IVBPR veel waarde hecht aan ongeremde meningsuiting in het publieke debat over figuren in het publieke en politieke domein⁷⁶. Het EHRM heeft benadrukt dat "(...) voorlopige hechtenis mag slechts worden gebruikt als uitzonderlijke maatregel in laatste instantie, wanneer alle andere maatregelen niet in staat zijn gebleken om het goede verloop van de procedure ten volle te waarborgen. Indien dit niet het geval is, kan de uitlegging van de nationale rechter niet als aanvaardbaar worden beschouwd."⁷⁷

54. Al deze wetten stellen de regering in staat mediakanalen en journalisten te vervolgen en te beboeten op grond van brede aanklachten in verband met bijvoorbeeld bedreiging van de nationale veiligheid, openbare zedelijkheid en bescherming tegen smaad. Turkije heeft het grootste aantal vonnissen uitgesproken in rechtszaken betreffende de vrijheid van meningsuiting voor het Europees Hof voor de rechten van de mens. Veel van deze zaken houden verband met de beperkingen van het wettelijke kader of de opzettelijk verkeerde interpretatie van de genoemde wetten. Antiterrorismewetten zijn slecht gedefinieerd, hun lage bewijsvereisten zijn in strijd met artikel 6 EVRM, en hun goedkeuring heeft de weg vrijgemaakt voor aanklagers om kritiek op de regering te verwarren met terroristische propaganda (of zelfs aansluiting bij terroristische groeperingen). Als gevolg daarvan is gemeld dat tegen het einde van 2016 178 mediakanalen - waaronder nieuwsagentschappen, kranten en televisiekanalen - bij uitvoerend decreet waren gesloten. Nog eens 30 uitgevers en 19 vakbonden werden gesloten, waarbij het Free Journalist Initiative aan de kaak stelde dat 187 journalisten in juli 2018 waren gearresteerd.

55. In het verslag wordt eraan herinnerd dat het EHRM zich herhaaldelijk heeft uitgesproken over de essentiële rol van de media bij de berichtgeving over terrorisme,⁷⁸ en dat dergelijke berichtgeving, zolang zij niet aanzet tot geweld, ook al is zij provocerend, beledigend, aanstootgevend, schokkend of verontrustend, moet worden beschermd. In haar overrijverige vervolging van vermeende beledigingen van de president of de staat, gaat de regering voorbij aan de gevestigde ruimere grenzen van toelaatbare kritiek op overheidsinstanties dan op een particuliere burger⁷⁹. Zij is in het bijzonder in strijd met de bevindingen van het EHRM "(...) dat het bekritisieren van regeringen en het publiceren van informatie die door de leiders van een land wordt beschouwd als een bedreiging van de nationale belangen, niet strafrechtelijk mag worden vervolgd voor bijzonder ernstige vergrijpen zoals het behoren tot of het helpen van een terroristische organisatie, een poging om de regering of de grondwettelijke orde omver te werpen of het verspreiden van terroristische propaganda."⁸⁰

In het verslag wordt ook verwezen naar de kritiek van de Venetië-commissie op het permanente gebruik van nooddecreten door Turkije na de poging tot *staatsgreep* in 2016, waardoor de noodzaak van deze maatregelen om terrorisme te bestrijden extra in twijfel wordt getrokken. Met name over het censuurbeleid van de regering oordeelde de Commissie "(...) dat massale liquidatie van mediakanalen door middel van nooddecreten (en dus zonder geïndividualiseerde

⁷⁵ Id. 21, 5.

⁷⁶ VN-mensenrechtencomité (HRC), Algemeen commentaar nr. 34, Artikel 19, Vrijheid van mening en meningsuiting, 12 september 2011, CCPR/C/GC/34, p. 8, §34.

⁷⁷ EHRM, Mehmet Hasan Altan tegen Turkije, nr. 13237/17, 20 maart 2018, §211.

⁷⁸ EHRM, Mehmet Hassan Altan v. Turkije, nr. 13237/17, 20 maart 2018.

⁷⁹ EHRM, Castells v. Spanje, Application no. 11798/85, 23 april 1992, §46.

⁸⁰ EHRM, Mehmet Hasan Altan tegen Turkije, nr. 13237/17, 20 maart 2018, §211.

motivering) onverenigbaar is met artikel 10 van het EVRM, zelfs als rekening wordt gehouden met de zeer moeilijke situatie waarin de Turkse autoriteiten zich na de poging tot *staatsgreep* bevonden.⁸¹

56. Het rapport herinnert eraan dat overheidsbemoeyenis met de media en journalisten vele vormen aanneemt, waaronder, maar niet beperkt tot: openbare veroordeling van of kritiek op individuele leden van de pers, oproepen tot openbare boycot, het oproepen van redacties om critici in toom te houden of te ontslaan, het aanspannen van processen wegens smaad als vergelding voor kritiek, het laten verwijderen van gepubliceerde informatie, buitensporige vergunningskosten en uitzendregels, en misbruik van het accrediteringssysteem voor journalisten.⁸² Dit alles vindt plaats tegen een achtergrond van verregaande belangenconflicten, vaak van financiële of politieke aard, die een kritisch effect hebben op de onafhankelijke en onpartijdige journalistiek.⁸³

57. Volgens het rapport is het dan ook duidelijk dat de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid onder deze omstandigheden niet kunnen worden gewaarborgd, aangezien het optreden van de Turkse autoriteiten niet voldoet aan de vereisten van artikel 10 EVRM of artikel 19 IVBPR. De Turkse regering is er niet in geslaagd de noodzakelijkheid of evenredigheid van de bovengenoemde beperkingen van deze vrijheden aan te tonen. Door dit niet te doen, handelt Turkije niet in overeenstemming met de normen van een functionerende democratie. Bij de uitoefening van zijn noodbevoegdheden heeft het de grenzen van zijn inherent tijdelijke aard overschreden. Het misbruik van voorlopige hechtenis en gerechtelijke vervolging dateert al van voor de *couppoging* van 2016, waardoor deze maatregelen geen verband meer houden met de bedreiging van de nationale veiligheid van dat moment. Bijgevolg heeft Turkije deze maatregelen gebruikt voor bijbedoelingen, in strijd met artikel 18 EVRM.

C. VERKLARING VAN DE GETUIGEN

Meltem OKTAY

58. De getuige, een Koerdische journaliste, getuigde over het misdrijf waarvan zij werd beschuldigd en over haar jarenlange opsluiting. De getuige legde uit dat op 12 april 2016 ongeveer 15 speciale operaties en politieagenten haar huis in Nusaybin (Zuidoost-Turkije) binnenvielen en haar en een collega aanhielden. Ze doorzochten het huis gedurende 2 uur en namen al haar journalistieke apparatuur in beslag, waaronder camera's en computers. De getuige werd later naar een politiebureau gebracht, ondervraagd en onder druk gezet om een collaborateur te worden. Twee dagen later werd zij aangeklaagd wegens "lidmaatschap van een terroristische organisatie" en "verspreiding van propaganda". De getuige werd na een tweede verhoor vrijgelaten. Terwijl ze werd vrijgesproken voor de beschuldiging van lidmaatschap van een terroristische organisatie, werd de getuige in november 2016 veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf op de beschuldiging van propaganda, verergerd door het gebruik van nieuws en sociale media. Het bewijsmateriaal dat tegen de getuige werd gebruikt, bestond uit artikelen over het conflict in Zuidoost-Turkije tussen Koerdische rebellen en Turkse strijdkrachten. Zij werd in totaal 2 jaar en 11 maanden in verschillende gevangenschappen vastgehouden, waaronder enkele perioden in eenzame opsluiting. De getuige

⁸¹ Europese Commissie voor democratie door middel van het recht (Venetië-Commissie), Turkije - Advies over de maatregelen die zijn voorzien in de recente nooddecreetwetten betreffende de vrijheid van de media, goedgekeurd door de Venetië-Commissie tijdens haar 110e plenaire zitting (Venetië, 10-11 maart 2017), CDL- AD(2017)007-e, §57.

⁸² Id. 17, 13-14; id. 16, 32, 39-40.

⁸³ Id. 17, 12.

ontvluchtte het land en leeft momenteel in ballingschap in Europa. Haar beroep bij het Hof van Cassatie is nog hangende.

Cevheri GUVEN

59. De getuige, een journalist, getuigde over de gerechtelijke intimidatie waaraan hij werd blootgesteld wegens het berichten over corruptie bij de overheid en later voor andere kritische publicaties. Hij getuigde ook over zijn arrestatie en detentie in de Turkse Silivri-gevangenis, en over de verschillende vormen van directe en indirecte inmenging in de persvrijheid in Turkije.

De getuige verklaarde dat hij in 2013 was ontslagen bij een krant omdat hij had bericht over corruptie waarbij de regerende Partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling van toenmalig premier Erdogan betrokken was. In 2015 werd de getuige Guven hoofdredacteur van Nokta een Turks tweewekelijks tijdschrift dat sympathiseert met de oppositiebeweging Gulen en kritisch staat tegenover de regerende regering. Vanaf die tijd werd het blad verzopen in rechtszaken, werd er druk uitgeoefend op adverteerders en werden drie opeenvolgende nummers van het blad achtereenvolgens door de autoriteiten in beslag genomen. Op 2 november 2015 werden de getuige en zijn assistent gearresteerd en naar de Silivri gevangenis gestuurd. Tijdens zijn verblijf in de gevangenis werden beiden blootgesteld aan verschillende schendingen van de mensenrechten, waaronder langdurige eenzame opsluiting. Na twee maanden werd de getuige voorwaardelijk vrijgelaten in afwachting van zijn proces. In de nasleep van de poging tot *staatsgreep* van 2016 werd na een nooddecreet het tijdschrift Nokta gesloten, werden alle eigendommen in beslag genomen en werd een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen de getuige en zijn assistent. De getuige vluchtte met zijn vrouw en twee kinderen naar Griekenland, terwijl zijn assistent in de gevangenis een straf van 22,5 jaar uitzit die tegen hem en de getuige is uitgesproken omdat hij zou hebben deelgenomen aan de poging tot *staatsgreep*. De getuige heeft ook getuigd over het voortdurende risico dat hij buiten Turkije loopt, hetgeen hem ertoe heeft aangezet naar Duitsland te verhuizen. Hij komt voor op verschillende "hitlijsten" van Turkse inlichtingendiensten die zich richten tegen academici en journalisten die in het buitenland wonen, terwijl zijn broer, moeder en vader in Turkije herhaaldelijk door de autoriteiten zijn lastiggevallen.

Getuige 9

60. De getuige is een Turkse journalist en activist voor de vrijheid en onafhankelijkheid van de media. Hij is voor het Tribunaal verschenen *met gesloten deuren, vanwege* de bezorgdheid over de veiligheid van hem en zijn familie, zelfs in ballingschap. Als onderdeel van zijn getuigenis voor het Tribunaal verwees hij naar de verschillende uitdagingen voor de vrijheid van meningsuiting in Turkije, waaronder het gebrek aan redactionele onafhankelijkheid, het gebrek aan pluralisme in de media, de systematische vernietiging van digitale archieven, de instrumentalisering van de rechterlijke macht, en een algemeen vijandig juridisch kader voor de pers. Voorts getuigde de getuige van het bestaan van ten minste drie instellingen via welke de Turkse president uitgebreide controle uitoefent op de media: de Hoge Raad voor Radio en Televisie (RTUK), het Directoraat voor Communicatie (TIB) en de Autoriteit voor Informatie en Communicatie (BTK).

D. HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL

61. Op basis van de documenten, verslagen en getuigenissen die aan het Tribunaal zijn voorgelegd, formuleert het Tribunaal het volgende oordeel. Het Tribunaal stelt vast dat de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid in Turkije thans niet voldoende zijn gewaarborgd.

De ontvangen informatie wijst namelijk op een beleid om de persvrijheid te beperken. Uitdagingen voor onafhankelijke journalistiek zijn geen recent verschijnsel en hoewel de aanvallen op de pers bijzonder acuut werden in de nasleep van de poging tot *staatsgreep*, kunnen zij niet worden beschouwd als een reactie daarop. In plaats daarvan wijst de repressie tegen de pers en de vrijheid van meningsuiting in ruimere zin op een ruimer beleid van de staat om kritische stemmen het zwijgen op te leggen en de toegang van de bevolking tot informatie te beperken.

62. Het Tribunaal wijst nogmaals op de onmisbare rol van de vrijheid van meningsuiting bij de bevordering van democratische beginselen, waaronder transparantie en verantwoordingsplicht. Zoals benadrukt door de Mensenrechtencommissie van de VN:

*"Vrijheid van mening en vrijheid van meningsuiting zijn onontbeerlijke voorwaarden voor de volledige ontplooiing van de persoon. Zij zijn essentieel voor elke samenleving. Zij vormen de hoeksteen van elke vrije en democratische samenleving. De twee vrijheden zijn nauw met elkaar verbonden, waarbij de vrijheid van meningsuiting het voertuig is voor de uitwisseling en ontwikkeling van meningen. Vrijheid van meningsuiting is een noodzakelijke voorwaarde voor de verwezenlijking van de beginselen van transparantie en verantwoordingsplicht die op hun beurt essentieel zijn voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten."*⁸⁴

Persvrijheid fungeert als een noodzakelijke "waakhond" voor de verantwoordingsplicht van de regering en de eerbiediging van de mensenrechten. Zij kan haar rol in een democratische samenleving alleen vervullen als de toegang tot informatie en de vrijheid om die te verspreiden, gewaarborgd zijn.

Het EHRM heeft de rol van de pers bij de vrijheid van meningsuiting uitgebreid en heeft bevestigd dat "(...) zij *niettemin* - op een wijze die in overeenstemming is met haar verplichtingen en verantwoordelijkheden - informatie en ideeën over alle aangelegenheden van openbaar belang dient door te geven. Niet alleen heeft de pers de taak dergelijke informatie en ideeën door te geven, zowel aan de gedrukte media als aan de audiovisuele media; het publiek heeft ook het recht deze te ontvangen".⁸⁵ Als tegenwicht voor deze plicht bevat artikel 10 EVRM - zoals uitgelegd door het Hof - ook bepaalde professionele verplichtingen en verantwoordelijkheden.⁸⁶

63. Dit Tribunaal onderkent met bezorgdheid de benarde situatie van journalisten die in voorlopige hechtenis zitten of langdurig vastzitten; de vervolgingen en zware veroordelingen wegens belediging of smaad jegens de president of de staat; de criminalisering van journalisten die Koerdische en Armeense kwesties verslaan; het herhaaldelijke fysieke en mentale geweld jegens leden van de pers en de media; de toepassing van dubbelzinnige smaad-, beledigings- en terrorismewetgeving tegen hen; het misbruik van de noodbevoegdheden, alsmede de rechtstreekse en voortdurende inmenging van de staatsautoriteiten in de interne aangelegenheden van de journalistieke beroepsgroep. De uitgebreide en historische jurisprudentie van het EHRM over schendingen van artikel 10 EVRM door Turkije, zoals vermeld in het verslag, getuigt van de ernst en de wijdverspreidheid van de uitdagingen voor de vrijheid van meningsuiting, waaronder de persvrijheid, in het land.

⁸⁴ Mensenrechtencomité, Algemeen commentaar nr. 34, Artikel 19, Vrijheid van mening en meningsuiting, 12 september 2011, CCPR/C/GC/34, blz. 1, §§ 2-3.

⁸⁵ EHRM, Handyside v. UK, Application no. 5493/72, 7 december 1976, §49.

⁸⁶ EHRM, Mater v. Turkije, Application no. 54997/08, 16 juli 2013, §55.

64. Het voornaamste spanningsveld tussen de overheid en haar media situeert zich binnen de publieke en politieke sfeer. Politieke meningsuiting, waaronder meningsuiting met betrekking tot het algemeen belang, is de meest beschermde vorm van vrijheid van meningsuiting. Dit wil niet zeggen dat op deze vrijheid geen uitzonderingen kunnen worden gemaakt, maar zoals het EHRM heeft vastgesteld, moeten dergelijke uitzonderingen strikt worden geïnterpreteerd en moet de noodzaak van eventuele beperkingen overtuigend worden aangetoond. Dit is met name het geval wanneer de aard van de meningsuiting eerder politiek dan commercieel van aard is.⁸⁷ Dit betekent dat het voor een staat die zich met politieke meningsuiting bezighoudt, aanzienlijk moeilijker is om te rechtvaardigen inmenging in de pers en de media. Dit is in het onderhavige geval van bijzonder belang, aangezien de vrijheid van meningsuiting kan worden beperkt in het belang van de nationale veiligheid of ter handhaving van de openbare orde.⁸⁸ Als essentieel kenmerk van een "democratische samenleving" geldt de vrijheid van meningsuiting echter niet alleen voor informatie of ideeën die gunstig worden ontvangen, maar ook voor die welke "de Staat of een deel van de bevolking beledigen, schokken of verontrusten".⁸⁹ De reikwijdte van de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid wordt nog groter wanneer men bedenkt dat de grenzen van de toelaatbare kritiek ruimer zijn ten aanzien van de overheid dan ten aanzien van een particuliere burger. Niet alleen moeten de wetgevende en gerechtelijke autoriteiten aan journalistieke controle worden onderworpen, maar de machtspositie die de regering inneemt, moet ook leiden tot terughoudendheid bij het instellen van strafvervolgning.⁹⁰

65. De Turkse media hebben ten opzichte van het publiek de plicht om te berichten over zaken van algemeen belang, waaronder terrorisme, zelfs in de context van politiek geweld.⁹¹ Bij de bestrijding van terrorisme kan de staat de pers bepaalde beperkingen opleggen, maar deze moeten strikt worden getoetst aan het internationale recht.⁹²

Het Tribunaal erkent de moeilijke en verontrustende politieke situatie waarin veel van de gemelde gevallen van media-inmenging plaatsvinden, in het bijzonder in de nasleep van de poging tot *staatsgreep* van 2016. Het valt niet te ontkennen dat terrorisme een aanzienlijke bedreiging vormt voor de democratie en de stabiliteit in Turkije, net als elders. Het is echter een hoofdkenmerk van de democratie dat zij de mogelijkheid biedt om problemen op te lossen door middel van een publiek debat, zoals zij vroeger vaak heeft gedaan.⁹³ In de woorden van het EHRM: "In deze context mag het bestaan van een "openbare noodtoestand die het leven van de natie bedreigt" niet als voorwendsel dienen om de vrijheid van het politieke debat, die de kern vormt van het concept van een democratische samenleving, te beperken."⁹⁴ Strafrechtelijke vervolging en detentie van journalisten voor het louter berichten over gevoelige maar belangrijke politieke onderwerpen (bijvoorbeeld corruptie, terrorisme en terrorismebestrijdingsactiviteiten) is op zichzelf een vorm van rechtstreekse inmenging in de persvrijheid en heeft een afschrikkend effect dat kan leiden tot zelfcensuur.

⁸⁷ EHRM, *Mouvement raélien suisse v. Switzerland*, Application no. 16354/06, 13 juli 2012, § 61; EHRM, *Surek v. Turkey* (no. 1), Application no. 23927/94, 8 juli 1999, § 61.

⁸⁸ EHRM, *Observer, and Guardian v. the UK*, Application no. 13585/88, 26 november 1991, §59.

⁸⁹ EHRM, *Handyside tegen het Verenigd Koninkrijk*, verzoekschrift nr. 5493/72, 7 december 1976, §49.

⁹⁰ EHRM, *Castells v. Spanje*, Application no. 11798/85, 23 april 1992, §46.

⁹¹ EHRM, *Partij voor een Democratische Samenleving (DTP) e.a./Turkije*, verzoekschrift nr. 3840/10 e.a., § 74, 12 januari 2016; EHRM, *Mehmet Hassan Altan v. Turkije*, verzoekschrift nr. 13237/17, 20 maart 2018.

⁹² EHRM, *Magyar Helsinki Bizottsag v. Hongarije*, Application no. 18030/11, 8 november 2016, § 57, §196.

⁹³ EHRM, *Verenigde Communistische Partij van Turkije e.a./Turkije*, Application no. 19392/92, 30 januari 1998, § 57; EHRM, *Pady for a Democratic Society (DTP) e.a./Turkije*, Application nos. 3840/10 en 6 others, § 74, 12 januari 2016.

⁹⁴ *Id.* 59, §210.

66. De beperking van de vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder van de persvrijheid, bijvoorbeeld door het uitgebreide gebruik van criminalisering, vervolging en voorlopige hechtenis van journalisten, is nog verergerd door de gebeurtenissen van 15-16 juli 2016. Deze beperkingen belemmeren zowel de media als het publiek om deze vrijheden, die essentieel zijn in een democratische samenleving, actief uit te oefenen. Bovendien hebben zij een diepe impact op de families en gemeenschappen van hun directe doelwitten.

Gelet op het voorgaande is het Tribunaal van oordeel dat de handelwijze van Turkije, wat de persvrijheid betreft, niet in overeenstemming is met de verplichtingen die krachtens het internationale recht op dit land rusten.

4. HOOFDSTUK 4: STRAFFELOOSHEID

Vraag 6: Bestaat er een intern systeem voor het voorkomen van en het toezicht op foltering of mishandeling, en zo ja, hoe functioneert dit systeem in de praktijk?

Vraag 7: Is er een efficiënt systeem om eventuele mishandeling of foltering te bestraffen? Of kunnen we spreken van een georganiseerde straffeloosheid ten aanzien van mishandeling en foltering van mensen in detentie?

A. TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER

International mensenrechteninstrumenten

67. Artikel 7 van het IVBPR en artikel 3 van het EVRM verbieden foltering. Het procedurele aspect van dit verbod op foltering bestaat uit de positieve onderzoeksplicht. De jurisprudentie van het EHRM over de artikelen 2 en 3 vereist dat wanneer een individu een aanvechtbare claim naar voren brengt dat hij ernstig is mishandeld door de politie of andere staatsfunctionarissen, er een effectief officieel onderzoek moet plaatsvinden, dat moet kunnen leiden tot de identificatie en bestraffing van de verantwoordelijken. Anders zou de bescherming van de artikelen 2 en 3 EVRM, *"ondanks het fundamentele belang ervan, in de praktijk ondoeltreffend zijn en zouden functionarissen van de Staat in sommige gevallen vrijwel straffeloos misbruik kunnen maken van de rechten van degenen die onder hun controle staan."*⁹⁵

Wil een onderzoek doeltreffend zijn, dan heeft het EHRM in zijn jurisprudentie bepaalde minimumvoorwaarden vastgesteld: het onderzoek moet onafhankelijk zijn van degenen die bij de gebeurtenissen betrokken zijn, alle redelijke stappen moeten worden ondernomen om het bewijsmateriaal betreffende het incident veilig te stellen, met inbegrip van getuigenverklaringen van ooggetuigen, forensisch bewijsmateriaal of een autopsie. Er moet snel worden gereageerd en een redelijke expeditie worden ondernomen en er moet een voldoende mate van publieke controle zijn.⁹⁶

In de zaak *Ahmet Ozkan tegen Turkije* oordeelde het EHRM dat autoriteiten die geconfronteerd worden met duidelijke informatie in officiële documenten over een mogelijke schending van artikel 3 EVRM en n3 niet bevoegd zijn om zelf onderzoeksstappen te ondernemen, deze informatie onder de aandacht moeten brengen van de autoriteiten die ter zake wel bevoegd zijn.⁹⁷

68. Artikel 2, lid 3, van het IVBPR en artikel 13 van het EVRM bevatten het recht op een doeltreffende voorziening in rechte. Artikel 13 EVRM luidt als volgt:

"Een ieder wiens rechten en vrijheden als vermeld in dit Verdrag zijn geschonden, heeft recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel voor een nationale instantie, ook indien de schending is begaan door personen die in een officiële

⁹⁵ EHRM, Assenov e.a./Bulgarije, nr. 24760/94, 28 oktober 1998, §102.

⁹⁶ EHRM, G'ules v. Turkije, Reports 1998-IV, nr. 21593/93, 27 juli 1998, §§81-82; EHRM, Ogâr v. Turkije, nr. 21954/93, 20 mei 1999, §§91-91; EHRM, Kelly e.a./Verenigd Koninkrijk, nr. 30054/96, 4 mei 2001, §§ 95-98; EHRM, El-Masri tegen de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, nr. 39630/09, §§ 182-185, EHRM 2012; EHRM, Mocanu, e.a./Roemenië, nr. 10865/09, §§ 316-326; EHRM, Kuchta en Mgtel v. Polen, nr. 76813/16, 2 september 2021.

⁹⁷ EHRM, Ahmet Ozkan v. Turkije, nr. 21689/93, 6 april 2004, §359.

hoedanigheid handelen."

Het EHRM heeft herhaaldelijk benadrukt dat zodra een individu een aanvechtbare vordering ten gronde indient op grond van de artikelen 2 en 3 EVRM, het begrip doeltreffendheid op grond van artikel 13 EVRM de institutionele en onderzoeks-/procedurele elementen omvat die parallel lopen met die welke op grond van de artikelen 2 of 3 zijn vastgesteld.⁹⁸

69. Voorts bevestigt het UNCAT de voornoemde verplichtingen in de volgende artikelen:

"Artikel 12 - Iedere staat draagt er zorg voor dat de voor het IIS bevoegde autoriteiten onverwijld een onpartijdig onderzoek instellen, indien er redelijke gronden bestaan om aan te nemen dat op een onder zijn rechtsmacht vallend grondgebied een daad van foltering is begaan.

Artikel 13 - Iedere Staat draagt er zorg voor dat een ieder die meent op enig onder zijn rechtsmacht vallend grondgebied aan folteringen te zijn onderworpen, het recht heeft een klacht in te dienen bij en zijn zaak onverwijld en onpartijdig te doen onderzoeken door zijn bevoegde autoriteiten. Er worden maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat de klager en getuigen worden beschermd tegen iedere vorm van mishandeling of intimidatie naar aanleiding van zijn klacht of afgelegde getuigenverklaring.

Artikel 14 - 1. Iedere Staat draagt er in zijn rechtsstelsel zorg voor dat het slachtoffer van een daad van foltering schadeloosstelling verkrijgt en een afdwingbaar recht heeft op een rechtvaardige en toereikende schadevergoeding, met inbegrip van de middelen tot een zo volledig mogelijke rehabilitatie. In geval van overlijden van het slachtoffer ten gevolge van een daad van foltering, hebben de personen te zijnen laste recht op schadeloosstelling.

2. Niets in dit artikel doet afbreuk aan enig recht van het slachtoffer of andere personen op schadeloosstelling dat krachtens de nationale wetgeving kan bestaan."

Binnenlands recht

70. Artikel 17 van de Turkse grondwet bepaalt dat:

"Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of mishandelingen die onverenigbaar zijn met de menselijke waardigheid."

Ook het Turkse wetboek van strafrecht verbiedt het gebruik van foltering door de politie in artikel 94, lid 1:

"Een overheidsfunctionaris die jegens een persoon een handeling verricht die onverenigbaar is met de menselijke waardigheid en waardoor deze persoon lichamelijk of geestelijk wordt gekweld, dan wel zijn waarnemingsvermogen of zijn vermogen om uit eigen wil te handelen wordt aangetast of beledigd, wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie tot twaalf jaar."

⁹⁸ EHRM, D. v. Bulgarije, nr. 29447/17, 20 juli 2021; EHRM, Polgar v. Roemenië, nr. 39412/19, 20 juli 2021; EHRM, Batyrkhairov v. Turkije, nr. 69929/12, 5 juni 2018; EHRM, Alimov v. Turkije, nr. 14344/13, 6 september 2016.

Artikel 95 van het Turkse wetboek van strafrecht heeft betrekking op foltering met verzwarende omstandigheden, die als volgt wordt omschreven:

(1) Indien de daad van foltering (van het slachtoffer) veroorzaakt;)

- a) blijvende aantasting van het functioneren van een van de zintuigen of een orgaan,*
 - b) een permanente spraakgebrek;*
 - c) een duidelijk en permanent litteken op het gezicht,*
 - d) een situatie die het leven van een persoon in gevaar brengt, of*
 - e) de vroegtijdige geboorte van een kind, waarbij het slachtoffer een zwangere vrouw is*
- wordt de volgens bovenstaand artikel vastgestelde boete met de helft verhoogd.*

(2) Wanneer de daad van foltering (van het slachtoffer) veroorzaakt:

- a) een ongeneeslijke ziekte of als het slachtoffer in een vegetatieve toestand is geraakt,*
- b) het volledig verlies van het functioneren van een van de zintuigen of organen,*
- c) Het verlies van het vermogen om te spreken of verlies van vruchtbaarheid,*
- d) een blijvende misvorming van het gezicht, of*
- e) het verlies van een ongeborn kind, wanneer het slachtoffer een zwangere vrouw is*

De overeenkomstig het bovenstaande artikel vastgestelde sanctie wordt verdubbeld.

(3) Indien een daad van foltering het breken van een bot tot gevolg heeft, wordt de dader veroordeeld tot een gevangenisstraf van één tot zes jaar, naar gelang van de gevolgen van de botbreuk voor zijn vermogen om in het leven te functioneren.

(4) Indien een daad van foltering de dood van de victim tot gevolg heeft, wordt levenslange gevangenisstraf met verzwarende omstandigheden opgelegd."

Artikel 96 van het Turkse wetboek van strafrecht luidt:

"Een ieder die een handeling verricht waardoor een ander wordt gekweld, wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar."

Artikel 160/1 van het Turkse wetboek van strafvordering luidt als volgt:

"Zodra de officier van justitie in kennis wordt gesteld van een feit dat de indruk wekt dat een strafbaar feit is gepleegd, hetzij door aangifte van een strafbaar feit, hetzij op enige andere wijze, stelt hij onverwijld een onderzoek in naar de feitelijke waarheid, teneinde te beslissen of al dan niet een openbare aanklacht moet worden ingediend."

71. Wet nr. 4483 betreffende de vervolging van ambtenaren en andere overheidsambtenaren bepaalt dat Turkse ambtenaren, met inbegrip van de politie, zonder

toestemming van de bevoegde administratieve autoriteiten niet kunnen worden vervolgd voor strafbare feiten die niet zijn uitgesloten van de werkingssfeer van de wet en die zijn gepleegd in de uitoefening van de functie van de ambtenaar.

De Turkse wet nr. 2937 van 2011 betreffende de staatsinlichtingendiensten en de nationale inlichtingendienst (MIT) - zoals gewijzigd bij wet nr. 6532 van 2014 - verleent het MIT-personeel effectieve immuniteit tegen vervolging, tenzij het hoofd van de inlichtingendienst een machtiging afgeeft.

De Turkse wet nr. 6722 van 2016 voerde de verplichting in om toestemming te vragen aan de relevante autoriteiten (met name ministeries) voordat overheidsfunctionarissen deelnemen aan counter-terrorisme-operaties kunnen worden vervolgd voor overtredingen begaan tijdens de uitvoering van hun taken.

Decreet nr. 667 van 22 juli 2016 verleende volledige immuniteit van juridische, administratieve, financiële en strafrechtelijke aansprakelijkheid aan staatsambtenaren die anders het voorwerp zouden uitmaken van strafrechtelijk onderzoek en strafrechtelijke vervolging. Artikel 37 van decreet nr. 66897 en de daaropvolgende wijziging, (artikel 121 van) decreet nr. 69698, breidden deze immuniteit uit tot burgers - degenen *"die beslissingen hebben genomen en besluiten of maatregelen hebben uitgevoerd om de coup poging en terroristische acties van 15/7/2016 en de daaropvolgende acties te onderdrukken"(...) "ongeacht of zij al dan niet een officiële titel bekleedden of een officiële taak uitoefenden"*.

B. VERSLAG

72. Het verslag werpt een helder licht op de aanhoudende en heersende straffeloosheidsproblemen in Turkije. Er wordt in uitgelegd dat de alomtegenwoordige cultuur en de overweldigende erfenis van straffeloosheid voor ernstige schendingen van de mensenrechten voortduurden in de jaren tachtig, in de nasleep van de militaire *staatsgreep* van 12 september 1980, en in de jaren negentig in de context van de Koerdische "onlusten" in het oostelijke en zuidoostelijke deel van Turkije. Ondanks enkele van de meest flagrante schendingen van de mensenrechten tegen het Koerdische volk, waaronder systematische folteringen, ontvoeringen, gedwongen verdwijningen en buitengerechtelijke executies, toont de Turkse overheid geen enkele bereidheid om op deze ernstige schendingen van de mensenrechten te reageren.

73. In recentere jaren hebben de diepgewortelde praktijk van straffeloosheid en de beschuldigingen van foltering en mishandeling een ongekend niveau bereikt, met name in de periode die begon na de parlementsverkiezingen van 7 juni 2015 en voortduurde tot de nasleep van de poging tot *staatsgreep* van 15 juli 2016. Dit, ondanks steeds hardnekkiger aantijgingen, zeldzame formele onderzoeken en vervolgingen blijft een sterke perceptie van straffeloosheid voor daden van foltering en andere vormen van mishandeling creëren.

In het verslag wordt geconcludeerd dat straffeloosheid in Turkije zo goed als de norm is geworden, wat betreft de schendingen van de mensenrechten door overheidsambtenaren.

Het benadrukt dat de straffeloosheidsproblematiek emblematisch is voor vele structurele en onlosmakelijk met elkaar verbonden problemen in Turkije. In dit opzicht is elk probleem een gevolg of een oorzaak van een andere factor die cumulatief bijdraagt tot de diepgewortelde cultuur/praktijk van straffeloosheid.

74. In het verslag worden de volgende factoren genoemd:

1. Lacunes in de juridische structuur: de AKP-regering voerde in 2002 een "nultolerantiebeleid tegen foltering en mishandeling" in. Als gevolg van dit beleid heeft de regering de afgelopen tien jaar een aantal juridische en institutionele stappen gezet om betere waarborgen in te voeren ter bescherming van verdachten tegen foltering en mishandeling. In het verslag wordt echter gesteld dat deze veranderingen slechts dienden als een "pleister" op de heersende straffeloosheidsproblemen en geen echte impact hadden op de lopende onderzoeks-, vervolgings- en rechtspraak. De tekortkomingen bij het waarborgen van verantwoording en genoegdoening, en de ontoereikende en inefficiënte procedurele waarborgen op binnenlands juridisch niveau blijven dan ook bestaan. Deze cultuur van straffeloosheid en het daaruit voortvloeiende gebrek aan verantwoordingsplicht bevordert via wetten en nooddecreten die als amnestie- en straffeloosheidsclausules fungeerden. Deze wettelijke maatregelen verleenden de overheidsinstanties juridische, administratieve, strafrechtelijke en financiële immuniteit en creëerden onoverkomelijke hinderpalen voor onderzoek en vervolging.

2. Politieke retoriek die patronen van straffeloosheid versterkt: ondanks het officiële discours worden de patronen van straffeloosheid versterkt door de politieke retoriek, die resulteerde in een morele legitimatie ten aanzien van staatsfunctionarissen die het absolute verbod op marteling en andere mishandeling schenden. In veel gevallen in de nasleep van de *couppoging* van 2016 hebben Turkse staatsautoriteiten openbare uitspraken gedaan over zaken door ze ofwel te bestempelen als onderdeel van een "misinformatiecampagne" of sterk te impliceren dat de uitkomst van het onderzoek al vaststaat en leden van de veiligheidstroepen vrij te pleiten van schuld. Bovendien hebben zij bij tal van andere niet-officiële gelegenheden, zoals televisie-interviews en bijeenkomsten, foltering en mishandeling lijken aan te moedigen, en aldus bijgedragen tot het klimaat van straffeloosheid.

3. Gebrek aan politieke wil om overheidsambtenaren/agenten ter verantwoording te roepen: hoewel een "nultolerantiebeleid" ten aanzien van foltering en mishandeling per definitie moet inhouden dat de daders voor de rechter worden gebracht door middel van een grondig en onafhankelijk onderzoek, vervolging en veroordeling tot vrijheidsstraffen die in verhouding staan tot de ernst van hun misdaden, vereist de uitvoering van een dergelijk beleid een duidelijk engagement en een sterke politieke wil om overheidsambtenaren/agenten ter verantwoording te roepen. Zoals meer in het bijzonder in de casestudies wordt onderzocht (zie deel 5 van het verslag), zijn de Turkse autoriteiten er niet in geslaagd de daders adequaat en grondig te onderzoeken, te vervolgen en te bestraffen.

4. Ondoeltreffende en vertraagde onderzoeken door aanklagers: zoals in casestudy's wordt opgemerkt (zie punt 5 van het rapport), blijft het lage aantal onderzoeken dat wordt ingesteld naar aanleiding van beweringen van foltering en mishandeling flagrant onevenredig gezien de beweerd frequentie en het grotere aantal van dergelijke schendingen. Het rapport verstrekt het Tribunaal in bijlage II de cijfers die wijzen op de ontoereikende vastberadenheid of onwil van de

openbare aanklagers om beweringen van foltering en mishandeling te onderzoeken, veel minder om de daders ter verantwoording te roepen en dergelijke zaken verder te behandelen.

5. Compliciete rechterlijke macht: de houding van de Turkse rechters, gekoppeld aan de ernstige problemen waarmee het gerechtelijk apparaat te kampen heeft, onder meer de politieke druk, het afschrikkende effect van ontslagen en gedwongen overplaatsingen, de wijdverspreide zelfcensuur onder rechters en openbare aanklagers, dragen bij tot de praktijk en de perceptie van straffeloosheid in het land. Zoals in bijlage I bij het verslag in detail wordt aangetoond, maken rechters vaak gebruik van een grotere discretionaire bevoegdheid bij het willekeurig verwerpen van zaken, zoals blijkt uit de ontelbare "vrijspraak- en ontslagvonnissen".

75. Op basis van het voorgaande wordt in het rapport geconcludeerd dat er in Turkije een georganiseerd, geïnstitutionaliseerd en diepgeworteld straffeloosheidsprobleem bestaat en dat er geen intern systeem bestaat voor preventie en controle of voor bestraffing van foltering of mishandeling en er derhalve een georganiseerd systeem van straffeloosheid ten aanzien van foltering of mishandeling bestaat.

C. VERKLARING VAN DE GETUIGEN

Tulay ACIKKOLLU (Echtgenote van Gokhan Acikkollu)

76. De getuige verklaarde dat zowel zij als haar echtgenoot vroeger onderwijzeres waren. Na de *staatsgreep* werden zij echter beiden van hun scholen ontslagen.

De getuige getuigde dat in hun appartement een huiszoeking heeft plaatsgevonden en dat haar echtgenoot op 24 juli 2016 door de politie met geweld is ondervraagd en in hechtenis is genomen.

Zij verklaarde dat zij eerst niet op de hoogte was gebracht van zijn verblijfplaats. Toen zij er vier dagen later achter kwam waar hij werd vastgehouden, bracht zij zijn medicijnen, omdat hij diabetisch was. Zij getuigde verder dat zij haar advocaat niet zelf mocht kiezen, maar dat de aanklager er een had aangewezen via de balie.

De getuige verklaarde dat haar echtgenoot aan een hartaanval was overleden, 13 dagen nadat hij in hechtenis was genomen. Volgens de getuige bleek uit het medisch bewijs dat de hartaanval was veroorzaakt door de martelingen die hij in hechtenis had ondergaan. Toen zij zijn persoonlijke bezittingen bij de politieagent ophaalde, zag zij ook dat zijn diabetische medicatie niet was aangeraakt.

De getuige verklaarde dat zij een individueel verzoek bij het Constitutionele Hof had ingediend, maar dat de zaak nog hangende is. Zij verklaarde dat ook een strafrechtelijke procedure tegen haar was ingeleid.

Ercan KURKUT (broer van Kemal Kurkut)

77. De getuige getuigde dat zijn 23-jarige broer op 21 maart 2017 tijdens de Newroz-feesten in Diyarbakir door Turkse politieagenten is gedood. De getuige verklaarde dat de dag

nadat zijn broer was gedood, de staat alle foto's en beeldmateriaal van het incident in beslag heeft genomen om hun versie van de gebeurtenissen te fabriceren. Volgens de getuige beweerde de staat dat er een zelfmoordterrorist was geweest en dat zijn broer in dat kader was gedood.

De getuige verklaarde dat een bevriende journalist erin was geslaagd camerabeelden van de moord te bemachtigen, die vervolgens werden gepubliceerd. Op de beelden was volgens de getuige duidelijk te zien dat het niet om een zelfmoordaanslag ging, maar om een moord.

De getuige verklaarde dat twee politieagenten in hechtenis werden genomen. Uiteindelijk werden de politieagenten vrijgesproken wegens onvoldoende bewijs. De getuige verklaarde dat de zaak in behandeling is bij het Hof van Cassatie.

De getuige verwees naar een deskundigenrapport waarin, volgens de getuige, werd verklaard dat de politieagenten verantwoordelijk waren voor de moord op zijn broer. De politieagenten en hun advocaat hebben dit rapport, dat door justitie is aanvaard, echter weerlegd. De getuige heeft verklaard dat op basis van de foto's die hij aan het Tribunaal heeft getoond, het duidelijk is dat de politieagenten de broer van de getuige hebben vermoord.

De getuige verklaarde dat in democratische staten met een rechtsstaat, de staat zou moeten proberen om al het bewijsmateriaal te verzamelen, terwijl ze hier probeerden om al het bewijsmateriaal te vernietigen. De politieagenten die alle beelden in beslag hadden genomen, werden niet ondervraagd, maar in plaats daarvan verklaarde hij dat zijn huis was binnengevallen omdat hij bleef proberen gerechtigheid te krijgen voor zijn broer.

Barbaros ŞANSAL

78. De getuige, die modeontwerper en activist voor LGBTQ-rechten is, getuigde dat hij bij verschillende gelegenheden het slachtoffer is geweest van geweld. Hij getuigde dat hij op 28 december 2012 het slachtoffer was van georganiseerd geweld en dat geen van de daders werd opgepakt. In 2013 nam hij deel aan de Gezi Park-protesten. De getuige meldde dat de Turkse regering in 2017 een campagne tegen hem begon en dat hij van Cyprus naar Turkije werd uitgezet. Hij landde op de luchthaven Ataturk waar hij, volgens zijn getuigenis, fysiek en verbaal werd aangevallen door mensen op het tarmac. De getuige verklaarde dat ze hem op de luchthaven probeerden te lynchen en dat niemand ter verantwoording is geroepen voor deze daden.

D. HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL

79. Op basis van de ingediende verslagen, begeleidende documentatie en getuigenissen is het Tribunaal van oordeel dat er in Turkije sinds 1980 een heersende cultuur van straffeloosheid heerst, die de laatste jaren een ongekend niveau heeft bereikt, in het bijzonder sinds de poging tot *staatsgreep* van 15 juli 2016.

80. Het Tribunaal erkent dat het rapport vijf onderling samenhangende oorzaken aanwijst die cumulatief bijdragen tot straffeloosheid en de georganiseerde en geïnstitutionaliseerde aard van het probleem aantonen: (i) de gebrekkige juridische structuur, (ii) de politieke retoriek die de patronen van straffeloosheid versterkt, (iii) het gebrek aan politieke wil om overheidsfunctionarissen ter verantwoording te roepen, (iv) de ondoeltreffende en vertraagde onderzoeken door openbare aanklagers, en (v) het gebrek aan een onafhankelijke rechterlijke macht.

81. Het Tribunaal merkt op dat het gebrek aan doeltreffend onderzoek naar beschuldigingen van ernstige schendingen van de mensenrechten, zoals foltering en gedwongen verdwijningen, het gevolg is van de onwil - ingegeven door de politieke retoriek van de regering - van de openbare aanklagers om een onderzoek in te stellen naar misdrijven die zijn begaan door staatsambtenaren. Voorts merkt het Tribunaal op dat de straffeloosheidsclausules in het Turkse recht⁹⁹ de vervolging van ambtenaren, overheidsambtenaren, veiligheidstroepen en personeel van de inlichtingendiensten - althans in de praktijk¹⁰⁰ - afhankelijk stellen van een machtiging van de bevoegde administratieve autoriteit, die door de regering wordt gecontroleerd.

82. Het Tribunaal is ook diep bezorgd over het gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht als onderliggende oorzaak van straffeloosheid en verwijst in dit verband naar hoofdstuk 5. Indien zaken met betrekking tot ernstige schendingen van de mensenrechten door staatsambtenaren voor de rechter worden gebracht, lijken deze in het algemeen te leiden tot seponeringen en vrijspraken. Het Tribunaal is derhalve van oordeel dat straffeloosheid in Turkije nagenoeg de norm is geworden.

83. Het Tribunaal merkt op dat de cultuur van straffeloosheid verankerd is in het gerechtelijk apparaat en meer bepaald in het strafrechtelijk systeem. Als gevolg van het gebrek aan effectieve onderzoeken naar ernstige mensenrechtenschendingen, het reële en vermeende gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, en het feit dat de daders niet ter verantwoording worden geroepen, hebben burgers hun vertrouwen in het rechtssysteem verloren. Bovendien worden slachtoffers van ernstige mensenrechtenschendingen verder getraumatiseerd doordat zij geen daadwerkelijke toegang tot de rechter hebben, niet door een onafhankelijke rechter worden "gehoord", en geen enkele vorm van psychologische steun van het gerechtelijk apparaat krijgen.

84. Het Tribunaal is van oordeel dat de heersende straffeloosheid voor ernstige schendingen van de mensenrechten niet in overeenstemming is met de verplichtingen van Turkije krachtens het internationale recht. Voorts houdt deze straffeloosheid het systematische en georganiseerde gebruik van foltering en gedwongen verdwijningen in Turkije in stand en werkt zij zelfs in de hand.

⁹⁹ Wet nr. 4483 betreffende de vervolging van ambtenaren en andere overheidsfunctionarissen, Turkse ambtenaren, Wet nr. 2937 betreffende de staatsinlichtingendienst en de nationale inlichtingendienst en Wet nr. 6722 betreffende de rechtsbescherming van veiligheidstroepen die deelnemen aan de bestrijding van terroristische organisaties.

¹⁰⁰ In theorie is het misdrijf foltering uitgesloten van de werkingssfeer van wet nr. 4483 betreffende de vervolging van ambtenaren en andere overheidsambtenaren. Als gevolg van het onderscheid tussen gerechtelijke en bestuurlijke rechtshandhaving met betrekking tot het vereiste van toestemming om te vervolgen (een dergelijke toestemming is alleen nodig om misdrijven te vervolgen die zijn gepleegd in het kader van de bestuurlijke rechtshandhaving), lijken de openbare aanklagers in de praktijk echter meestal om een dergelijke toestemming te vragen.

5. HOOFDSTUK 5: RECHTERLIJKE ONAFHANKELIJKHEID EN TOEGANG TOT DE RECHTER

Vraag 8: Kan worden gesteld dat het gerechtelijk apparaat van Turkije beantwoordt aan de internationaal beschermde normen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid?

Vraag 9: Kunnen we beoordelen of het rechtssysteem van Turkije volledige toegang tot de rechter en doeltreffende rechtsbescherming in geval van mensenrechtenschendingen waarborgt?

A. TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER

1. Rechterlijke onafhankelijkheid

International mensenrechteninstrumenten

85. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens bepaalt in artikel 10:

"Eenieder heeft in volle gelijkheid recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij de vaststelling van zijn rechten en verplichtingen en bij de eventuele vaststelling van een tegen hem ingestelde strafvervolging."

Het recht op een onpartijdig en onafhankelijk gerecht is vastgelegd in artikel 14, lid 1, van het IVBPR. Dit artikel luidt als volgt:

"1. Allen zijn gelijk voor rechtbanken en gerechtshoven. Bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging of van zijn rechten en verplichtingen in een rechtsgeding heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een bevoegd, onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld. De pers en het publiek kunnen van deelneming aan het proces worden uitgesloten om redenen van zedelijkheid, openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving, of wanneer het belang van de persoonlijke levenssfeer van de partijen dit vereist, dan wel voorzover dit strikt noodzakelijk wordt geacht door de rechter in bijzondere omstandigheden waarin openbaarheid de belangen van een behoorlijke rechtspleging zou schaden; uitspraak in een strafzaak of een rechtsgeding wordt echter openbaar gemaakt, tenzij het belang van de minderjarigen anders vereist of de procedure betrekking heeft op geschillen in huwelijkszaken of de voogdij over kinderen".

Artikel 6, lid 1, van het EVRM bepaalt ook:

"1. Bij de vaststelling van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of van een tegen hem ingestelde strafvervolging heeft eenieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld. Het vonnis wordt in het openbaar gewezen, maar de pers en het publiek kunnen van het proces of een deel daarvan worden uitgesloten in het belang van de goede zeden, de

openbare orde of de nationale veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privé-leven van de partijen dit eisen, of voorzover dit strikt noodzakelijk is naar het oordeel van de rechter in bijzondere omstandigheden waarin openbaarheid de belangen van een behoorlijke rechtspleging zou schaden."

Het EHRM heeft onlangs verduidelijkt dat de begrippen "bij de wet ingesteld gerecht", "onafhankelijk" en "onpartijdig" zeer nauw met elkaar verbonden begrippen zijn die de "institutionele vereisten" van artikel 6, lid 1, vormen.¹⁰¹

Het EHRM heeft in dit verband geoordeeld dat *"bij het bepalen of een orgaan als 'onafhankelijk' kan worden beschouwd - met name van de uitvoerende macht en van de partijen bij de zaak - de Cloud rekening heeft gehouden met de wijze van benoeming van de leden en de duur van hun mandaat, het bestaan van waarborgen tegen druk van buitenaf en de vraag of het orgaan de schijn van onafhankelijkheid wekt".*¹⁰²

Het begrip onpartijdigheid *betekent volgens het EHRM "normaliter de afwezigheid van vooroordeel of partijdigheid en het al dan niet bestaan daarvan kan op verschillende manieren worden getoetst. Volgens [zijn] vaste rechtspraak moet het bestaan van onpartijdigheid voor artikel 6, lid 1, worden vastgesteld aan de hand van een subjectieve test, waarbij moet worden gekeken naar de persoonlijke overtuiging en het gedrag van een bepaalde rechter, d.w.z. of de rechter in een bepaalde zaak een persoonlijk vooroordeel of vooringenomenheid koesterde; en ook aan de hand van een objectieve test, d.w.z. door na te gaan of het gerecht zelf en, onder andere, de samenstelling ervan, voldoende waarborgen boden om elke legitieme twijfel ten aanzien van de onpartijdigheid ervan uit te sluiten."*¹⁰³

86. De Grondbeginselen van de Verenigde Naties inzake de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht bepalen¹⁰⁴ voorts in de artikelen 2-6:

"2. De rechterlijke macht beslist in zaken die bij haar aanhangig zijn gemaakt op onpartijdige wijze, op basis van feiten en ingevolge de wet, zonder beperkingen, oneigenlijke invloeden, aansporingen, druk, dreigementen of inmenging, direct of indirect, van welke zijde of om welke reden dan ook.

3. De rechterlijke macht is bevoegd voor alle kwesties van gerechtelijke aard en is bij uitsluiting bevoegd om te beslissen of een aan haar voorgelegde kwestie binnen haar bevoegdheid valt, zoals bij de wet bepaald.

4. Er mag geen sprake zijn van ongepaste of ongerechtvaardigde inmenging in de gerechtelijke procedure, noch mogen rechterlijke beslissingen worden herzien. Dit beginsel laat rechterlijke toetsing of verzachting of omzetting door de bevoegde

¹⁰¹ EHRM, Gubmundur Andri Astráðsson tegen IJsland [GC], nr. 26374/18, 1 december 2020, § 218.

¹⁰² EHRM, Campbell en Fell tegen het Verenigd Koninkrijk, nr. 7819/77, 28 juni 1984, § 78; EHRM, Le Compte, Van Leuven, en De Meyere, Series A nr. 43, 23 juni 1981, § 55; EHRM, Ramos Nunes de Carvalho e Sâ tegen. Podugal [GC], nr. 55391/13 e.a., 6 november 2018, § 144; EHRM, Guðmundur Andri Astráðsson v. IJsland, nr. 26374/18, 1 december 2020, § 232.

¹⁰³ EHRM, Kyprianou v. Cyprus [GC], nr. 73797/01, 15 december 2005, § 119; EHRM, Micallef v. Malta ([GC], nr. 17056/06, 2005-XIII; EHRM 2009, Morice v. Frankrijk [GC], nr. 29369/10, 24 april 2015, § 73.

¹⁰⁴ aangenomen door het zevende Congres van de Verenigde Naties inzake de voorkoming van misdaad en de behandeling van delinquenten, gehouden te Milaan van 26 augustus tot 6 september 1985, en bekrachtigd bij de resoluties 40/32 van 29 november 1985 en 40/146 van 13 december 1985 van de Algemene Vergadering.

autoriteiten van door de rechterlijke macht opgelegde straffen, overeenkomstig de wet, onverlet.

5. Een ieder heeft het recht te worden berecht door gewone rechtbanken of tribunalen die gebruik maken van de gevestigde juridische procedures.

Tribunalen die geen gebruik maken van de naar behoren vastgestelde procedures van de rechtsgang, mogen niet worden ingesteld om de bevoegdheid van de gewone rechterlijke instanties te verdringen.

6. Het beginsel van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht geeft de rechterlijke macht het recht en de plicht ervoor te zorgen dat gerechtelijke procedures eerlijk verlopen en dat de rechten van de partijen worden geëerbiedigd".

Binnelands recht

87. De onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechterlijke macht worden beschermd door artikel 9 van de Turkse grondwet, dat bepaalt:

"De rechterlijke macht wordt uitgeoefend door onafhankelijke en onpartijdige rechtbanken in naam van de Turkse natie."

Voorts waarborgt artikel 138 van de Turkse grondwet de onafhankelijkheid van de rechtbanken en luidt het als volgt:

"De rechters oefenen hun ambt in onafhankelijkheid uit; zij spreken recht volgens de Grondwet, de wetten en hun overtuiging in overeenstemming met de wet.

Geen enkel orgaan, autoriteit, bureau of individu mag de rechterlijke instanties of rechters bevelen of instructies geven met betrekking tot de uitoefening van de rechterlijke macht, hen circulaires toezenden of aanbevelingen of suggesties doen.

In de wetgevende vergadering mogen geen vragen worden gesteld, debatten worden gevoerd of verklaringen worden afgelegd die betrekking hebben op de uitoefening van de rechterlijke bevoegdheid in een aanhangige zaak.

De wetgevende en uitvoerende organen en de administratie dienen zich te voegen naar de rechterlijke beslissingen; deze organen en de administratie mogen deze in geen enkel opzicht wijzigen of de uitvoering ervan vertragen".

Artikel 140, lid 2, van de Turkse grondwet bepaalt eveneens:

"De rechters oefenen hun ambt uit met inachtneming van de beginselen van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en van de zekerheid van het ambt van rechter."

Artikel 36 van de Turkse grondwet garandeert het recht op een eerlijk proces:

"Eenieder heeft het recht hetzij als eiser hetzij als verweerder een proces aan te spannen en heeft recht op een eerlijk proces voor de rechter met wettige middelen en procedures. Een rechtbank mag niet weigeren een zaak te behandelen die onder haar bevoegdheid valt."

2. Toegang tot de rechter

International mensenrechteninstrumenten

88. De minimumrechten waarop eenieder tegen wie een vervolging is ingesteld, aanspraak kan maken, worden gewaarborgd door artikel 14 van het IVBPR. Dit artikel bepaalt in de leden 2, 3, en 5:

"2. Eenieder tegen wie een vervolging is ingesteld, heeft het recht voor onschuldig te worden gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.

3. Bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging heeft eenieder in volle gelijkheid recht op de volgende minimumwaarborgen:

(a) onverwijld en gedetailleerd in een taal die hij verstaat in kennis te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;

(b) Om voldoende tijd en faciliteiten te hebben voor de voorbereiding van zijn verdediging en om te communiceren met een raadsman van zijn keuze;

(c) Om zonder onnodige vertraging berecht te worden;

(d) te worden berecht in zijn aanwezigheid en verweer te voeren in persoon of door middel van door hem gekozen rechtsbijstand; op de hoogte te worden gesteld van dit recht indien hij geen rechtsbijstand heeft; en rechtsbijstand toegewezen te krijgen in alle gevallen waarin het belang van de rechtspleging dit vereist, en kosteloos indien hij niet over voldoende middelen beschikt om deze zelf te bekostigen;

(e) de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en de verschijning en ondervraging te verkrijgen van getuigen à decharge onder dezelfde voorwaarden als die welke gelden voor getuigen à charge,

(f) De kosteloze bijstand van een tolk indien hij de taal die ter terechtzitting wordt gebezigd niet verstaat of niet spreekt;

(g) Niet om gedwongen te worden tegen zichzelf te getuigen of schuld te bekennen.

[...]"

5. Een ieder die wegens een strafbaar feit is veroordeeld, heeft het recht dat zijn veroordeling en zijn vonnis door een hogere rechterlijke instantie overeenkomstig de wet worden getoetst."

In geval van arrestatie of detentie luidt artikel 9 van het IVBPR in de leden 2-5 als volgt

"2. Eenieder die gearresteerd is, wordt op het tijdstip van zijn arrestatie in kennis gesteld van de redenen van zijn arrestatie en wordt onverwijld in kennis gesteld van alle beschuldigingen die tegen hem zijn ingebracht.

3. Een ieder die op beschuldiging van een strafbaar feit is gearresteerd of gedetineerd, moet onverwijld voor een rechter worden geleid of voor een andere magistraat die door de wet bevoegd verklaard is rechterlijke macht uit te oefenen, en heeft het recht binnen een redelijke termijn berecht te worden of op vrije voeten te worden gesteld. Het is niet de algemene regel dat personen die op hun berechting wachten in hechtenis worden gehouden, doch aan hun invrijheidstelling kunnen de waarborgen worden verbonden dat zij verschijnen ter terechtzitting, in iedere andere stand van de gerechtelijke procedure, alsmede, zo daartoe aanleiding bestaat, voor de tenuitvoerlegging van het vonnis.

4. Een ieder die van zijn vrijheid is beroofd door aanhouding of

vrijheidsbeneming, heeft het recht zich tot de rechter te wenden opdat deze zich onverwijld over de rechtmatigheid van zijn vrijheidsbeneming uitspreekt en de invrijheidstelling beveelt, indien de vrijheidsbeneming niet rechtmatig is.

5. Eenieder die het slachtoffer is geweest van onwettige aanhouding of detentie heeft een afdwingbaar recht op schadeloosstelling."

Artikel 6, §§ 2 en 3, van het EVRM voorziet in de volgende minimumrechten:

"2. Eenieder die van een strafbaar feit wordt beschuldigd, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.

3. Iedereen tegen wie een vervolging is ingesteld, heeft de volgende minimumrechten:

(a) onverwijld, in een taal die hij verstaat en in bijzonderheden, in kennis te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;

(b) om voldoende tijd en faciliteiten te hebben voor de voorbereiding van zijn verdediging,

(c) om zichzelf te verdedigen in persoon of door middel van juridische bijstand van zijn keuze of indien hij

die niet over voldoende middelen beschikken om voor rechtsbijstand te betalen, deze kosteloos krijgen wanneer het belang van de rechtspleging dit vereist;

(d) de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en de verschijning en ondervraging te verkrijgen van getuigen à decharge onder dezelfde voorwaarden als die welke gelden voor getuigen à charge;

(e) de kosteloze bijstand van een tolk te krijgen, indien hij de ter terechtzitting gebezigde taal niet verstaat of spreekt."

Voorts bepaalt artikel 5, §§ 2-5 van het EVRM:

"2. Eenieder die gearresteerd is, moet onverwijld en in een taal die hij verstaat op de hoogte worden gebracht van de redenen van zijn arrestatie en van alle beschuldigingen die tegen hem zijn ingebracht.

3. Een ieder die is gearresteerd of gedetineerd overeenkomstig het bepaalde in lid 1, onder c), van dit artikel wordt onverwijld voorgeleid voor een rechter of een andere magistraat die door de wet bevoegd verklaard is rechterlijke macht uit te oefenen, en heeft het recht binnen een redelijke termijn berecht te worden of hangende het proces in vrijheid te worden gesteld. De invrijheidstelling kan afhankelijk worden gesteld van een waarborg voor de verschijning ter terechtzitting.

4. Een ieder die van zijn vrijheid is beroofd door middel van aanhouding of vrijheidsbeneming, heeft het recht beroep in te stellen teneinde spoedig een uitspraak te doen over de wettigheid van zijn vrijheidsbeneming en zijn invrijheidstelling te gelasten, indien de detentie niet wettig is.

5. Een ieder die het slachtoffer is geweest van een arrestatie of een detentie in strijd met de bepalingen van dit artikel, heeft een afdwingbaar recht op schadeloosstelling."

89. Het recht op een doeltreffende voorziening in rechte in geval van schendingen van de mensenrechten is vastgelegd in artikel 2.3 van het IVBPR, dat bepaalt:

"3. Elke Staat die partij is bij dit Verdrag, verbindt zich ertoe:

- (a) *Ervoor te zorgen dat eenieder wiens rechten of vrijheden als hierin erkend, zijn geschonden, over een daadwerkelijk rechtsmiddel beschikt, ook indien de schending is begaan door personen in een officiële hoedanigheid;*
- (b) *Ervoor te zorgen dat eenieder die een dergelijk rechtsmiddel instelt, zijn recht daarop doet vaststellen door de bevoegde rechterlijke, bestuurlijke of wetgevende instanties, dan wel door elke andere bevoegde instantie waarin het rechtsstelsel van de Staat voorziet, en de mogelijkheden van een rechtsmiddel te ontwikkelen;*
- (c) *Ervoor zorgen dat de bevoegde autoriteiten deze rechtsmiddelen handhaven wanneer zij worden toegekend."*

Artikel 13 van het EVRM ("Recht op een doeltreffende voorziening in rechte") voorziet ook in dit verband:

"Een ieder wiens rechten en vrijheden als vermeld in dit Verdrag zijn geschonden, heeft recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel voor een nationale instantie, ook indien de schending is begaan door personen die in een officiële hoedanigheid handelen."

Ook de Grondbeginselen van de Verenigde Naties inzake de rol van advocaten¹⁰⁵ bepalen in de artikelen 5-8:

"5. De regeringen zorgen ervoor dat alle personen bij hun aanhouding of inhechtenisneming of wanneer zij van een strafbaar feit worden beschuldigd, onmiddellijk door de bevoegde autoriteit in kennis worden gesteld van hun recht om zich te laten bijstaan door een advocaat van hun eigen keuze. Deze personen die geen advocaat hebben, hebben in alle gevallen waarin het belang van een behoorlijke rechtspleging dit vereist, recht op kosteloze rechtsbijstand door een ervaren en bekwame advocaat, die in verhouding staat tot de aard van het strafbare feit, indien zij niet over voldoende middelen beschikken om deze bijstand te bekostigen.

6. De regeringen zorgen er voorts voor dat eenieder die gearresteerd of gedetineerd is, met of zonder tenlastelegging, onverwijld toegang heeft tot een advocaat, en in ieder geval niet later dan vijftientig uur na het tijdstip van arrestatie of detentie.

7. 1. Eenieder die gearresteerd, gedetineerd of gevangengenomen is, moet voldoende gelegenheid, tijd en faciliteiten krijgen om te worden bezocht door en te communiceren en te overleggen met een advocaat, zonder vertraging, interceptie of censuur en in volledige vertrouwelijkheid. Dit overleg kan in het zicht, maar niet in het gehoor, van wetshandhavingsfunctionarissen plaatsvinden."

90. Tenslotte wordt in de richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa inzake mensenrechten en terrorismebestrijding¹⁰⁶ in richtsnoer VII ("Arrestatie en politiehechtenis") het volgende bepaald

"1. Een persoon die van terroristische activiteiten wordt verdacht, kan alleen worden aangehouden indien er redelijke vermoedens bestaan. Hij/zij moet in

¹⁰⁵ Verenigde Naties, Grondbeginselen inzake de rol van advocaten, 7 september 1990.

¹⁰⁶ Raad van Europa: Comité van Ministers, Richtsnoeren inzake mensenrechten en de strijd tegen terrorisme, 11 juli 2002.

kennis worden gesteld van de redenen van de aanhouding.

2. Een persoon die wegens terroristische activiteiten is gearresteerd of gedetineerd, moet onverwijld aan een rechter worden voorgeleid. De hechtenis van de politie moet van redelijke duur zijn; de duur daarvan moet bij wet worden vastgesteld.

3. Een persoon die wegens terroristische activiteiten is gearresteerd of gedetineerd, moet de rechtmatigheid van zijn arrestatie en zijn hechtenis voor de rechter kunnen aanvechten".

Richtsnoer VIII ("Regelmatig toezicht op de voorlopige hechtenis") luidt als volgt:

"Een persoon die van terroristische activiteiten wordt verdacht en in afwachting van zijn proces in hechtenis wordt gehouden, heeft recht op regelmatig toezicht door een rechter op de rechtmatigheid van zijn hechtenis."

Ten slotte luidt richtsnoer IX ("Gerechtelijke procedures") als volgt:

"1. Eenieder die beschuldigd wordt van terroristische activiteiten heeft recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk, onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld.

2. Een persoon die beschuldigd wordt van terroristische activiteiten geniet het vermoeden van onschuld.

3. De vereisten van de strijd tegen het terrorisme kunnen niettemin bepaalde beperkingen van het recht op verdediging rechtvaardigen, met name wat betreft:

(i) de regelingen voor toegang tot en contacten met de raadsman;

(ii) de regelingen voor toegang tot het dossier van de zaak;

(iii) het gebruik van anonieme getuigenissen.

3. Dergelijke beperkingen van het recht van verdediging moeten strikt evenredig zijn aan het doel ervan, en er moeten compenserende maatregelen ter bescherming van de belangen van de beklagde worden genomen om het eerlijke verloop van de procedure te handhaven en ervoor te zorgen dat de procedurele rechten niet van hun inhoud worden ontdaan".

Binnenlands recht

91. Het recht op een doeltreffende voorziening in rechte in geval van schending van grondwettelijke rechten en vrijheden wordt beschermd door artikel 40 van de Turkse grondwet, dat als volgt luidt

"Eenieder wiens grondwettelijke rechten en vrijheden zijn geschonden, heeft het recht te verzoeken om onverwijld toegang tot de bevoegde autoriteiten. De staat is verplicht in zijn procedures aan te geven welke rechtsmiddelen en instanties de betrokkenen moeten aanwenden en binnen termijnen dat moet gebeuren.

De schade die een persoon lijdt door een onrechtmatige behandeling door overheidsambtenaren, wordt door de staat vergoed overeenkomstig de wet. De staat behoudt zich het recht voor verhaal te nemen op de verantwoordelijke ambtenaar."

B. VERSLAG

92. Uit het verslag over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de toegang tot de rechter blijkt dat Turkije weliswaar tussen 2010 en 2012 belangrijke grondwettelijke hervormingen heeft aangenomen die de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de bescherming van de grondrechten van de burgers hebben versterkt, maar dat december 2013 het begin markeerde van de verslechtering van de rechtsstaat in Turkije. De poging tot *staatsgreep* van 15 juli 2016 heeft de gemelde uitholling van de onafhankelijkheid van justitie en de achteruitgang van de rechtsstaat dan ook niet in gang gezet, maar versnelde wat al een paar jaar eerder was begonnen.

93. Wat betreft de vraag of het rechtssysteem voldoet aan de internationaal beschermde normen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid, wordt in het verslag gewezen op meerdere wetwijzigingen die in december 2013 zijn aangenomen. Deze wetwijzigingen hielden in dat de politierechercheurs die de aanklagers bij de onderzoeken bijstonden, die onderzoeken moesten rapporteren aan hun politieoversten in plaats van aan de aanklagers, en dat de regering meer controle kreeg over de Hoge Raad van rechters en aanklagers (de Hoge Raad van Justitie) (dat een onafhankelijk orgaan was dat onder meer belast was met de benoeming, bevordering en overplaatsing van en tuchtprocedures tegen rechters).

Als gevolg van de inperking van zijn onafhankelijkheid en onder druk van de regering onthult het verslag dat de Hoge Raad van Justitie zich tussen 2014 en 2016 heeft beziggehouden met de grootschalige overplaatsing van rechters en openbare aanklagers, de hertoewijzing van zaken en de benoeming van nieuwe rechters zonder een openbare oproep tot kandidaatstelling. Daarnaast blijkt uit het verslag dat in die periode meerdere rechters en openbare aanklagers zijn gearresteerd en in hechtenis genomen die besluiten hadden genomen of onderzoeken hadden verricht die de regering niet bevielen.

94. Na de poging tot *staatsgreep* en de afkondiging van de noodtoestand op 20 juli 2016 werden nooddecreten aangenomen tot wijziging van belangrijke stukken wetgeving over de werking van de rechterlijke macht. In het verslag staat dat op basis van een van de nooddecreten het Hooggerechtshof (voor wat betreft zijn leden) en de Hoge Justitiële Raad (voor alle lagere rechters en aanklagers) bevoegdheden kregen om "verdachte" rechters en aanklagers te ontslaan, die voorkwamen op een lijst die de dag na de poging tot *staatsgreep* door de Hoge Justitiële Raad was goedgekeurd. Volgens de Turkse regering waren de ontslagen gericht tegen vermeende leden van de Gulen-beweging, die als terroristische organisatie was bestempeld. Uit het verslag blijkt echter dat duizenden rechters en openbare aanklagers massaal zijn ontslagen zonder behoorlijke individuele beschuldigingen en zonder dat aan minimale procedurele vereisten was voldaan. Volgens het verslag werden meerdere rechters en openbare aanklagers zonder ondersteunend bewijs in voorlopige hechtenis genomen op verdenking van lidmaatschap van een terroristische organisatie en vastgehouden door vrederechters die niet bevoegd zijn om andere rechters in hechtenis te nemen. Naar verluidt werden de meesten van hen in de gevangenis mishandeld.

Voorts wordt in het verslag opgemerkt dat de noodtoestand een voorwendsel werd om de vrije verenigingen van rechters te ontmantelen, die een rol speelden bij de bescherming van de rechterlijke onafhankelijkheid en de bevordering van de rechtsstaat. Twee verenigingen werden naar verluidt gesloten en de voorzitter van een ervan werd gearresteerd en veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf, terwijl de grootste vereniging, waarvan werd aangenomen dat zij dicht bij de regering stond, bleef bestaan.

95. Het rapport documenteert ook dat het parlement op 20 januari 2017 achttien amendementen op de grondwet heeft goedgekeurd, waardoor onder meer de invloed van de

uitvoerende macht op het grondwettelijk hof is toegenomen en de hoge raad van justitie onder volledige politieke controle is komen te staan door gewijzigde selectie- en benoemingsprocedures van hun leden. In deze context van een rechterlijke raad die van zijn onafhankelijkheid is beroofd, blijkt uit het verslag dat Turkije op grote schaal nieuwe rechters en openbare aanklagers heeft aangeworven, de meesten via een niet-transparante selectieprocedure en zonder passende opleiding. Deze nieuwe rechters zijn voortdurend het voorwerp van gedwongen overplaatsingen.

Het verslag geeft verder aan dat de opheffing van de noodtoestand in augustus 2018 geen einde heeft gemaakt aan de politieke controle over en de gedwongen overplaatsingen van rechters en openbare aanklagers. In 2019 zouden 4.027 rechters zijn overgeplaatst, zonder opgaaf van reden. In het verslag wordt onder meer ook verwezen naar de gezamenlijke brief van 26 augustus 2020 van de speciale rapporteurs van de VN OHCHR aan de Turkse regering, waarin werd benadrukt dat het Turkse rechtskader tegen terrorisme de regering buitensporig veel gezag over de rechterlijke macht verleent, waardoor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht wordt ondermijnd.

96. Wat de kwestie van de daadwerkelijke toegang tot de rechter in Turkije betreft, staat in het verslag dat begin 2014 een begin werd gemaakt met bedreigingen tegen advocaten en mensenrechtenverdedigers, voornamelijk door misbruik van de strafrechtelijke bepalingen tegen terrorisme. Het EHRM heeft in zijn arrest van 22 december 2020 in de zaak *Selahattin Demirtas tegen Turkije*¹⁰⁷ opgemerkt dat de bepalingen van het wetboek van strafrecht met betrekking tot het lidmaatschap van een gewapende terroristische organisatie inderdaad te vaag zijn en te ruim worden geïnterpreteerd.

In het verslag staat dat in de nasleep van de poging *tot staatsgreep* 615 advocaten zijn gearresteerd en 1 600 advocaten zijn vervolgd op grond van beschuldigingen in verband met terrorisme. De arrestatie en detentie van advocaten heeft naar verluidt een klimaat van angst geschapen, waardoor het voor gedetineerden zeer moeilijk is om toegang te krijgen tot een verdediger. Daarnaast zouden mensenrechtenverdedigers het doelwit zijn geweest van de sluiting van 1 400 verenigingen op basis van nooddecreten, en werden meerdere vertegenwoordigers van ngo's vervolgd.

In het verslag wordt ook gewezen op niet te rechtvaardigen beperkingen van het recht op verdediging op grond van de nooddecreten, met name in antiterreurzaken, zoals het recht van de aanklagers om het advocaat-cliënt privilege op te schorten en gedetineerden gedurende een bepaalde tijd de toegang tot een advocaat te ontfeggen. Voorts blijkt uit het verslag dat er vaak een gebrek is aan geloofwaardig bewijs ter ondersteuning van aanhoudingen en veroordelingen. Gewoonlijk worden de hoorzittingen per videoconferentie of in gesloten rechtszalen gehouden en worden geheime getuigen ingezet. Volgens het verslag is voorlopige hechtenis een vorm van parate bestraffing geworden onder de antiterrorismewetgeving die in 2018 is aangenomen.

97. In het verslag wordt bezorgdheid geuit over de vermeende invloed van de uitvoerende macht op de beslissingen en de jurisdictie en praktijk van de "strafrechters van de vrede", die zijn ingesteld bij wet nr. 6545, die op 28 juni 2014 in werking is getreden, aangezien zij over uitgebreide bevoegdheden beschikken (zoals het uitvoeren van huiszoekingsbevelen, het in hechtenis nemen van personen, het blokkeren van websites of het in beslag nemen van

¹⁰⁷ EHRM, *Selahattin Demirtas v. Turkije*, [GC], nr. 14305/17, par. 277, 22 december 2020.

eigendommen), hun beslissingen alleen kunnen worden getoetst door een andere enkelvoudige rechterlijke instantie, niet door een hoger gerechtelijk orgaan, en de beslissingen zelden een voldoende geïndividualiseerde motivering bevatten.

Deze praktijken werden naar verluidt gevolgd in talrijke zaken van advocaten en mensenrechtenverdedigers die sinds de opheffing van de noodtoestand werden gearresteerd, vastgehouden en/of veroordeeld.

98. Wat betreft de vraag of het rechtssysteem van Turkije een doeltreffende rechtsbescherming garandeert in geval van schendingen van de mensenrechten, wordt in het verslag opgemerkt dat meerdere besluiten tot vrijlating van gedetineerden niet ten uitvoer zijn gelegd, maar snel zijn teruggedraaid na commentaar van de uitvoerende macht. Bovendien werden de beslissingen van het Constitutionele Hof door lagere rechtbanken¹⁰⁸ genegeerd.

Voorts heeft het Grondwettelijk Hof, na de opheffing van de noodtoestand, naar verluidt in een ontvankelijkheidsbeslissing van 4 juni 2020 geweigerd uitvoering te geven aan de arresten van het EHRM in twee zaken (*Bag tegen Turkije*¹⁰⁹ en *Alparslan Altan tegen Turkije*¹¹⁰). Voorts wordt er in het verslag aan herinnerd dat twee arresten van het EHRM waarin de onmiddellijke vrijlating van de gedetineerden werd gelast (*Demidas tegen Turkije*¹¹¹ en *Kavala tegen Turkije*¹¹²), niet ten uitvoer zijn gelegd. In plaats daarvan zouden de gedetineerden in nieuwe onderzoeken opnieuw worden gearresteerd.

99. Hoewel op 23 januari 2017 bij wetsdecreet nr. 685 de Commissie voor de herziening van de maatregelen die zijn genomen in het kader van de noodtoestand is opgericht om ontslagen, de sluiting van verenigingen en de nietigverklaring van de rangen van gepensioneerd personeel die bij wetsdecreet zijn bevolen, te onderzoeken, is deze commissie volgens het verslag niet doeltreffend geweest. Het voornaamste probleem is volgens het rapport het gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid. In het verslag wordt ook gesteld dat geen van de twee Turkse instellingen voor mensenrechten, het Nationaal Instituut voor Mensenrechten en Gelijkheid (NHREI) en de instelling van de Ombudsman operationeel, structureel of financieel onafhankelijk zijn.

100. Ten slotte is de strategie voor justitiële hervorming voor 2019-2023 die de president van de Republiek in mei 2019 heeft aangekondigd, naar verluidt ontoereikend om de belangrijkste tekortkomingen met betrekking tot de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht aan te pakken.

C. VERKLARING VAN DE GETUIGEN

Faysal SARIYILDIZ

101. De getuige is een vervolgde, gevangengenomen en verbannen Koerdische politicus voor de HDP en een voormalig parlements lid. Hij is momenteel een vluchteling in Europa. De getuige verwees naar documenten waaruit blijkt dat soldaten en politieagenten tijdens operaties in het Koerdische deel van Turkije te horen kregen dat zij niet bang hoefden te zijn

¹⁰⁸ EHRM Mehmet Hasan Altan tegen Turkije, nr. 13237/17, 20 maart 2018.

¹⁰⁹ EHRM, Bay tegen Turkije, nr. 66448/17, 3 maart 2020.

¹¹⁰ EHRM, Alparslan Altan tegen Turkije, nr. 12778/17, 16 april 2019.

¹¹¹ EHRM, Demidas tegen Turkije, nr. 14305/17, 20 november 2018.

¹¹² EHRM, Kavala tegen Turkije, nr. 28749/18, 10 december 2019.

om te worden berecht voor de daden die zij in die regio pleegden. Zelfs als er burgers in de buurt waren, konden zij doorgaan met hun vernielingen.

Hasan DURSUN

102. De getuige was tussen 2004 en 2016 openbaar aanklager in verschillende steden in Turkije. Tussen 2011 en 2014 diende hij als deskundige bij de Hoge Raad voor de Magistratuur. Van 2012 tot 2013 was hij lid van de Raad van Europa, de adviesraad van Europese officieren van justitie. De getuige getuigde dat hij op 16 juli 2016 uit zijn functie werd geschorst en uiteindelijk uit zijn functie werd gezet. Op dezelfde dag werd hij ook aangehouden en gearresteerd.

De getuige verklaarde dat hij onmiddellijk na zijn arrestatie de openbare aanklager en de rechters heeft verzocht hem met het bewijsmateriaal te confronteren. Volgens de getuige bestond het dossier echter slechts uit één bladzijde - een beslissing van de openbare aanklager van Ankara waarin zijn arrestatie werd bevolen. Dit document vermeldde geen specifieke beschuldigingen of bewijzen. De getuige verklaarde dat aan deze bladzijde een lijst was gehecht met 245 namen van rechters en aanklagers. De aanklager en de rechters deelden de getuige mee dat zij hem moesten arresteren omdat zij anders het risico liepen zelf te worden gearresteerd.

De getuige getuigde dat hij dertig maanden onder zware omstandigheden in de gevangenis had doorgebracht. Gedurende deze tijd heeft hij geen toegang gekregen tot zijn dossier, dat geheim werd gehouden. Normaal zou een specifieke procedure moeten worden gevolgd voor rechters en openbare aanklagers (waarbij de Hoge Justitiële Raad de procedure zou moeten inleiden) maar deze procedure werd in het geval van de getuige niet gevolgd, verklaarde hij. De getuige heeft hierover een klacht ingediend, maar zonder resultaat. Toen hij in de gevangenis zat, verklaarde hij dat hij niet volledig toegang had tot een advocaat aangezien alle gesprekken door de autoriteiten werden afgeluisterd. Tijdens zijn detentie heeft de getuige verklaard dat hij werd gemarteld.

De opsluiting van de getuige werd verlengd omdat de Hoge Justitiële Raad zijn inbeschuldigingstelling bijna twee jaar uitstelde.

De getuige werd uiteindelijk veroordeeld tot 7 jaar, 9 maanden en 15 dagen gevangenisstraf. Het bewijs dat tegen hem werd gebruikt was, volgens de getuige, het feit dat hij in het buitenland had gewerkt en dat hij een doctoraat had. Na zijn vrijlating kon de getuige geen werk meer vinden en uiteindelijk vluchtte hij naar het buitenland.

Suleyman BOZOGLU

103. De getuige heeft verklaard dat hij 15 jaar rechter is geweest en onderzoeksrechter is geweest bij het Hooggerechtshof voor Strafzaken. Hij was lid van YARSAV en tussen 2012 en 2014 lid van de raad van bestuur.

In juli 2016 verklaarde hij dat hij niet in functie was omdat hij een verlof van een jaar had genomen om voor zijn twee autistische kinderen te zorgen. Niettemin verklaarde de getuige op 16 juli 2016 dat hij merkte dat zijn naam door de Hoge Raad voor de Magistratuur was opgenomen op de lijst van rechters die in hechtenis moesten worden genomen. Hij besloot de autoriteiten thuis af te wachten en meldde zich uiteindelijk op 22 juli 2016 met zijn advocaten

bij het parket van de openbare aanklager.

De getuige verklaarde dat hij had gevraagd om met het bewijs te worden geconfronteerd, maar dat het dossier alleen bestond uit een brief van één bladzijde waarin zijn arrestatie werd bevolen, waaraan een lijst was gehecht met de namen van alle andere rechters en openbare aanklagers die moesten worden gearresteerd. De getuige verklaarde ook dat de specifieke wettelijke procedure om rechters te vervolgen niet was gevolgd. De getuige betwistte onmiddellijk de wettelijkheid van de procedure, maar de openbare aanklager ging desondanks door met het verhoor.

Tijdens zijn detentie heeft de getuige verklaard dat zijn recht om met een advocaat te spreken beperkt was tot maximaal dertig minuten en dat alle ontmoetingen tussen cliënten en advocaten op video werden opgenomen en door bewakers werden geobserveerd. Brieven die aan zijn advocaten werden gestuurd, werden ook door de autoriteiten gelezen en voorzien van het stempel "gezien".

Na 11 maanden werd de eerste aanklacht tegen hem ingediend. De getuige verklaarde dat hij in die periode nooit de gelegenheid heeft gehad om voor een rechter te verschijnen om zijn voortdurende aanhouding aan te vechten. Hij kon niet in beroep gaan tegen de verlenging van zijn detentie. Toen de getuige voor de rechter verscheen, verklaarde hij dat hij niet de gelegenheid had om toegang te krijgen tot alle in de tenlastelegging genoemde bewijzen. De getuige werd ook gehinderd in zijn verdediging doordat hij niet voldoende tijd kreeg om zijn verdediging voor te bereiden. Bepaalde bewijsstukken konden in het geheel niet worden ingezien.

De getuige getuigde dat hij uiteindelijk 16 maanden in de gevangenis heeft gezeten. Hij werd veroordeeld tot 8 jaar, 1 maand en 5 dagen gevangenisstraf, maar werd vrijgelaten wegens de gezondheidstoestand van zijn twee zonen.

De getuige legde ook uit dat meer dan 1000 rechters veroordeeld waren tot langdurige hechtenis op basis van één rechterlijke beslissing waarin geen rechtsgrond werd vermeld en slechts één algemene alinea ter rechtvaardiging van al deze langdurige hechtenissen.

D. HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL

104. Op grond van de aan het Tribunaal overgelegde documenten, verslagen en getuigenissen is het Tribunaal tot de volgende conclusie gekomen.

Het Tribunaal merkt op dat Turkije in de periode tussen 2010 en 2013 belangrijke hervormingen van zijn juridisch en justitieel stelsel heeft doorgevoerd. Het Tribunaal verwijst in het bijzonder naar de in 2010 goedgekeurde grondwets-hervorming, die de bevoegdheden van het Grondwettelijk Hof heeft uitgebreid tot het ontvangen van individuele verzoeken om bescherming van de mensenrechten en wijzigde de samenstelling en de benoemingsprocedure voor de leden van de Hoge Raad voor de Magistratuur. Deze hervorming was een stap in de goede richting om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te waarborgen en ervoor te zorgen dat individuele personen toegang hebben tot de rechter in geval van schendingen van de mensenrechten.

105. Het Tribunaal merkt echter met bezorgdheid op dat, hoewel het toepasselijke rechtskader effectieve waarborgen bood, de rechtsstaat zeer snel werd gedestabiliseerd door de reactie van de regering op de Gezi Park-protesten in juni 2013 en op de concrete dreiging van vervolging van hooggeplaatste staatsambtenaren wegens corruptie in december 2013.

106. Ten eerste wijst het Tribunaal op de aanneming van meerdere (wijzigingen van) wetten die de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht verstoorden. In het bijzonder verwijst het Tribunaal naar wet nr. 6524 van 26 februari 2014 die de onafhankelijkheid van de Hoge Raad van Justitie beknotte. Hoewel deze wet later door het Grondwettelijk Hof met werking *ex tunc* werd vernietigd, merkt het Tribunaal op dat zij tegen die tijd de basis had gevormd voor de overplaatsing van talrijke rechters en openbare aanklagers zonder hun toestemming, de herverdeling van zaken en de benoeming van nieuwe magistraten via een niet-transparante selectieprocedure en zonder adequate opleiding. Bovendien werd de politieke controle over de Hoge Raad van Justitie en het Grondwettelijk Hof versterkt door verschillende wijzigingen van de grondwet die op 20 januari 2017 werden goedgekeurd en die de selectie- en benoemingsprocedures van hun leden veranderden. De wettelijke bepalingen die de controle van de uitvoerende macht over de rechterlijke macht vastleggen, vormen volgens het Tribunaal een duidelijke schending van de toepasselijke internationale beginselen betreffende de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.

107. Ten tweede neemt het Tribunaal, naast de gedwongen verhuizingen, met bezorgdheid kennis van het massale ontslag van ongeveer 4.560 rechters en openbare aanklagers in de nasleep van de poging tot *staatsgreep*, op basis van een door de Hoge Justitiële Raad opgestelde lijst.

108. Ten derde merkt het Tribunaal op dat meerdere rechters en openbare aanklagers die beslissingen hadden genomen of onderzoeken hadden verricht die door de regering waren afgekeurd, na de poging tot *staatsgreep zijn gearresteerd* en in voorlopige hechtenis zijn genomen op verdenking van lidmaatschap van een terroristische organisatie. Dit vormt naar het oordeel van het Tribunaal ernstige intimidatie van de rechterlijke macht.

109. Het Tribunaal is van oordeel dat in een dergelijke situatie het gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en het gebrekkige rechtskader afbreuk doen aan de essentie van daadwerkelijke toegang tot de rechter in Turkije.

Het Tribunaal verwijst in dit verband naar de nationale anti-terreur strafbepalingen, die te vaag zijn en te ruim worden uitgelegd, zoals het EHRM heeft opgemerkt in zijn arrest van 22 december 2020 in *Selahattin Demirtas* y. Turkije¹¹³. Daarnaast wijst het Tribunaal op de uitgebreide beperkingen van het recht op verdediging, met name in antiterreurzaken, die zijn ingevoerd door nooddecreten, die naar zijn mening niet in overeenstemming zijn met de internationale mensenrechtenverplichtingen van Turkije.¹¹⁴ Het Tribunaal is voorts bezorgd over de vervolging van meervoudige advocaten en mensenrechtenverdedigers als een kennelijke manier om de mogelijkheid van een effectieve verdediging voor gedetineerden verder te verkleinen. Voorts merkt het Tribunaal op dat Wet 6545¹¹⁵ "strafrechters van de vrede" heeft ingesteld en hun vergaande bevoegdheden heeft verleend, zoals het uitvaardigen van huiszoekingsbevelen, detentie van individuen, het blokkeren van websites, of inbeslagname van eigendommen, zonder een effectieve toetsing door een hogere rechterlijke instantie.

¹¹³ EHRM, *Selahattin Demirtas* tegen Turkije, nr. 14305/17, 22 december 2020, § 277.

¹¹⁴ Zie onder meer, met betrekking tot de verlengde periode van voorlopige hechtenis: EHRM, *Aksoy* v. Turkije, nr. 21987/93, 12 december 1996, § 66. "Het Hof herinnert aan zijn arrest in de zaak *Brogan* e.a. tegen het Verenigd Koninkrijk (arrest van 29 november 1988, serie A nr. 145-B, blz. 33, § 62), dat een periode van detentie zonder rechterlijk toezicht van vier dagen en zes uur buiten de strikte beperkingen van de tijd viel die door artikel 5, lid 3 (ad. 5-3) wordt toegestaan. Hieruit volgt dat de periode van veertien of meer dagen gedurende welke de heer Aksoy werd vastgehouden zonder voor een rechter of een andere gerechtsambtenaar te zijn gebracht, niet voldeed aan het vereiste van "onverwijldheid".

¹¹⁵ Gedateerd 8 juni 2014, in werking getreden op 28 juni 2014.

110. Ten slotte spreekt het Tribunaal zijn bijzondere bezorgdheid uit over het uitblijven van de uitvoering van twee arresten van het EHRM waarin de onmiddellijke vrijlating van gedetineerden wordt gelast (*Demidas tegen Turkije*¹¹⁶ en *Kavala tegen Turkije*¹¹⁷) en over het recente standpunt van het Constitutionele Hof¹¹⁸ dat de interpretatie van nationale wetten inzake de opsluiting van leden van de rechterlijke macht tot de bevoegdheid van de Turkse rechtbanken en niet tot die van het EHRM behoort, waarmee het Tribunaal openlijk weigert gevolg te geven aan twee arresten van het EHRM.¹¹⁹

111. Naar de mening van het Tribunaal en onder verwijzing naar het gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de heersende cultuur van straffeloosheid (behandeld in hoofdstuk 4) is effectieve toegang tot de rechter en daarmee de bescherming van de fundamentele mensenrechten in de huidige staat van het rechtssysteem in Turkije een illusie.

¹¹⁶ EHRM, *Demirtas v. Turkije*, nr. 14305/17, 20 november 2018.

¹¹⁷ EHRM, *Kavala tegen Turkije*, nr. 28749/18, 10 december 2019.

¹¹⁸ Het ontvankelijkheidsbesluit van 4 juni 2020.

¹¹⁹ EHRM, *Bay v. Turkije*, nr. 66448/17, 3 maart 2020; EHRM, *Alparslan Altan v. Turkije*, nr. 12778/17, 16 april 2019.

6. HOOFDSTUK 6: MISDADEN TEGEN DE MENSELIJKHEID

Vraag 10: Moeten de folteringen en de nationale en extraterritoriale ontvoeringen, zoals beschreven in de verslagen die aan het Tribunaal voor Turkije zijn voorgelegd, overeenkomstig het Statuut van Rome als misdaden tegen de menselijkheid worden aangemerkt?

A. TOEPASSELIJK WETTELIJK KADER

112. Het Tribunaal merkt op dat het reglement voor de procesvoering bepaalt dat het alleen een mandaat heeft om zich bezig te houden met "de bepalingen inzake de mensenrechten vervat in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en andere internationale mensenrechtenverdragen die door de Republiek Turkije zijn geratificeerd en betrekking hebben op de eerbiediging van de algemene beginselen van het internationaal recht". Aangezien Turkije geen partij is bij het Statuut van Rome¹²⁰, heeft het Tribunaal niet het mandaat om de situatie te beoordelen in het licht van het Statuut van Rome.

Misdaden tegen de menselijkheid maken echter deel uit van het internationaal gewoonterecht¹²¹ en *het jus cogens, en vallen* als zodanig binnen de werkingssfeer van het mandaat van het Tribunaal. Het internationaal gewoonterecht is het geheel van internationale verplichtingen die voortvloeien uit vaste internationale praktijken. *Jus cogens*-normen hebben een hogere rang in de internationale hiërarchie dan het verdragsrecht en zelfs de "gewone" gewoonteregels. Dergelijke normen zijn niet voor afstand vatbaar en hebben voorrang boven alle andere normen.¹²²

113. Om volgens het internationaal gewoonterecht als misdrijf tegen de menselijkheid te worden aangemerkt, moet een misdrijf worden gepleegd in de context van en als onderdeel van een wijdverbreide of stelselmatige aanval tegen een burgerbevolking.¹²³ Dit is het contextuele element van misdaden tegen de menselijkheid, dat is onderverdeeld in vijf subelementen:¹²⁴

1. Er moet een aanval zijn.
2. De aanval moet gericht zijn tegen een burgerbevolking.
3. De aanval moet wijdverspreid of systematisch zijn.
4. Er moet een voldoende verband bestaan tussen de handelingen van de beschuldigde en de aanslag.
5. De verdachte moet hebben geweten dat er een wijdverspreide of stelselmatige aanval was gericht tegen een burgerbevolking; en dat de feiten deel uitmaakten van die aanval.

¹²⁰ Algemene Vergadering van de VN, Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (laatstelijk gewijzigd in 2010), 17 Juli 1998.

¹²¹ Onder andere: Aanklager v. Tadić, Zaak nr. IT-94-1-A, Arrest, 15 juli 1999, § 648.

¹²² Onder andere: Aanklager tegen Kupres'kic e.a., Zaak nr. IT-95-16-T, Arrest, 14 januari 2000, § 550.

¹²³ Onder meer: Aanklager tegen Naletilić & Madinović, zaak nr. IT-98-34-T, arrest, 31 maart 2003, § 232; Aanklager tegen Tadić, zaak nr. IT-94-I-T, conclusie en arrest, 7 mei 1997, §§ 618, 626; Aanklager tegen Kordić & Cerkez, zaak nr. IT-95-14/2-T, arrest, 26 februari 2001, r.o. 172-87; Aanklager tegen Kunarac e.a., Zaak nr. IT-96-23-7 & IT-96-23/1-T, arrest, 22 februari 2001, § 410; Aanklager tegen Tadić, zaak nr. IT-94-1-A, arrest, 15 juli 1999, punten 247-72.

¹²⁴ Onder meer: Aanklager tegen Kunarac e.a., Zaak nr. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Arrest, 12 juni 2001, § 85; Aanklager tegen Vasićević, Zaak nr. IT-98-32-T, Arrest, 29 november 2002, § 28; Aanklager tegen Ntagerura e.a., Zaak nr. ICTR-99-46-T, Arrest en vonnis, 25 februari 2004, § 698.

114. Een aanval wordt gedefinieerd als een gedraging die het plegen van gewelddaden inhoudt.¹²⁵ Dit begrip geeft aan dat een misdrijf tegen de menselijkheid niet louter een opeenstapeling is.¹²⁶ Het begrip "aanval" vereist derhalve een veelvoud van onderling samenhangende criminele handelingen, zonder dat evenwel een minimumdrempel wordt vastgesteld.¹²⁷ Deze handelingen kunnen alle worden uitgevoerd in één enkel incident waarbij vele misdrijven worden gepleegd, of in een opeenvolging van gewelddaden.¹²⁸ Het kan gaan om handelingen die op zichzelf misdaden tegen de menselijkheid vormen, maar ook om andere strafbare handelingen. Voor het begrip "aanval" is niet vereist dat er sprake is van een gewapend conflict of militaire operaties.¹²⁹

115. De aanval moet gericht zijn **tegen een burgerbevolking**. Aan dit vereiste kan ook worden voldaan wanneer bepaalde groepen personen binnen de bevolking, die zich bijvoorbeeld onderscheiden door hun godsdienstige, raciale of etnische kenmerken, het doelwit zijn.¹³⁰ Om voor dit vereiste een "bevolking" te vormen, moeten verscheidene individuen een voldoende stabiele en identificeerbare groep vormen en mogen zij niet willekeurig of toevallig bijeen zijn gebracht.¹³¹ De term "burger" verwijst naar personen die niet betrokken zijn bij enige vorm van militaire activiteit of gewapend verzet.¹³²

116. De aanval moet **wijdverspreid** of systematisch zijn.¹³³ De wijdverspreidheid of het systematische karakter van de aanval zijn relatieve begrippen, hetgeen betekent dat zij worden afgemeten aan wat in het onderhavige geval als de beoogde burgerbevolking wordt aangemerkt.¹³⁴ Of de aanval wijdverspreid of systematisch was, moet worden vastgesteld in het licht van de middelen, methoden, gebruikte middelen en het resultaat van de aanval.¹³⁵ De term "wijdverspreid" duidt op het grootschalige karakter van de aanval en het aantal slachtoffers,¹³⁶

¹²⁵ Onder meer: Kunarac et al. Proces-verbaal § 415; Kunarac et al. Beroep § 86; Aanklager v. Tadic, zaak nr. IT-94-1, beslissing over het voorstel van de verdediging inzake de vorm van de tenlastelegging, 14 november 1995, § 11; Vasijević Trial Judgment § 29; Prosecutor v. Bemba, Judgment according to article 74 of the Statute, ICC-01/05-01/08-3343, 21 March 2016, paras 148-69.

¹²⁶ Aanklager tegen Ntaganda, vonnis, ICC-01/04-02/06, 8 juli 2019, § 662; Aanklager tegen Ras'ević & Todovic, nr. X-KR/06/275, vonnis, 28 februari 2008, § 41.

¹²⁷ Aanklager tegen Bemba, Arrest volgens artikel 74 van het Statuut, ICC-01/05-01/08-3343, 21 maart 2016, § 150; Aanklager tegen Kunarac e.a., zaak nr. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Arrest, 12 juni 2001, par. 96, 100; Aanklager tegen Kupres'kić e.a., zaak nr. IT-95-16-T, Arrest, 14 januari 2000, § 550.

¹²⁸ Aanklager tegen Tolimir, zaak nr. IT-05-88/2-T, arrest, 12 december 2012, § 701; Situatie in de Republiek Kenia, Besluit krachtens artikel 15 van het Statuut van Rome inzake de machtiging van een onderzoek naar de situatie in de Republiek Kenia, ICC-01/09-19, 31 maart 2010, punten 103-14.

¹²⁹ Aanklager v. Ntaganda, vonnis, ICC-01/04-02/06, 8 juli 2019, § 662.

¹³⁰ Onder meer: Aanklager tegen Dordević, zaak nr. IT-05-87/1-T, Openbaar vonnis met vertrouwelijke bijlage, 23 februari 2011, punten 1592, 1599-1600.

¹³¹ Aanklager tegen Blas'kić, Zaak nr. IT-95-14-T, Arrest, 3 maart 2000, § 207.

¹³² Onder meer: Aanklager v. Kličević & Drijaća, nr. X-KR-06/213, arrest in tweede aanleg, 7 mei 2013, § 55.

¹³³ Onder meer: Aanklager tegen Dordević, zaak nr. IT-05-87/1-T, Openbaar vonnis met vertrouwelijke bijlage, 23 februari 2011, § 1590; Aanklager tegen Tolimir, zaak nr. IT-05-88/2-T, vonnis, 12 december 2012, § 698; Aanklager v. Lukić & Adamović, nr. S1 1 K 003359 12 Kzk, vonnis in tweede aanleg, 8 november 2013, § 70.

¹³⁴ Aanklager tegen Kunarac e.a., zaak nr. IT-96-23-7 & IT-96-23/1-T, arrest, 22 februari 2001, § 430; Aanklager tegen Kunarac e.a., zaak nr. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, arrest, 12 juni 2001, § 95; Aanklager tegen M Radić e.a., nr. X-KR-05/139, vonnis in tweede aanleg, 9 maart 2011, § 166.

¹³⁵ Aanklager tegen Kunarac e.a., zaak nr. IT-96-23-7 & IT-96-23/1-T, arrest, 22 februari 2001, § 430; Aanklager tegen Kunarac e.a., zaak nr. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, arrest, 12 juni 2001, § 95; Aanklager tegen Limaj e.a., zaak nr. IT-03-66-T, arrest, 30 november 2005, § 210.

¹³⁶ Aanklager t. Tadic, zaak nr. IT-94-1-A, arrest, 15 juli 1999, § 648; Aanklager t. Semanza, zaak nr. ICTR-97-20-T, arrest en vonnis, 15 mei 2003, § 329; Aanklager t. Niyitegeka, zaak nr. Niyitegeka, zaak nr. ICTR-96-14-T, vonnis en veroordeling, 16 mei 2003, § 439; Aanklager tegen Katanga, vonnis

terwijl de uitdrukking "systematisch" verwijst naar de georganiseerde aard van de gewelddaden en de onwaarschijnlijkheid dat zij toevallig plaatsvinden.¹³⁷ Misdaadpatronen, dat wil zeggen de niet toevallige regelmatige herhaling van soortgelijk crimineel gedrag, wijzen op dergelijke systematische voorvallen.¹³⁸

117. Aangezien het Tribunaal de eventuele individuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid in individuele zaken niet kan beoordelen, houdt het geen rekening met het vierde en het vijfde contextuele element, aangezien dat een beoordeling van het specifieke gedrag en de intentie van een beschuldigde zou omvatten.

B. VERSLAG

118. In het rapport wordt gesteld dat er sprake is en is geweest van een wijdverbreide of stelselmatige aanval tegen een deel van de burgerbevolking in Turkije. Om tot deze conclusie te komen baseert het rapport zich op de rapporten "Abductions in Turkey" en "Torture in Turkey" en op de interpretatie van de contextuele elementen door het Internationaal Strafhof (ICC). In het rapport wordt opgemerkt dat de jurisprudentie van het ICC in dit verband gezaghebbend is, aangezien het Statuut van Rome zowel een codificatie van bestaand internationaal recht als een geleidelijke ontwikkeling daarvan was.

119. In het verslag wordt gesteld dat er sprake is van een aanval tegen de burgerbevolking, aangezien uit de statistieken blijkt dat het aantal gevallen van foltering in Turkije niet louter een optelsom van willekeurige daden is. Er is veeleer sprake van een gedragslijn waarbij foltering wordt toegepast om bekentenissen van vermeende terroristen te verkrijgen en om de namen van andere vermeende terroristen te verkrijgen. Bovendien impliceren gedwongen verdwijningen een zekere mate van organisatie en voorbereiding. Volgens het rapport zijn twee specifieke groepen het doelwit (mensen van wie wordt aangenomen dat zij deel uitmaken van of steun verlenen aan de Gulen-beweging en het Koerdische volk), hetgeen bevestigt dat de martelingen en de gedwongen verdwijningen niet willekeurig zijn. Tot slot blijkt uit de statistieken dat de kwantitatieve drempel is gehaald.

120. Wat het wijdverspreide of systematische karakter van de aanval betreft, wordt in het verslag opgemerkt dat deze vereisten subsidiair van toepassing zijn. Het concludeert uit de rechtspraak van het ICC dat de term "wijdverspreid" kan worden gedefinieerd als "massaal, frequent, grootschalig, gericht tegen een veelheid van slachtoffers" waarbij de beoordeling moet worden uitgevoerd op basis van de individuele feiten, terwijl een aanval als "systematisch" kan worden beschouwd in geval van "een niet-incidentele herhaling van misdrijven" of "onwaarschijnlijkheid dat zij willekeurig plaatsvinden". Wanneer deze definities op de Turkse situatie worden toegepast, kan volgens het rapport, gelet op het aantal slachtoffers in verhouding tot de omvang van de doelgroep, de ernst van de daden en de grote gevolgen voor de doelgroep, worden gesteld dat foltering in Turkije wijdverbreid is. Het rapport stelt tevens dat op grond van de grote aantallen gedurende een lange periode, de specifieke gerichtheid op bepaalde groepen, het bestaan van terugkerende patronen en het gebruik van gespecialiseerde teams, foltering in Turkije ook als systematisch kan worden beschouwd. In het verslag wordt erkend dat de kwalificatie van interne en/of internationale ontvoeringen door de Turkse autoriteiten als wijdverspreid in de context van het Verdrag van Rome het statuut is

volgens artikel 74 van het Statuut, ICC-01/04-01/07-3436, 7 maart 2014, paras 1098.

¹³⁷ Aanklager tegen Kunarac e.a., zaak nr. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, arrest, 12 juni 2001, § 94; Aanklager tegen Akayesu, zaak nr. ICTR-96-4-T, arrest, 2 september 1998, § 580; Aanklager tegen Gbagbo, Besluit inzake de bevestiging van de aanklacht tegen Laurent Gbagbo, ICC-02/11-01/11-656-Red, 12 juni 2014, par. 223 en 225.

¹³⁸

betwistbaar. In het verslag staat echter dat het onbetwistbaar is dat deze ontvoeringen in dit kader als systematisch moeten worden beschouwd.

121. Wat het derde contextuele element betreft, volgens hetwelk de aanval gericht moet zijn tegen een burgerbevolking, wordt in het verslag opgemerkt dat de slachtoffers van de daden van foltering en gedwongen verdwijning geen willekeurig gekozen personen zijn, maar behoren tot twee groepen die kritisch staan tegenover de regering en om die reden worden ontvoerd en/of gefolterd: de Gulen-beweging en het Koerdische volk.

Krachtens het Statuut van Rome moet de aanslag tevens zijn uitgevoerd in overeenstemming met of ter bevordering van het beleid van een staat of organisatie om een dergelijke aanslag te plegen. In het rapport wordt geconcludeerd dat ook in het geval van Turkije aan dit bijkomende contextuele element is voldaan. Het stelt dat het Turkse staatsbeleid als volgt kan worden omschreven: door het martelen en ontvoeren van personen die banden zouden hebben met de Gulen-beweging, waarvan zij de leden als terroristen bestempelt, en met de Koerdische bevolking, wil de Turkse staat hen tot bekentenissen dwingen en hen fysiek straffen. De staat wil ook informatie - waar of onwaar - loskrijgen over andere personen, die op hun beurt zullen worden gefolterd. Al deze personen worden vervolgens veroordeeld tot lange gevangenisstraffen, gebaseerd op verklaringen die onder foltering zijn afgelegd.

In het rapport wordt vastgesteld dat het beleid van foltering op elk niveau van de staat wordt georganiseerd, aangemoedigd, actief bevorderd of getolereerd, dat wil zeggen de wetgever, de regering, de gouverneurs, het gerechtelijk apparaat en de veiligheidsdiensten, direct of indirect. Wat gedwongen verdwijningen betreft, wordt in het verslag opgemerkt dat deze de coördinatie van verschillende overheidsdiensten impliceren en aanzienlijke middelen vereisen, hetgeen wijst op de betrokkenheid van de staat. Voorts leiden de (interne) gedwongen verdwijningen tot straffeloosheid, doordat wordt geweigerd doeltreffende onderzoeken in te stellen en de toegang van slachtoffers tot de rechter wordt beperkt. Wat de extraterritoriale gedwongen verdwijningen betreft, wijst het rapport op de verklaringen van de regering, die openlijk toegeeft aan het staatsbeleid en zelfs opschept over de resultaten ervan.

122. Tot slot wordt er in het rapport op gewezen dat, wil er sprake zijn van een misdrijf tegen de menselijkheid in de zin van het Statuut van Rome, één of meer van de in artikel 7, lid 1, van het Statuut genoemde onderliggende misdrijven moeten zijn gepleegd als onderdeel van de wijdverbreide of stelselmatige aanval. In het geval van Turkije zijn de relevante onderliggende misdrijven de daden van foltering en gedwongen verdwijning van personen, die volgens het rapport in overeenstemming zijn met de definitie van de misdrijven foltering en gedwongen verdwijning in het Statuut van Rome.

C. HET OPINIE VAN HET TRIBUNAAL

123. Het Tribunaal herhaalt met klem dat het niet het mandaat heeft om de mogelijke individuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid in specifieke gevallen te beoordelen. Het Tribunaal wordt echter verzocht zich uit te spreken over de vraag of de daden van foltering en ontvoering die naar zijn oordeel in Turkije hebben plaatsgevonden en nog steeds plaatsvinden (zie de hoofdstukken 1 en 2), deel uitmaken van een specifieke, wereldwijde context die het mogelijk zou maken deze te kwalificeren als misdaden tegen de menselijkheid krachtens het internationaal gewoonterecht en *het jus cogens*.

Op basis van de aan het Tribunaal voorgelegde informatie¹³⁹ is het Tribunaal van oordeel dat ten

¹³⁹ Omvat de zes verslagen, de begeleidende documenten, en de getuigenis.

minste sinds de poging *tot staatsgreep* in juli 2016, de daden van foltering en gedwongen verdwijningen op systematische en georganiseerde wijze hebben plaatsgevonden. In dit verband wijst het Tribunaal met name op de hoge aantallen gemelde gevallen;¹⁴⁰ het bestaan van gespecialiseerde teams voor foltering; het gebrek aan effectieve onderzoeken en de heersende straffeloosheid van staatsfunctionarissen;¹⁴¹ het gebrekkige juridische kader;¹⁴² het gebrek aan handhaving van uitspraken van het EHRM;¹⁴³ en de ernstige, langdurige impact van deze grove mensenrechtenschendingen op de slachtoffers en hun families. Voorts merkt het Tribunaal op dat de daden van foltering en gedwongen verdwijningen specifiek gericht zijn tegen burgers die als tegenstanders van de regering worden beschouwd.

Dientengevolge is het Tribunaal van oordeel dat deze daden van foltering en gedwongen verdwijningen niet kunnen worden beschouwd als louter geïsoleerde voorvallen. Veeleer moeten zij naar het oordeel van het Tribunaal worden beschouwd als onderdeel van een wijdverspreide en systematische aanval tegen een burgerbevolking die ten minste sinds juli 2016 in Turkije heeft plaatsgevonden.

Het Tribunaal is derhalve van oordeel dat de in Turkije gepleegde daden van foltering en gedwongen verdwijning, in zaken die aanhangig zijn gemaakt bij een daartoe geëigende instantie en onder voorbehoud van het bewijs van de specifieke kennis en het voornemen van de beschuldigde, misdrijven tegen de menselijkheid kunnen vormen.

¹⁴⁰ 140 Zie de hoofdstukken 1 en 2.

¹⁴¹ 140 Zie hoofdstuk 4.

¹⁴² 140 Zie hoofdstuk 5.

¹⁴³ Bijvoorbeeld de volgende uitspraken: EHRM, *Demidas v. Turkije*, nr. 14305/17, 20 november 2018; EHRM, *Kavala v. Turkije*, nr. 28749/18, 10 december 2019; EHRM, *Bay v. Turkije*, nr. 66448/17, 3 maart 2020 en EHRM, *Alparслан Altan v. Turkije*, nr. 12778/17, 16 april 2019.

III. CONCLUDERENDE OPINIE VAN HET TURKIJE TRIBUNAAL

124. Als adviestribunaal heeft het Turkije-Tribunaal de opdracht gekregen om op onafhankelijke wijze beschuldigingen van mensenrechtenschendingen die onder de jurisdictie van Turkije plaatsvinden, te beoordelen en er verslag over uit te brengen. Dit advies is niet juridisch bindend, maar kan dienen als een bron, met moreel gezag, voor bewustmaking. Zwijgen is immers de grootste vijand van de fundamentele mensenrechten.

125. Het Tribunaal is onafhankelijk. Al zijn rechters hebben ervaring op het gebied van de mensenrechten. Drie ervan zijn rechter geweest bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Een van de rechters van het Tribunaal was rechter van het Constitutionele Hof van Zuid-Afrika, het hoogste rechtscollege in dat land. Eén rechter bekleedde hoge functies bij de Verenigde Naties. Een andere rechter bekleedt een hoge functie bij een gerenommeerde internationale maatschappelijke organisatie. Alle rechters zijn of waren hoogleraar aan bekende universiteiten. Geen van de rechters van het Tribunaal heeft banden met Turkije of met een andere partij die zouden kunnen leiden tot een ongepaste bevoordeling of vooringenomenheid. Zij hebben hun taak *pro deo* vervuld. Dit unanieme advies is het resultaat van ernstig beraad en intensief debat.

126. De hoorzitting van het Tribunaal was een verhelderende en diepgaande ervaring. Hopelijk zal zij bijdragen tot een grotere waakzaamheid ten aanzien van de mensenrechtensituatie, niet alleen in Turkije, maar ook in de regio en zelfs wereldwijd.

127. De mening van het Tribunaal is gebaseerd op internationale en Europese wetgeving inzake mensenrechten en op de informatie die aan het Tribunaal beschikbaar is gesteld door rapporteurs van deskundigen en de getuigenverklaringen.

Voor zover de regering van Turkije in staat zou zijn geweest het Tribunaal informatie of stukken voor te leggen die van belang zijn voor het mandaat van het Tribunaal, is het betreurenswaardig dat zij verkoos dit niet te doen.

De deskundigenverslagen die aan het Tribunaal zijn overgelegd, waren grondig, gedetailleerd en uitvoerig. Zij bevatten zeer waardevolle informatie.

De mening van het Tribunaal is gebaseerd op het geheel van informatie dat uit de verslagen en de mondelinge getuigenissen naar voren is gekomen.

128. Als gevolg van de uiteenlopende aard van de onderwerpen die in de presentatie aan bod kwamen, verschilden de aard en de inhoud van de mondelinge getuigenverklaringen noodzakelijkerwijs. De getuigen vertelden de verhalen van hun respectieve ervaringen. Menselijke zwakheden kwamen, begrijpelijkerwijs soms, naar voren. Sommige getuigen waren nerveus, anderen emotioneel. Enkelen vertoonden symptomen van trauma en zullen hopelijk medische of psychologische hulp krijgen. Het Tribunaal erkent de moed die de getuigen tijdens hun getuigenis aan de dag hebben gelegd en hun bijdrage aan het doorbreken van de stilte.

Sommige getuigenissen waren ontroerend, andere ietwat huiveringwekkend. Zo verklaarde een getuige dat toen hij zijn ontvoerders vroeg waar hij was, hem werd gezegd dat hij zich bevond "op een plaats die niet bestaat en ook niet bestaat". Anderen vertelden het Tribunaal niet alleen

hoe zij lichamelijk waren gemarteld, maar ook dat zij bedreigd waren met verkrachting van hun vrouwen en dochters. Het Tribunaal is zich bewust van de langdurige en misschien wel eeuwige gevolgen voor toekomstige generaties van grove schendingen van de mensenrechten. Het Tribunaal hoopt dat zijn advies een bron van inspiratie en aanmoediging zal zijn voor de verbetering van het respect voor en de bescherming van de menselijke waardigheid en de rechten van allen.

De getuigen hebben niet onder ede getuigd. Door de afwezigheid van de Turkse regering of haar vertegenwoordigers werden de getuigenverklaringen niet getoetst, bijvoorbeeld door middel van een kruisverhoor. Geen van de getuigen heeft andere getuigen of de inhoud van de rapporten tegengesproken. Verscheidene bevestigden de informatie in de rapporten.

129. Het Tribunaal kreeg de opdracht zich te buigen over zes onderwerpen: foltering; ontvoering; persvrijheid; straffeloosheid; onafhankelijkheid van de rechterlijke macht; en de vraag of de daden van de Turkse regering neerkomen op een misdaad tegen de menselijkheid. Deze onderwerpen overlappen elkaar natuurlijk. Zo wordt iemand die wordt ontvoerd en verdwijnt, vaak gemarteld. Zonder een vrije pers om verslag uit te brengen over gebeurtenissen, klachten en beschuldigingen, zouden het publiek en de internationale gemeenschap niet op de hoogte zijn van ontvoeringen en folteringen. Door dit stilzwijgen en deze onwetendheid kan de zaak niet worden onderzocht en voor de rechter worden gebracht. Als bovendien de advocatuur wordt geïntimideerd en de rechterlijke macht niet onafhankelijk is, zal dit onvermijdelijk leiden tot straffeloosheid.

130. Met betrekking tot de zes onderwerpen die het Tribunaal heeft beoordeeld, is het van oordeel dat:

Foltering

131. Het Tribunaal is van oordeel dat in Turkije systematisch en georganiseerd wordt gefolterd, in het bijzonder tegen personen van wie wordt aangenomen dat zij banden hebben met of steun verlenen aan de Gulen-beweging, de Koerden en personen die worden verdacht van gewone misdrijven.

132. Het Tribunaal herinnert eraan dat Turkije gebonden is aan het internationale verbod op foltering. Hoewel het erkent dat Turkije na de poging tot *staatsgreep de* noodtoestand heeft afgekondigd en de Raad van Ministers op 20 juli 2016 in kennis heeft gesteld van zijn afwijking van het EVRM, herhaalt het dat het in de toepasselijke internationale rechtsdocumenten neergelegde verbod op foltering absoluut is en dat geen enkele afwijking mogelijk is.

133. De getuigenverklaringen stroken met de overige informatie die aan het Tribunaal is voorgelegd betreffende het stelselmatig en georganiseerd gebruik van foltering en bevestigen het overheersende patroon in de folterpraktijken. In dit verband herhaalt het Tribunaal dat het niet geroepen is zich uit te spreken over individuele gevallen van foltering, maar een oordeel te formuleren over de algemene mensenrechtensituatie in Turkije.

134. Het Tribunaal merkt in het bijzonder op dat de dreiging van foltering van familieleden, in het bijzonder de verkrachting van echtgenote en dochter, sommige slachtoffers meer heeft getroffen dan de fysieke folteringen van henzelf. In dit verband sluit het Tribunaal zich aan bij de erkenning door sommige internationale instanties dat het geestelijk lijden van personen die gedwongen worden toe te zien hoe anderen een ernstige mishandeling wordt aangedaan, kan

oplopen tot het niveau van ernst dat wordt vereist door het internationale misdrijf foltering.

Voorts erkent het Tribunaal dat willekeurige arrestatie, detentie en foltering ernstige en langdurige gevolgen hebben voor de slachtoffers, niet alleen op lichamelijk en geestelijk, maar ook op sociaal vlak. In dit verband merkt het Tribunaal op dat sommige mensen na hun vrijlating uit de gevangenis, werden verstoten door hun familie en gemeenschap. Deze sociale afwijzing kan voor hen ondraaglijk worden, wat van invloed is op hun besluit het land te ontvluchten.

135. Ten slotte wijst het Tribunaal nogmaals op de verplichting van de Turkse Staat om maatregelen te nemen ter voorkoming van en onderzoek in te stellen naar beschuldigingen van mishandeling.

136. Gelet op het voorgaande is het Tribunaal van oordeel dat de handelwijze van Turkije niet in overeenstemming is met de verplichtingen die krachtens het volkenrecht op dit land rusten.

Ontvoeringen

137. Wat ontvoeringen betreft, is het Tribunaal van oordeel dat ontvoeringen deel uitmaken van het optreden van de staat jegens vermeende politieke tegenstanders en dat klachten en beschuldigingen van ontvoeringen niet behoorlijk worden onderzocht. Turkije is weliswaar geen partij bij het Internationaal Verdrag tot bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen, maar heeft niettemin verplichtingen uit hoofde van het *jus cogens*.

138. Er zijn redelijke gronden om het volgende aan te nemen: de vermeende slachtoffers zijn willekeurig en buiten een formele gerechtelijke procedure om van hun vrijheid beroofd; Turkse regeringsambtenaren zijn althans indirect door hun gedogen bij hun vrijheidsberoving betrokken; en de Turkse autoriteiten weigeren het lot en de verblijfplaats van de betrokken personen bekend te maken. Derhalve komen de ontvoeringen in de zin van het internationale recht neer op gedwongen verdwijningen.

139. Het Tribunaal constateert voorts een terugkerend patroon bij de uitvoering van de gedwongen verdwijningen. Wat de binnenlandse gedwongen verdwijningen betreft, ten eerste lijken de daders zich geen zorgen te maken over een optreden van de wetshandhavingsautoriteiten, aangezien de gedwongen vrijheidsberovingen op klaarlichte dag worden uitgevoerd, in aanwezigheid van ooggetuigen of bewakingscamera's; ten tweede worden de ontvoeringen op soortgelijke wijze uitgevoerd, namelijk met hetzelfde soort voertuigen, vaak door een auto-ongeluk uit te lokken en door een zak over het hoofd van de vermeende slachtoffers te trekken, waarna zij in een zwarte transportwagen worden geduwd.

Wat de extraterritoriale gedwongen verdwijningen betreft, constateert het Tribunaal de volgende steeds terugkerende situaties: de extraterritoriale ontvoering wordt ofwel uitgelokt door Turkije door middel van de annulering van het paspoort van de ontvoerde waardoor hij op reis wordt gearresteerd, ofwel uitgevoerd door de Turkse nationale inlichtingendienst zonder de formele toestemming van het gastland, ofwel uitgevoerd met de formele toestemming van het gastland, buiten een formele gerechtelijke procedure om.

140. Het Tribunaal is van oordeel dat de daaropvolgende verdwijning voor langere tijd en de willekeurige hechtenis niet in overeenstemming zijn met het internationale recht.

141. Op basis van de informatie die aan het Tribunaal is gepresenteerd, zijn er redelijke gronden om te concluderen dat binnenlandse gedwongen verdwijningen worden uitgevoerd door functionarissen van het MIT of andere personen die werken met of voor de Turkse Staat. Het Tribunaal neemt er nota van dat Turkije openlijk zijn betrokkenheid en dus zijn verantwoordelijkheid erkent met betrekking tot gedwongen verdwijningen in andere landen dan Turkije zelf.

Voorts is het Tribunaal van oordeel dat de klachten en beschuldigingen van deze gedwongen verdwijningen niet doeltreffend worden onderzocht.

142. Het Tribunaal concludeert dat Turkije niet handelt in overeenstemming met zijn positieve onderzoekspllicht krachtens het internationale recht en dat er geen effectieve bescherming bestaat van het recht op vrijheid, persoonlijke integriteit en leven van vermeende tegenstanders van de regering.

Persvrijheid

143. Het Tribunaal is van oordeel dat de repressie tegen de pers en de vrijheid van meningsuiting wijst op een ruimer beleid van de Staat om kritische stemmen het zwijgen op te leggen en de toegang van de bevolking tot informatie te beperken.

144. Het Tribunaal wijst nogmaals op de onmisbare rol van de vrijheid van meningsuiting bij de bevordering van democratische beginselen, waaronder transparantie en verantwoordingsplicht. Een vrije pers kan zijn rol in een democratische samenleving alleen vervullen als de toegang tot informatie en de vrijheid om die te verspreiden gewaarborgd zijn. Daarom fungeert persvrijheid als een noodzakelijke "waakhond" voor de verantwoordingsplicht van de regering en de eerbiediging van de mensenrechten.

145. Dit Tribunaal neemt met bezorgdheid kennis van het volgende: de benarde toestand van journalisten die in voorlopige hechtenis of in langdurige hechtenis zitten; de vervolgingen en zware veroordelingen wegens belediging of smaad jegens de president of de staat; de criminalisering van journalisten die Koerdische en Armeense kwesties verslaan; het herhaaldelijke fysieke en psychische geweld jegens leden van de pers en de media; de toepassing van dubbelzinnige wettelijke bepalingen inzake smaad, belediging en terrorisme jegens hen; het misbruik van de noodbevoegdheden, alsmede de rechtstreekse en voortdurende inmenging van de staatsautoriteiten in de interne aangelegenheden van de journalistieke beroepsgroep.

Het voornaamste spanningsveld tussen de overheid en haar media situeert zich binnen de publieke en politieke sfeer. Politieke meningsuiting, waartoe ook meningsuiting met betrekking tot het algemeen belang behoort, is de meest beschermde vorm van vrijheid van meningsuiting. Dit wil niet zeggen dat op deze vrijheid geen uitzonderingen kunnen worden gemaakt, maar zoals het EHRM heeft vastgesteld, moeten dergelijke uitzonderingen "echter strikt worden uitgelegd, en moet de noodzaak van eventuele beperkingen overtuigend worden aangetoond.

146. De Turkse media hebben ten opzichte van het publiek de plicht om te berichten over aangelegenheden van algemeen belang, waaronder terrorisme, zelfs in de context van politiek geweld. Bij de bestrijding van terrorisme kan de staat de pers bepaalde beperkingen opleggen,

maar deze moeten strikt worden getoetst aan een afwegingstoets om te waarborgen dat het internationale recht wordt nageleefd.

Het Tribunaal erkent de moeilijke en verontrustende politieke situatie waarin veel van de gemelde gevallen van media-inmenging zich afspelen, met name in de nasleep van de coup poging van 2016. Het valt niet te ontkennen dat terrorisme een aanzienlijke bedreiging vormt voor de democratie en de stabiliteit in Turkije, net als elders. Het is echter een hoofdkenmerk van de democratie dat zij de mogelijkheid biedt om problemen op te lossen door middel van een publiek debat, zoals zij vroeger vaak heeft gedaan. Strafrechtelijke vervolging en detentie van journalisten voor de loutere berichtgeving over gevoelige maar belangrijke politieke onderwerpen is op zich een vorm van directe inmenging in de persvrijheid en heeft een afschrikkend effect dat kan leiden tot zelfcensuur.

147. De beperking van de vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder de persvrijheid, door het uitgebreide gebruik van criminalisering, vervolging en voorlopige hechtenis van journalisten, is door de gebeurtenissen van 15-16 juli 2016 nog verergerd. Deze beperkingen belemmeren zowel de media als het publiek om deze vrijheden, die essentieel zijn in een democratische samenleving, actief uit te oefenen. Bovendien hebben zij een diepe impact op de families en gemeenschappen van hun directe doelwitten.

148. Gelet op het voorgaande is het Tribunaal van oordeel dat de handelwijze van Turkije, wat de persvrijheid betreft, niet in overeenstemming is met de verplichtingen die krachtens het internationale recht op dit land rusten.

Straffeloosheid

149. Het Tribunaal is van oordeel dat er in Turkije sinds 1980 een aanhoudende en heersende cultuur van straffeloosheid heerst, die de laatste jaren een ongekend niveau heeft bereikt, in het bijzonder sinds de poging tot *staatsgreep* van 15 juli 2016.

150. Het Tribunaal erkent dat het rapport vijf onderling samenhangende oorzaken aanwijst die bijdragen tot straffeloosheid en de georganiseerde en geïstitutionaliseerde aard van het probleem aantonen: (i) de gebrekkige juridische structuur, (ii) de politieke retoriek die de patronen van straffeloosheid versterkt, (iii) het gebrek aan politieke wil om overheidsfunctionarissen ter verantwoording te roepen, (iv) de ondoeltreffende en vertraagde onderzoeken door openbare aanklagers, en (v) het gebrek aan een onafhankelijke rechterlijke macht.

Het Tribunaal merkt op dat het gebrek aan effectieve onderzoeken naar beschuldigingen van ernstige mensenrechtenschendingen zoals foltering en gedwongen verdwijningen, het gevolg is van de onwil van aanklagers om onderzoeken in te stellen naar misdrijven die zijn begaan door staatsambtenaren. Voorts merkt het Tribunaal op dat de straffeloosheidsclausules in de Turkse wetgeving de vervolging van ambtenaren, overheidsambtenaren, veiligheidstroepen en personeel van de inlichtingendiensten - althans in de praktijk - afhankelijk stellen van een machtiging van de bevoegde administratieve autoriteit die door de regering wordt gecontroleerd.

Het Tribunaal merkt op dat de cultuur van straffeloosheid verankerd is in het gerechtelijk apparaat en meer bepaald in het strafrechtelijk systeem. Als gevolg van het gebrek aan

effectieve onderzoeken naar ernstige mensenrechtenschendingen, het reële en vermeende gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, en het feit dat de daders niet ter verantwoording worden geroepen, hebben burgers hun vertrouwen in het rechtssysteem verloren. Bovendien worden slachtoffers van ernstige mensenrechtenschendingen verder getraumatiseerd door het gebrek aan daadwerkelijke toegang tot de rechter.

151. Het Tribunaal is van oordeel dat de aanhoudende en heersende straffeloosheid voor ernstige schendingen van de mensenrechten niet in overeenstemming is met de verplichtingen van Turkije krachtens het internationale recht. Voorts houdt deze straffeloosheid het systematische en georganiseerde gebruik van foltering en gedwongen verdwijningen in Turkije in stand en werkt zij zelfs in de hand.

Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en toegang tot de rechter

152. Het Tribunaal merkt op dat Turkije in de periode tussen 2010 en 2013 belangrijke hervormingen van zijn juridisch en justitieel stelsel heeft doorgevoerd. Het Tribunaal verwijst met name naar de in 2010 goedgekeurde grondwets hervorming waarbij de bevoegdheden van het Grondwettelijk Hof om individuele verzoeken om bescherming van de mensenrechten in ontvangst te nemen, werden uitgebreid en de samenstelling en de benoemingsprocedure voor de leden van de Hoge Justitiële Raad werden gewijzigd. Deze hervorming was een stap in de goede richting om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te waarborgen en ervoor te zorgen dat individuele personen toegang hebben tot de rechter in geval van schendingen van de mensenrechten.

153. Het Tribunaal stelt echter met bezorgdheid vast dat, hoewel het toepasselijke rechtskader effectieve waarborgen bood, de rechtsstaat zeer snel werd gedestabiliseerd door de reactie van de regering op het Gezi Park-protest in juni 2013 en op de concrete dreiging van vervolging van hooggeplaatste staatsambtenaren wegens corruptie in december 2013.

154. Ten eerste wijst het Tribunaal op de aanneming van meerdere (wijzigingen van) wetten die de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht verstoorden. In het bijzonder verwijst het Tribunaal naar de wet van februari 2014 die de onafhankelijkheid van de Hoge Raad voor de Magistratuur beknotten. Bovendien werd de politieke controle over de Hoge Raad voor de Magistratuur en het Grondwettelijk Hof versterkt door verschillende wijzigingen van de grondwet die op 20 januari 2017 werden aangenomen en die de selectie- en benoemingsprocedures van hun leden veranderden.

155. Ten tweede neemt het Tribunaal, naast de gedwongen verhuizingen, met bezorgdheid kennis van het massale ontslag van ongeveer 4.560 rechters en openbare aanklagers in de nasleep van de poging tot *staatsgreep*, op basis van een door de Hoge Justitiële Raad opgestelde lijst.

156. Ten derde merkt het Tribunaal op dat meerdere rechters en openbare aanklagers die beslissingen hadden genomen of onderzoeken hadden verricht die door de regering waren afgekeurd, na de poging tot *staatsgreep* zijn *gearresteerd* en in voorlopige hechtenis zijn genomen op verdenking van lidmaatschap van een terroristische organisatie. Dit vormt naar het oordeel van het Tribunaal ernstige intimidatie van de rechterlijke macht.

Het Tribunaal verwijst in dit verband naar de nationale antiterrorist strafbepalingen, die te vaag zijn en te ruim worden uitgelegd, zoals het EHRM heeft opgemerkt in zijn arrest van 22

december 2020 in de zaak *Selahattin Demirtas tegen Turkije*. Daarnaast wijst het Tribunaal op de uitgebreide beperkingen van het recht op verdediging, met name in antiterreurzaken, die zijn ingevoerd door nooddecreten, die naar zijn mening niet in overeenstemming zijn met de internationale mensenrechtenverplichtingen van Turkije. Het Tribunaal is voorts bezorgd over de vervolging van advocaten en verdedigers van de mensenrechten. Voorts merkt het Tribunaal op dat bij de wet van juni 2014 "strafrechters van de vrede" zijn ingesteld en hun vergaande bevoegdheden zijn verleend, zoals het uitvaardigen van huiszoekingsbevelen, het in hechtenis nemen van personen, het blokkeren van websites of het in beslag nemen van eigendommen, zonder een daadwerkelijke toetsing door een hogere rechterlijke instantie.

157. Ten slotte geeft het Tribunaal uiting aan zijn bijzondere bezorgdheid over het uitblijven van de tenuitvoerlegging van twee arresten van het EHRM waarbij de onmiddellijke vrijlating van gedetineerden werd gelast.

158. Naar het oordeel van het Tribunaal en onder verwijzing naar het gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de heersende cultuur van straffeloosheid, is de daadwerkelijke toegang tot de rechter, en daarmee de bescherming van de fundamentele mensenrechten in de huidige staat van het rechtssysteem in Turkije, een illusie.

Misdaden tegen de menselijkheid

159. Het Tribunaal herhaalt met klem dat het niet het mandaat heeft om de mogelijke individuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid in specifieke gevallen te beoordelen. Het Tribunaal wordt echter wel verzocht zich uit te spreken over de vraag of de daden van foltering en ontvoering die zijns inziens hebben plaatsgevonden die in Turkije hebben plaatsgevonden en nog steeds plaatsvinden, maken deel uit van een specifieke, mondiale context die het mogelijk zou maken ze als misdaden tegen de menselijkheid in de zin van het internationale gewoonterecht te kwalificeren.

160. Het Tribunaal is van oordeel dat in ieder geval sinds de poging *tot staatsgreep* in juli 2016 de daden van foltering en gedwongen verdwijningen op systematische en georganiseerde wijze hebben plaatsgevonden. In dit verband wijst het Tribunaal met name op het volgende: de hoge aantallen gemelde gevallen; het bestaan van gespecialiseerde teams voor foltering; het gebrek aan effectieve onderzoeken en de heersende straffeloosheid van staatsfunctionarissen; het gebrekkige juridische kader; het gebrek aan handhaving van uitspraken van het EHRM; en de ernstige, langdurige impact van deze grove mensenrechtenschendingen op de slachtoffers en hun families. Voorts merkt het Tribunaal op dat de daden van foltering en gedwongen verdwijningen specifiek gericht zijn tegen burgers die als tegenstanders van de regering worden beschouwd.

161. Dientengevolge is het Tribunaal van oordeel dat deze daden van foltering en gedwongen verdwijningen niet kunnen worden beschouwd als louter geïsoleerde voorvallen. Veeleer moeten zij naar het oordeel van het Tribunaal worden beschouwd als onderdeel van een wijdverspreide en systematische aanval tegen elke burgerbevolking die ten minste sinds juli 2016 in Turkije heeft plaatsgevonden.

Het Tribunaal is derhalve van oordeel dat de in Turkije gepleegde daden van foltering en gedwongen verdwijning, in zaken die aanhangig zijn gemaakt bij een daartoe geëigende instantie en onder voorbehoud van het bewijs van de specifieke kennis en het voornemen van de beschuldigde, misdrijven tegen de menselijkheid kunnen vormen.

Rechterlijke kamer van het Turkije Tribunaal:

- a. Prof. Em. Dr. Françoise Barones Tulkens, the president
- b. Justice Dr. Johann van der Westhuizen
- c. Adj. Prof. Angelita Baeyens
- d. Prof. Em. Dr. Giorgio Malinverni
- e. Prof. Dr. Ledi Bianku
- f. Dr. John Pace

Registrateurs:

- g. Prof. Dr. Clara Burbano-Herrera
- h. Yasmina El Kaddouri
- i. Esther Theyskens
- j. Martijn Vermeersch